

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

3
2022

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

TÉMA
ROZVOJ ÚZEMÍ VE SVĚTLE PANDEMIE COVID-19

POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA RUKOPIŠŮ

REDAKCE PŘIJÍMÁ POŽADAVKY SPOLU SE ZASLANÝMI ČLÁNKY NA E-MAILOVÉ ADRESE redakce@uur.cz. GRAFICKÉ PŘÍLOHY VĚTŠÍHO ROZSAHU JE MOŽNO ZASLAT PROSTŘEDNICTVÍM SERVERU USCHOVNA.CZ. ZASLANÝ PRŮVODNÍ DOPIS MUSÍ OBSAHOVAT PLNÉ JMÉNO, ADRESU PRACOVISTĚ A KONTAKTNÍ ÚDAJE (E-MAILOVÁ ADRESA, TELEFONNÍ ČÍSLO). PŘI ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ ČLÁNKU DO RECENZNÍHO ŘÍZENÍ JE TŘEBA TUTO SKUTEČNOST V PRŮVODNÍM DOPISE VÝSLOVNĚ UVÉST. PODROBNĚJŠÍ INFORMACE NALEZNETE NA www.uur.cz V SEKCI ČASOPIS URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – RECENZNÍ ŘÍZENÍ.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

ROZSAH TEXTU BY MĚL ČINIT CCA 3–10 NORMOSTRAN (1 NORMOSTRANA = 60 ÚHOZŮ NA 30 ŘÁDKŮ), NEDOHODNETE-LI SE S REDAKCÍ JINAK. ZA KAŽDÝM TEXTEM PŘÍSPĚVKU MUSÍ BÝT UVEDENO JMÉNO AUTORA. STANDARDNÍMU PŘÍSPĚVKU BY MĚL PŘEDCHÁZET ZHRUBA DESETIŘÁDKOVÝ SOUHRN – ABSTRAKT (PRO RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY PLATÍ SAMOSTANÉ PRAVIDLO – VIZ NÍŽE), KTERÝ BUDE MOŽNO POUŽÍT TAKÉ PRO REDAKCI ZAJIŠTĚNÉ ANGLICKÉ SHRNUTÍ V HLAVNÍCH RUBRIKÁCH (NETÝKÁ SE INFORMACÍ).

ZA NEDÍLNOU SOUČÁST PŘÍSPĚVKU JE POVAŽOVÁN SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A JEJICH DOSTUPNOST. BIBLIOGRAFICKÉ CITACE MUSEJÍ BÝT ZPRACOVÁNY PODLE NORMY ČSN ISO 690. TEXTOVÁ ČÁST JE VYŽADOVÁNA V TEXTOVÉM EDITORU WORD. GRAFICKÁ ČÁST SE ZÁSADNĚ POSÍLÁ SAMOSTATNĚ JAKO PŘÍLOHA S UVEDENÍM ZDROJŮ. POČÍTAČOVĚ ZPRACOVANÉ OBRÁZKY SE DODÁVAJÍ VE FORMÁTU TIFF (PŘÍP. JPG) V ROZLIŠENÍ MIN. 300 DPI; VEKTOROVÁ GRAFIKA VE FORMÁTU CDR, EPS, WMF A1. REDAKCE SI VYHRÁZUJE PRÁVO VÝBĚRU GRAFICKÉHO DOPROVODU TEXTU. ZA PŮVODNOST PŘÍSPĚVKU ODPOVÍDÁ AUTOR (VIZ PROHLÁŠENÍ AUTORA). RUKOPISY A GRAFIKU REDAKCE VRACÍ POUZE NA ŽÁDOST AUTORA.

AUTORIZACE

POKUD SE AUTOR NEVYJÁDŘÍ DO PĚTI DNŮ OD ODESLÁNÍ REDAKČNÍ ŽÁDOSTI O AUTORIZACI TEXTU, POVAŽUJE REDAKCE TEXT ZA ODSOUHLAŠENÝ A ZVEŘEJNÍ JEJ S PŘÍPADNÝMI REDAKČNÍMI ÚPRAVAMI.

RELEVANTNÍ PŘÍSPĚVKY JSOU RECENZOVÁNY (www.uur.cz – ČASOPIS – RECENZNÍ ŘÍZENÍ).

ŽADATELŮM O RECENZNÍ ŘÍZENÍ:

K RECENZOVANÝM PŘÍSPĚVKŮM POŽADUJE REDAKCE ŠIRŠÍ SHRNUTÍ V ČEŠTINĚ (V ROZSAHU CCA JEDNÉ NORMOSTRANY), KTERÉ BUDE V PŘÍPADĚ SCHVÁLENÍ REDAKČNĚ PŘELOŽENO DO ANGLIČTINY A K ČLÁNKU PŘIPOJENO. RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY NEJSOU HONOROVÁNY.

NÁZORY PUBLIKOVANÉ V ČLÁNCÍCH NEMUSEJÍ VŽDY VYJADŘOVAT STANOVISKO REDAKCE A ÚÚR.

VYDÁVÁ ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, ORGANIZAČNÍ SLOŽKA STÁTU
ZŘÍZENÁ MINISTERSTVEM PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR.

Urbanismus a územní rozvoj

Číslo 3/2022, ročník XXV.

Vychází šestkrát ročně.

ISSN 1212-0855, MK ČR E 7021

Vydává:

Ústav územního rozvoje
Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
www.uur.cz

Redakce:

E-mail: redakce@uur.cz
Mgr. Tamara Blatová (šéfredaktorka)
Tel.: 542 423 116, 603 885 728
E-mail: blatova@uur.cz
Hana Čechlovská (redaktorka)
Tel.: 542 423 123, 732 762 852
E-mail: cechlovska@uur.cz

Redakční rada:

Ing. arch. Hana Bártová
Ing. Eva Fialová
prof. Ing. arch. Maroš Finka, PhD., Slovensko
prof. Anna Geppert, Ph.D., Francie
Dipl.-Ing. Peter Gero, Německo
prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Ing. arch. Milan Körner, CSc.
Ing. Zdeňka Kučerová (místopředsedkyně)
prof. Ing. Vítězslav Kuta, CSc.
Ing. Iveta Laštůvková
prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
doc. Dr. Otakar Máčel, Nizozemí
Ing. arch. Vladimír Matuš, Kanada
Ing. arch. Jaroslav Sedlecký
MgA. Bernard Storch, Velká Británie
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.
Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
RNDr. Václav Tremel
Ing. arch. Martin Tunka, CSc. (předseda)
Ing. Roman Vodný, Ph.D. (místopředseda)
doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.
Ing. arch. Karel Wirth

Roční předplatné: 720 Kč + poštovné
E-mail: cechlovska@uur.cz

Sazba a tisk:

GRAFEX-AGENCY, s. r. o.
Helceletova 16, 602 00 Brno

Náklad:

1 400 výtisků
Úplný obsah čísel je zveřejněn s půlročním
zpožděním na webových stránkách ÚÚR.

Toto číslo vyšlo v červenci 2022

Foto na titulní straně obálky:
Jumeirah Lake Towers, pohled z nábřeží
promenády Almas East Lake © Blanka Almasy

OBSAH

STANDARDIZACE

ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍCH DOKUMENTACÍ / *Josef Morkus* 3

DOTACE Z NÁRODNÍHO PLÁNU OBNOVY

– KOMPONENTY V GESCI MMR / *Daniel Sokol* 4

STRATEGICKÉ PRIORITY VLÁDY KE ZVLÁDÁNÍ

UPRCHLICKÉ VLNY Z UKRAJINY / *Daniela Grabmüllerová* 7

Recenzovaný článek

DOPADY PANDEMIE NA POSKYTOVATELE VEŘEJNÝCH
KULTURNÍCH SLUŽEB / *Zdenka Mansfeldová, Radim Perlín* 9

UŽÍVÁNÍ ÚZEMÍ BĚHEM PROTIPANDEMICKÝCH OMEZENÍ:
ZJIŠTĚNÍ ZE TŘÍ EVROPSKÝCH ZEMÍ – RAKOUSKA, FRANCIE
A POLSKA / *Izabela Mironowicz, Stefan Netsch, Anna Geppert* 20

LIFE-CENTRIC CITIES FOR THE FUTURE

/ *Alex Davidson, Bernard Storch, Savannah Willits* 36

DOPADY PANDEMIE COVID-19 NA ROZVOJ REGIONŮ EVROPY

/ *Vladimíra Šilhánková* 45

SPOJENÉ ARABSKÉ EMIRÁTY – DUBAJ – VIZE A REALITA

/ *Milan Körner* 46

V PRAZE SE USKUTEČNILA KONFERENCE K TÉMATU HOUSING FIRST A SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ V ČR

/ *Andrea Chudobová* 54

KONFERENCE AUÚP – NOVÉ VÝZVY PRO ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

/ *Jakub Kotrla* 57

SMART REGION TOUR JIHOMORAVSKÝ KRAJ / *Jakub Kotrla* 60

RECENZE KNIHY ELIŠKY VEJCHODSKÉ

„PŮDA A JEJÍ HODNOTA. TEORIE A PRAXE“ / *Karel Maier* 61

CO PÍŠÍ JINDE

62

Poživatelská praxe

Stavebně správní praxe

Mimořádná příloha

NOVÉ VÝZVY PRO ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

Sborník z konference AUÚP ČR Lanškroun 28.–29. dubna 2022

SLOVO ÚVODEM

Pandemie koronavirového onemocnění označovaného podle roku vzniku covid-19 zasáhla všechny státy světa a ovlivnila naše životy. Pandemie s sebou nepřinesla pouze negativní změny, přinesla i nové výzvy a řadu otázek týkajících se našeho každodenního života. Silně zasáhla celou řadu služeb (cestovní ruch, kulturu), způsobila změny v dopravě i ve využívání veřejných prostranství. Dopady této pandemie na rozvoj území jsme proto zvolili jako hlavní téma tohoto čísla.

Pandemií nejvíce postiženými službami se stali poskytovatelé kulturních služeb – právě o nich pojednává recenzovaný článek v názorové rubrice. Konfrontaci s protiepidemickými opatřeními a jejich dopadem na využívání území se věnuje článek zahraničních autorů z Rakouska, Francie a Polska. V anglickém originálu si můžete přečíst článek věnovaný koncepci „města pro život“ zahraničních autorů z mezinárodního studia PLP Labs. Téma je v třetí informační rubrice doplněno závěry odborné konference věnované dopadům pandemie na rozvoj regionů Evropy.

Na jaře letošního roku zemřel vynikající geograf profesor Martin Hampl, kterého znaly celé generace urbanistů nejen jako vynikajícího odborníka, ale i jako skvělého kolegu a kamaráda. Krátkou vzpomínku na tohoto nestora české geografie přinášíme v úvodu čísla.

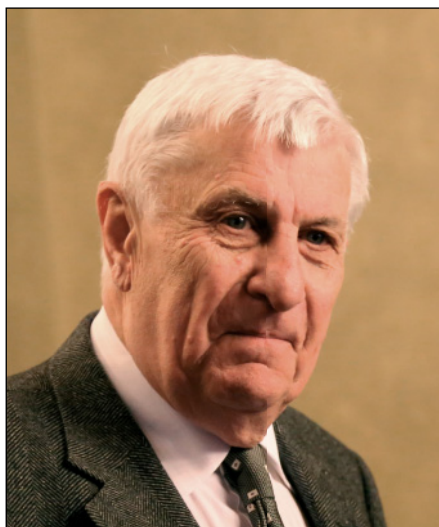
Kromě článků k hlavnímu tématu si můžete přečíst také informace o standardizaci územně plánovacích dokumentací, dotacích na podporu revitalizace brownfieldů z Národního plánu obnovy a článek o Spojených arabských emirátech jako pořadatele světové výstavy Expo 2020.

Mimořádnou přílohou čísla je sborník z odborné akreditované konference Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, která se tentokrát věnovala novým výzvám v územním plánování.

Přejeme příjemné prožití léta a těšíme se na vaše příspěvky.

redakce U&ÚR

ODEŠEL NESTOR ČESKÉ GEOGRAFIE – prof. MARTIN HAMPL

V pondělí 21. března 2022 zemřel prof. RNDr. Martin Hampl, DrSc., vynikající geograf, který hledal řád a systém v organizaci společnosti a který byl 40 let vůdčí osobností moderní geografie. Přesah jeho odborných aktivit a jeho neobyčejné osobnosti se ovšem velmi výrazně promítl také v komunitě urbanistů.

Když v 70. a 80. letech v pražském Terplanu vznikaly územní plány velkých územních celků nebo územní plány velkých měst, skoro u každého takového dokumentu vedoucí projektant žádal o spolupráci právě Martina Hampla. Geograf Martin Hampl jako podklad pro konkrétní dokument zpracovával geodemografická a sociálněgeografická témata a přinesl do týmu, který řešil územně technické podmínky a limity využití konkrétního řešeného území, nadhled a schopnost ukotvit zpracovávané téma v širším sídelně geografickém rámci. Identifikoval význam sídla nebo řešeného regionu v systému osídlení a stanovil obecný rámec pro rozvojové ambice a cíle daného územního plánu. Martin Hampl i díky práci své manželky Zdenky Hamplové v Terplanu po celou dobu své profesní kariéry velmi cílevědomě rozvíjel spolupráci mezi urbanisty a geografy a aktivně přispíval do diskusí o vymezení regionů různých typů. Jedna z jeho posledních prací z této oblasti se týká i vymezení funkčního území pražské metropolitní oblasti pro potřeby uplatnění integrovaných teritoriálních investic, které pod supervizí Martina Hampla připravili jeho mladší kolegové.

Celé generace urbanistů pracují při hledání obecných souvislostí rozvoje regionu nebo celého státu s výsledky sociálněgeografické regionalizace, které v desetiletých cyklech na základě censů zpracovával Martin Hampl a vymezoval v nich funkční regiony od mikroúrovně až po makroúroveň. Definoval tak systém a hierarchický řád osídlení v Česku a sledoval jeho vývoj. Poprvé vymezil sociálněgeografické regiony v Československu v roce 1970, a to na základě sčítání z roku 1961, a dále publikoval se svými kolegy sociálněgeografickou regionalizaci vždy po zveřejnění výsledků censu od roku 1970 až do roku 2011. Vysvětlení principů regionalizace a významu jednotlivých ukazatelů pak spolu se svými kolegy K. Kühnlem a J. Ježkem shrnul v publikaci Sociálněgeografická rajonizace ČSR, kterou vydal v roce 1978. Série regionalizací Československa a později Česka, které mapují český sídelní systém od 60. let 20. století až do roku 2011, je zásadním zdrojem informací o jeho vývoji za socialismu a v post-socialistickém období. Celou řadu sociálněgeografických regionalizací Hampl ukotvil v uceleném teoretickém konceptu teorie hierarchie reality, která zdůrazňuje vytváření stále nových nositelů diferenciacie společnosti, a tedy i prostoru.

Zcela zásadní a geografii významně přesahující jsou Hamplovy teoretické a teoreticko-metodologické práce. Martin Hampl formuloval teorii geografické organizace společnosti, která definuje objekty společnosti nejen podle vývojové složitosti, ale také podle jejich míry komplexity. Definování teoretického konceptu vývoje společenských a sociálních procesů velmi významně pozitivně ovlivnilo způsob uvažování celé generace jeho pokračovatelů. Jeho teoretické dílo představuje fundus moderní geografie – další generace nejen geografů se budou k výsledkům jeho práce dlouhodobě vracet.

Odchodem Martina Hampla ztrácí česká geografie, a stejně tak i komunita urbanistů, nejen skvělého odborníka, ale i neobyčejného kolegu a kamaráda. Martin Hampl se dokázal vždy a za všech okolností povznést nad drobné nebo nepodstatné spory a vahou své osobnosti v každém kolektivu nalézal shodu a konsenzus nad právě řešeným odborným nebo i obecně lidským tématem. Pro mnoho generací svých žáků na Přírodovědecké fakultě UK byl vzorem nejen vynikající vědecké práce, ale i lidského přístupu a tolerantnosti k našim chybám a nedostatkům. Nikdy neváhal nalézt čas a podrobně přečíst a připomínkovat naše texty, ve kterých našel systém a řád a odstranil balast. Jeho poznámky v našich rukopisech byly skutečnou školou tvůrčího vědeckého psaní. Jeho nadhled, humor i jeho důraz na vědeckou přesnost budeme velmi postrádat.

RNDr. Radim Perlin, Ph.D.

STANDARDIZACE ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍCH DOKUMENTACÍ

Josef Morkus

Stavební zákon po novele účinné od března 2020 vyžaduje zpracování územně plánovacích dokumentací v jednotném standardu, který zahrnuje mimo jiné požadavky na uspořádání dat a na jejich grafické vyjádření. Doposud byl standard územního plánu upraven metodickým pokynem, nyní dokončuje Ministerstvo pro místní rozvoj jeho ukotvení formou prováděcích vyhlášek ke stavebnímu zákonu.

Cílem standardizace územně plánovacích dokumentací je umožnění jejich jednotné prezentace v připravovaném Národním geoportálu územního plánování, kde bude poskytována textová i výkresová část ve formátu PDF/A, geograficky usazené rastrové ekvivalenty výkresů, vektorová data a metadata. Dalšími neméně podstatnými důvody standardizace je zajištění lepší srozumitelnosti, kontrolovatelnosti a porovnatelnosti jednotlivých územně plánovacích dokumentací a jejich lepší sdílení na národní úrovni i dle požadavků směrnice INSPIRE.

Ministerstvo pro místní rozvoj nejprve přistoupilo ke standardizaci územního plánu formou metodického pokynu, který zpracovalo na základě podkladu od Asociace pro urbanismus a územní plánování a společností T-mapy a Hydrosoft Veleslavín. Metodický pokyn byl vydán koncem roku 2019 a obsahuje kromě vlastních požadavků na uspořádání a grafické vyjádření vybraných jevů územního plánu i datový model. Doplněn je příklady výkresů zpracovaných v jednotném standardu, vzorovými datovými strukturami ve formátech DXF a SHP a vzorovým nastavením vizualizace v prostředí ESRI. Požadavky navazují na stávající jednotné standardy uplatňované v jednotlivých krajích a sjednocují je. Během více než dvouletého období od vydání metodického pokynu podle něj vznikaly první územní plány, při jejichž tvorbě byly identifikovány některé problematické části, které je třeba ve vyhláškách upravit.

Novelou stavebního zákona, provedenou zákonem č. 47/2020 Sb., účinnou od března 2020, byla mimo jiné zavedena povinnost zpracování vybraných částí územně plánovací dokumentace, její aktualizace nebo změny a úplného znění v jednotném standardu. Jednotný standard má v prováděcím předpisu stanovit požadavky na strukturu standardizovaných částí územně plánovací dokumentace, jejich grafické vyjádření, na výměnný formát dat a na metadata. Povinnost zpracování územně plánovací dokumentace v jednotném formátu je uložena projektantovi a její nesplnění je dle stavebního zákona sankcionováno. Je třeba upozornit, že veškeré uvedené povinnosti budou aplikovatelné až po účinnosti příslušné prováděcí vyhlášky, což doposud nenastalo.

K provedení požadavků stavebního zákona je třeba novelizovat dvě vyhlášky. První je vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, která již byla

novelizována vyhláškou č. 360/2021 Sb. Tato vyhláška zejména stanovila povinnost vymezovat v územních plánech plochy s rozdílným způsobem využití v podrobnějším členění, které zároveň definovala. Oproti stávajícím plochám přidala novou kategorii zeleň. Je třeba připomenout, že ze široké palety možného funkčního využití bude projektant vždy vybírat pouze několik ploch, které jsou pro řešené území relevantní, pravděpodobně žádný územní plán tak nebude obsahovat všechny druhy ploch s rozdílným způsobem využití. Rovněž je třeba upozornit, že v odůvodnění vyhlášky je sice popsáno rámcové využití jednotlivých typů ploch, konkrétní regulace však musí být vždy navržena na míru řešenému území. Účinnost novely je v okamžiku sepsání tohoto článku (polovina května 2022) stanovena na 1. 7. 2022, jako pravděpodobné se však jeví, že dojde k odložení její účinnosti na 1. 1. 2023.

Druhou, z hlediska standardu důležitější prováděcí vyhláškou, je vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a o způsobu evidence územně plánovací činnosti. Míra standardizace jednotlivých územně plánovacích dokumentací je odlišná, podrobný bude v první etapě pouze standard územního plánu. Pro všechny územně plánovací dokumentace jsou stanoveny požadavky na rastrové ekvivalenty výkresů a na zeměpisné usazení. Pro územní plán jsou určeny standardizované jevy, které jsou shodné se standardizovanými jevy dle výše zmíněného metodického pokynu. Požadavky na strukturu standardizovaných jevů, na jejich grafické vyjádření, na uspořádání a označení adresářů a souborů a na výměnný formát předávaných elektronických dat územního plánu jsou stanoveny v přílohách vyhlášky. Návrh novely prošel v dubnu a květnu 2022 mezirezortním připomínkovým řízením, ve kterém bylo uplatněno 127 připomínek. Po jejich vyhodnocení a zapracování bude vyhláška vydána. Na základě připomínek bude účinnost novely upravena na 1. 1. 2023.

Přechodná ustanovení obou vyhlášek upravují, kdy se určené požadavky uplatní. U nových územně plánovacích dokumentací se budou vztahovat na ty, které neměly ke dni účinnosti vyhlášky doručeno oznámení o konání veřejného projednání, u změn je rozhodujícím okamžikem schválení zadání nebo obsahu změny. Při první změně, jejíž pořizování bude zahájeno po dni nabytí účinnosti vyhlášky,

se bude muset územně plánovací dokumentace uvést do souladu s novelizovanou vyhláškou. Požadavky se budou vztahovat i na územně plánovací dokumentaci pořízenou před rokem 2007.

Soulad s jednotným standardem je kontrolován tzv. ETL nástrojem, který bude upraven dle novelizované vyhlášky a na podzim 2022 zpřístupněn k volnému užití všem projektantům.

Úprava jednotného standardu v novém stavebním zákoně a v jeho prováděcí vyhlášce bude důsledně navazovat na úpravu ve stávající stavební legislativě.

Zákonné požadavky i novely obou zmíněných vyhlášek jsou podrobněji popsány ve sborníku z konference Asociace pro urbanismus a územní plánování, který je přílohou tohoto čísla časopisu.

*Ing. arch. Josef Morkus, Ph.D.
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR*

ENGLISH ABSTRACT

Standardization of spatial planning documents, by Josef Morkus

Since the approval of the amendment of March 2020, the Building Act has required that documents of spatial planning be elaborated within a unified standard, including requirements for data arrangement and their graphic representation. The standard for master plans is still regulated by methodological instruction, but the Ministry for Regional Development is also finalizing relevant implementing regulations as related to the Building Act.

DOTACE Z NÁRODNÍHO PLÁNU OBNOVY – KOMPONENTY V GESCI MMR

Daniel Sokol

Podpora revitalizace brownfieldů z Národního plánu obnovy (NPO) je důležitým příspěvkem k řešení využití zanedbaných a nevyužívaných areálů v našich městech a obcích s významným efektem vzniku či rozšíření občanského vybavení. Proto se v rámci NPO na tuto revitalizaci zaměřují hned tři programy podpory, z nichž dva spravuje Ministerstvo pro místní rozvoj a jeden Ministerstvo průmyslu a obchodu. Článek popisuje základní podmínky a vymezení těchto programů i vzhledem k již běžící podpoře z národních dotačních titulů a shrnuje současný stav a pravidla vyhlášených nebo v budoucnu vyhlášených výzev.

Národní plán obnovy vychází z reakce EU na ekonomickou krizi vyvolanou pandemií covid-19, což vedlo k založení Fondu pro oživení a odolnost (Recovery and Resilience Fond). Tento fond financovaný společnými evropskými dluhopisy je určen k podpoře reforem a aktivitám cíleným na oživení ekonomiky. Konkrétní výběr opatření je záležitostí členských zemí. Česko si během loňského léta nadefinovalo 27 aktivit, kterým se říká komponenty, s úhrnným rozpočtem

179 mld. Kč. Jednou z nich je i komponenta 2.8 Revitalizace území se starou stavební zátěží, na kterou je vyčleněno 3,3 mld. Kč. Bližší podmínky podpory jsou dány prováděcím nařízením Komise (CID – Council Implementing Decision) a obsahují mnohé klimatické, energetické a ekologické podmínky, se kterými se žadatelé budou muset vyrovnat.¹⁾ Nejznámější z nich je princip „významně nepoškozovat“ (DNSH – Do No Significant Harm). Jednou z nejtvrdějších

1) Bližší informace i související dokumenty naleznete přímo na www.planobnovy.cz.

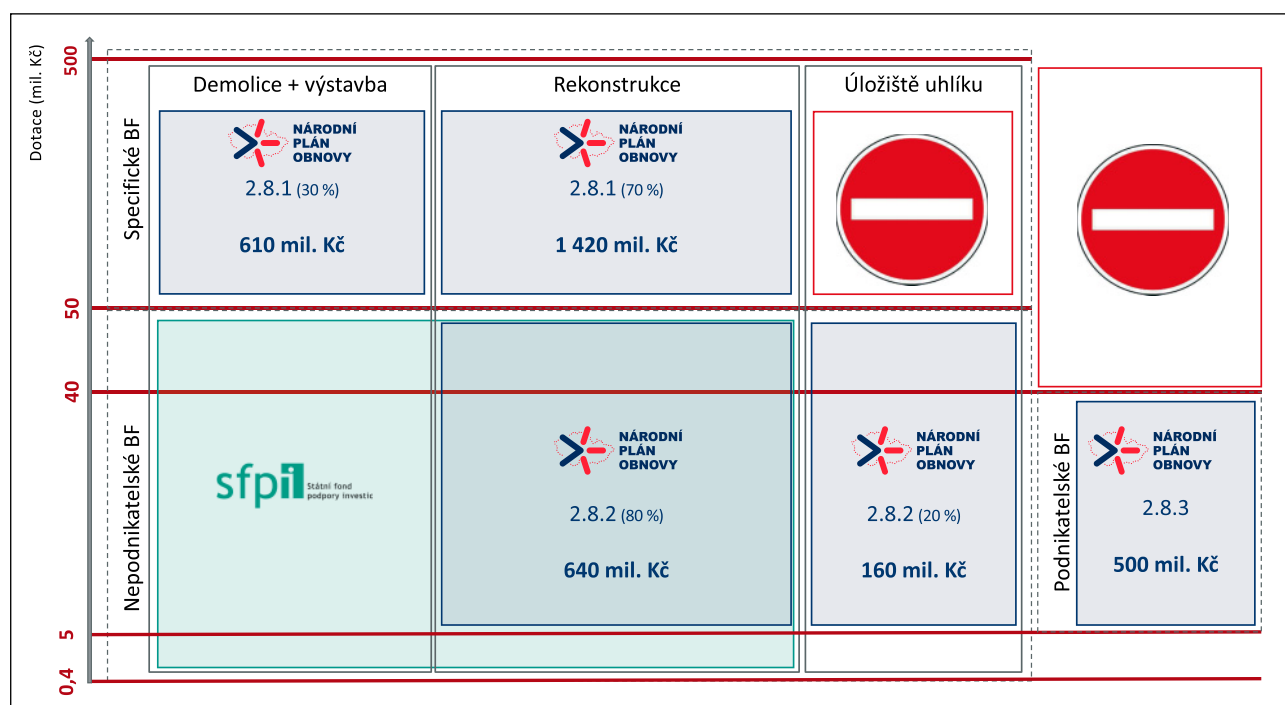
podmínek je ale nutnost ukončení projektů do konce roku 2025, přičemž se podařilo s Evropskou komisí vyjednat, že za ukončení se bude považovat podpis protokolu o předání díla, nikoli kolaudace, která tak může následovat až v lednu či únoru 2026. Podstatná pro žadatele je také neuznatelnost DPH, která snižuje efektivní výši podpory o pětinu. Zde už jde ale o rozhodnutí Ministerstva financí. Pozitivní je naopak zpětná uznatelnost od 1. února 2020, kdy lze tedy proplatit již probíhající revitalizace.

Revitalizace území se starou stavební zátěží, zkráceně brownfieldů (BF), je v současné době již podporována z národních zdrojů prostřednictvím dotačního a úvěrového programu, který administruje Státní fond podpory investic (SFPI). Komponenta 2.8 je tak dalším nástrojem podpory revitalizace brownfieldů, a to s násobně větším rozpočtem. Jedná se o sdílenou komponentu, tj. její dvě části vlastní MMR a třetí část je ve vlastnictví MPO.

Největší alokaci má komponenta 2.8.1 Investiční podpora regenerace specifických brownfieldů (2,030 mld. Kč). Závažným cílem je realizace 14 projektů, a to po jednom v každém kraji a Praze. Z podrobného mapování již teď víme, že v některých krajích se nachází jen jeden specifický BF, jehož příprava je ale teprve v počátečním stádiu, z tohoto důvodu počítáme i s podporou náhradních projektů z krajů, kde je více potenciálních projektů. Specifický BF je definován velmi jednoduše – jako BF, u kterého žadatel žádá o podporu větší než 50 mil. Kč. Celá komponenta 2.8.1 má dva základní směry podpory, a to demolici a novou energeticky úspornou výstavbu, u které je uznatelnost nákladů až 100 %, anebo energeticky úspornou rekonstrukci, kde ovšem musí celkem 90 % uznatelných nákladů nějak souviset s energetickou úsporou, typicky půjde o zateplení, novou střechu, systém vytápění

a ohřevu vody, hospodaření se šedou vodou, případně nové zdroje (solární panely, tepelné čerpadlo atp.). Podpořeny mohou být i kombinované komplexní projekty, které zahrnují demolici, výstavbu i rekonstrukci v jednom areálu. Zároveň na úrovni celé komponenty 2.8.1 je nutné dosáhnout souhrnného podílu 70 % rekonstrukce a 30 % demolice a nové výstavby z celkových proplacených nákladů (stejně rozdělení alokace platí i pro komponentu 2.8.3 Investiční podpora regenerace brownfieldů ve vlastnictví obcí a krajů pro podnikatelské využití). To sice není omezení vztahované na jednotlivé projekty, ale stejně to způsobí, že u demolice a nové výstavby nebude možné naplnit všechny požadavky. Další z podmínek je nutnost doporučení projektu ze strany Regionální stálé konference. Výzvu vyhlásí SFPI v únoru 2023 a podmínkou pro podání žádosti bude vzhledem ke krátkému času na realizaci (necele tři stavební sezóny) právoplatné stavební povolení.

Komponenta 2.8.2 Investiční podpora regenerace brownfieldů ve vlastnictví obcí a krajů je pro nepodnikatelské využití (800 mil. Kč). Z názvu již plyne, že podmínkou je vlastnictví celého objektu (pozemku i stavby) obcí nebo krajem a za nepodnikatelské využití je jako hranice považováno maximálně 20 % plošného nebo časového provozního zatížení pro komerční účely. Obecně se tedy bude jednat v převážné většině o občanské vybavení. U této komponenty bude výzva vyhlašována společně s 2.8.1, tedy v únoru 2023, a administraci žádostí a projektů bude taktéž pověřen SFPI. Cíl daný v CID je zrealizovat 45 projektů. Z důvodu napjatého stavebního trhu se budeme snažit vybrat alespoň 50 projektů, aby byla větší pravděpodobnost splnění cíle pro případ, že se některý projekt dostane do skluzu. Tato komponenta má stejně jako v případě specifických brownfieldů dvě části, přičemž k energeticky úsporným rekonstrukcím se tentokrát přidávají i demolice a nová

Obr. 1: Vymezení podpory revitalizace brownfieldů z NPO a stávajícího dotačního titulu SFPI

výstavba, ale demolice a následné založení tzv. „přírodního úložiště uhlíku“, což je zatím vágně definovaný termín, jehož přesnější obsah budeme znát během léta. V zásadě jde o zazelenění a zalesnění přírodě blízkými dřevinami bez následného využití ve formě občanské vybavenosti. Nepočítá se tedy s tím, že by takto vzniklé „přírodní úložiště uhlíku“ mělo fungovat jako např. dětské hřiště, městský park apod. Rozdělení alokace bude 80 % na energeticky úsporné renovace a 20 % na přírodní úložiště uhlíku. Na tento podprogram budeme vyhlášovat samostatnou výzvu (160 mil. Kč, tj. 20 % z celkové alokace), protože nepočítáme, že by docházelo ke kombinaci těchto dvou typů revitalizace. I zde bude podmínkou pro podání žádosti již platné stavební povolení.

Kromě výše uvedených dvou částí se do komponenty 2.8 řadí i třetí část 2.8.3 Investiční podpora regenerace brownfieldů ve vlastnictví obcí a krajů pro podnikatelské využití, kterou ale vlastní a také samostatně napřímo administruje MPO. Pro tuto část je vyčleněno 500 mil. Kč s cílem revitalizace 20 projektů. Výzva již byla vyhlášena v červnu letošního roku, technické podmínky včetně DNSH, recyklace odpadů na stavbě apod. jsou společné pro všechny části komponenty 2.8, žadatelům do 2.8.1 a 2.8.2 tedy důrazně doporučujeme, aby si podmínky prostudovali a případně své projekty upravili či přímo projektovali na míru těmto podmínkám. U projektů, které již mají stavební povolení, lze pro tento účel využít institutu „změny stavby před dokončením“. Do výzvy 2.8.3 se lze hlásit i bez stavebního povolení, ale úroveň přípravy projektu je součástí hodnocení. Projekty s pokročilou přípravou či přímo zralé k výstavbě jsou bodově bonifikovány.

Důležitým krokem pro úspěch komplexního programu revitalizace brownfieldů je jeho koordinace a řízení. Vzhledem k maximálně desítkám projektů se jako nejvhodnější ukázalo precizní manuální řízení, kdy jsme společně s kolegy z MPO za pomoci CzechInvestu, který uspořádal ve svých pobočkách krajské konzultační dny, objeli během března až května všechny kraje a s potenciálními žadateli jsme probírali právní, technické i obecné podmínky a možnosti podpory. Díky tomu máme relevantní a aktuální informaci o stavu přípravy projektů v území a dovedeme celý program nastavit tak, aby se různé formy podpor vzájemně tzv. nekanibalizovaly. K tomu bylo nutné také upravit hodnotící kritéria národního programu revitalizace brownfieldů vyhlášeného pravidelně SFPI. Pro letošní rok je v něm alokováno 500 mil. Kč, a protože v komponentě 2.8.2 nejsou vůbec podporovány demolice a nová výstavba, rozhodli jsme se tuto formu revitalizace výrazně bonifikovat. Přesné rozdělení možných forem podpory ukazuje obr. 1. Hranice podpory národního dotačního programu jsou 400 tis. Kč až 50 mil. Kč, potenciální překryv je tedy jen u rozpětí 5–50 mil. Kč, které je shodné s programem 2.8.2, a u rozpětí 5–40 mil. Kč, také s programem 2.8.3. Národní program je ale určen jen pro nepodnikatelské využití, proto do 2.8.3 nijak nezasahuje. K bonifikaci demolice a nové výstavby v národním programu se tedy přidává i bonifikace malých projektů často ve vlastnictví velmi malých obcí, které o dotace do 5 mil. Kč žádat v NPO nemohou.

Možností podpory je tedy v letošním roce, i letech příštích, více než dost. Jen za letošní a příští rok se očekává podpora více než stovky projektů revitalizace brownfieldů. Nezbývá než doufat, že zvládneme revitalizovat brownfieldy rychleji, než stihnou vznikat nové.

*Mgr. Daniel Sokol
Oddělení Národního plánu obnovy
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR*

ENGLISH ABSTRACT

Subsidies from the National Recovery Plan: Components in the scope of the Ministry for Regional Development,
by Daniel Sokol

Support for brownfield revitalization from the National Recovery Plan is an important contribution for new use of dilapidated and abandoned zones in towns and cities, resulting in the origin or expansion of various community facilities. Three support programmes within the National Recovery Plan are focused on brownfield revitalization, two of them administered by the Ministry for Regional Development and one by the Ministry of Industry and Trade. Taking into consideration the national subsidy titles already running, this article describes the basic conditions and delimitation of these programmes and summarizes the current situation and rules applicable for calls already announced as well as those to follow.

STRATEGICKÉ PRIORITY VLÁDY KE ZVLÁDÁNÍ UPRCHLICKÉ VLNY Z UKRAJINY

Daniela Grabmüllerová

Dne 13. dubna 2022 schválila vláda České republiky svým usnesením č. 309 dokument „Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí uprchlické vlny související s invazí Ruské federace na Ukrajinu“, jehož cílem je, aby Česká republika ze současné situace vyšla silnější, a to jak v oblasti hodnot a společenské vzájemnosti, tak v oblasti ekonomiky a kultury.

Vládní strategie

Pro dosažení tohoto cíle vláda identifikovala celkem 13 oblastí, v jejichž rámci se realizují jednotlivá opatření:

- Koordinace a organizační zajištění
- Právní status
- Digitalizace řízení a řešení uprchlické vlny
- Ubytování a bydlení
- Zaměstnání a integrace na trh práce
- Školství
- Sociální oblast
- Zdravotní zajištění
- Adaptace a integrace v ČR
- Vnitřní bezpečnost
- Evropská a mezinárodní strategie
- Financování
- Komunikace

Pro realizaci opatření jsou odhadovány náklady spojené s uprchlickou vlnou v řádu desítek miliard korun; přitom většina prostředků bude investována do sociální oblasti, školství, na ubytování a do zdravotního zajištění. Zároveň je však možné očekávat, že při efektivní realizaci pomoci uprchlíkům a jejich adaptaci do české společnosti budou vznikat i pozitivní rozpočtové dopady uprchlické vlny. Tyto přínosy budou přímo závislé na sociodemografické struktuře, míře zapojení dospělých do zaměstnání a kvalitě jejich zaměstnání.

Situace v České republice

Pro zvládnutí hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny aktivovala na dobu jednoho roku Rada Evropské unie již dne 4. března 2022 institut tzv. dočasné ochrany podle příslušné směrnice EU. V návaznosti na to bylo i v České republice nezbytné přijmout novou legislativu; aplikaci dočasné ochrany v ČR proto upravuje nový zákon č. 65/2022 Sb., který nabyl účinnosti 21. března 2022. Současně vstoupily v účinnost i doprovodné zákony č. 66/2022 Sb. a č. 67/2022 Sb. upravující specifické postupy v oblastech zaměstnávání, sociálního zabezpečení a vzdělávání v souvislosti s dočasnou ochranou.

Od zahájení ruské invaze k polovině května byl v ČR udělen institut dočasné ochrany zhruba 350 tis. uprchlíků z Ukra-

jiny. V přepočtu na počet obyvatel je tak ČR nejzasazenější zemí – s 3 tis. registracemi na 100 tis. obyvatel; o něco nižší je tento ukazatel v případě Polska, a to 2,8 tis. Ostatní státy mají čísla podstatně nižší – např. Maďarsko a Rumunsko pod 250. Tato situace klade na Českou republiku velké nároky; a to i s vědomím, že budoucí vývoj konfliktu, jeho délku a dopady nelze predikovat. Je navíc zřejmé, že řada osob s dočasnou ochranou v ČR zde má rodinné nebo jiné osobní vazby, a to díky početné ukrajinské komunitě dlouhodobě žijící na území ČR. Již před vypuknutím konfliktu na Ukrajině žila v ČR legálně ukrajinská menšina čítající cca 200 tis. osob. Lze tudíž dovodit, že kromě návratů na Ukrajinu bude u určitého počtu uprchlíků zájem setrvat v ČR dlouhodobě. Dlouhodobé strategie změřené na jednotlivé oblasti proto musí obsahovat i tento faktor trvalého nárůstu populace žijící na území ČR.

Oblast ubytování a bydlení

První rychlou pomocí ze strany ČR po vypuknutí konfliktu bylo zajistit pro ubytování uprchlíků volné kapacity v majetku státu a územně samosprávných celků. Velká většina ubytování – zejména v prvních týdnech – byla řešena připojením se příchozích osob do existující ukrajinské komunity v rámci dobrovolného solidárního ubytování v soukromí.

V rámci střednědobé strategie je však cílem postupný přechod od hromadných ubytovacích zařízení a nouzového ubytování do standardního bydlení v bytech nebo alespoň přechod do jiných prostorů způsobilých pro střednědobé a dlouhodobé ubytování. Ministerstvo pro místní rozvoj proto vyhlásilo dne 20. dubna 2022 nový národní program s cílem aktivovat existující bytový fond a zároveň podpořit dostavbu a opravy sociálních bytů v obcích, popř. adaptaci jiných vhodných objektů. Cílem programu „Ukrajina – rozšíření veřejných ubytovacích kapacit“ je získat další ubytovací kapacity v nouzovém bezplatném ubytování pro naléhavé potřeby bydlení uprchlíků z Ukrajiny prostřednictvím:

- bytů, které jsou kolaudovány jako byty podle stavebního zákona, ale jsou aktuálně neobyvatelné,
- nebytových prostorů, které budou upraveny na byty nebo ubytovací jednotky,
- mobilních nebo modulárních domů užívaných jako bytové nebo ubytovací jednotky.

V rámci dlouhodobé perspektivy jsou dále Ministerstvem pro místní rozvoj mapovány kapacity bytového fondu obcí a jejich využitelnosti, včetně prověření možností využití finančních nástrojů na podporu dalšího navýšení kapacit pro zajištění bydlení. Ministerstvo pro místní rozvoj se prostřednictvím dotazníku zaslání všem obcím snaží získat relevantní informace pro oblast bydlení jak pro řešení pomoci uprchlíkům, tak také pro řešení dlouhodobých problémů v oblasti bydlení, se kterými se naše společnost potýká.

Konkrétně je cílem získat informace o:

- potenciálu obecního bytového fondu i celkového bytového fondu v obcích,
- kapacitách obcí při prevenci ztráty bydlení a vzniku škod,
- možnostech širší spolupráce při zajišťování bydlení.

Tyto informace budou také využity pro úvahy o možnostech navržení schématu garančního systému, který by motivoval soukromé majitele k uvolnění více bytů pro trh nájemního bydlení v širším měřítku.

*Ing. arch. Daniela Grabmüllerová, Ph.D., MBA
náměstkyně pro řízení sekce koordinace evropských fondů,
mezinárodních vztahů a cestovního ruchu
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR*

ENGLISH ABSTRACT

The Government's strategic priorities for the Ukrainian refugee crisis, by Daniela Grabmüllerová

By Decree 309 dated 13 April 2022, the Government of the Czech Republic approved the document Strategic Priorities of the Government of the Czech Republic for Management of the Refugee Crisis following the Russian Federation's Invasion of Ukraine. The objective of the document is to make the Czech Republic a stronger country when this critical situation is overcome in terms of values and of both social reciprocity and economy and culture.

DOPADY PANDEMIE NA POSKYTOVATELE VEŘEJNÝCH KULTURNÍCH SLUŽEB

Zdenka Mansfeldová, Radim Perlín

Každá krize vždy ve větší či menší míře postihuje kulturu, buď poklesem zájmu o kulturní produkty a služby, nebo jako důsledek omezení možnosti tyto služby a produkty poskytovat. Cílem tohoto článku je ukázat na základě výsledků výzkumu ve dvou krajích Česka, jaké byly dopady koronavirové krize na veřejné kulturní služby a jak se s jejími důsledky poskytovatelé veřejných kulturních služeb vyrovnávali. Téměř tři čtvrtiny dotázaných subjektů si během koronavirové krize nějakou měrou finančně pohoršily a snažily se situaci řešit. Stať analyzuje z pohledu poskytovatelů veřejných kulturních služeb existenční problémy a možnosti jejich řešení s ohledem na typ zřizovatele a poskytovaných kulturních služeb, formy adaptace na měnící se situaci a očekávaný budoucí vývoj včetně hodnocení územní diferenciací dopadu krize na poskytovatele veřejných kulturních služeb.

Klíčová slova: veřejné kulturní služby, covid-19, Středočeský a Olomoucký kraj

Úvod

Pilíře rozvoje každého města nebo regionu jsou založeny na třech základních principech, kterými jsou sociální stabilita, ekonomická stabilita a environmentální stabilita. Právě na těchto principech byl postaven koncept udržitelného rozvoje [Brundtland 1987]. Následně se princip udržitelného rozvoje a jeho tři základní pilíře staly součástí obecného diskursu nejen o globální budoucnosti, ale tyto principy se začaly uplatňovat i v regionálním a lokálním měřítku jako obecně platné. Konečně i stavební zákon (zákon č. 183/2006 Sb., § 18 odst. 1) v úkolech územního plánování jasně definuje tři základní pilíře územního rozvoje.

V prvním čtvrtletí roku 2020 se v Evropě, a tím i v Česku, začalo šířit onemocnění covid-19, které postupně přerostlo v pandemii. Covid-19 měl zásadní dopad na všechny oblasti života společnosti. Z hlediska cílů územního plánování, a tedy principů trvale udržitelného rozvoje, se omezení vyplývající z průběhu pandemie a regulačních rozhodnutí ústředních orgánů státní správy výrazně dotkla společenských aktivit a vedla k redukci a později až k zastavení sociálních kontaktů. Dopady pandemie měly, a stále mají, také zprostředkované ekonomické dopady. Především omezení činnosti malého a středního podnikání a v delším horizontu i omezení celosvětového transferu zboží, přinesla, a ještě přinese, celou řadu negativních dopadů do rozvoje měst a regionů.

Pro územní rozvoj a obecněji pro dobrý rozvoj komunity jsou zcela nepochybně podstatné kvalitní a četné sociální kontakty. Pouze v rámci obecné a dlouhodobé společenské diskuse, která se vede mezi lokálními aktéry, lze nejen formulovat, ale především naplňovat rozvojové priority a cíle definované například v územním nebo strategickém plánu a dalších politických dokumentech města nebo regionu. Proto úspěšná města a rozvíjející se regiony ve svých koncepčních dokumentech věnují velkou pozornost prostředí, kde se mohou a mají rozvíjet sociální kontakty. Tím se vytváří prostor pro uplatnění sociálních sítí a posiluje se tak sociální kapitál [Bourdieu 1986]. Sociální prostředí vytváří především kulturní a společenské instituce a též aktivní občané, kteří se do kulturního života v různé míře zapojují. Koncept sociálního kapitálu jako nástroje rozvoje komunity v její nehmotné, ale i hmotné podobě dále rozpracoval Putnam [1993], který definoval typy sociálního kapitálu a identifikoval jeho význam pro rozvoj komunity. Právě kulturní prostředí města nebo regionů jako takové, resp. míra zapojení obyvatel do vytváření nebo konzumace kulturní nabídky, vytváří podmínky pro naplnění jednoho z předpokládaných pilířů rozvoje.

S nárůstem počtu obyvatel, kteří byli covid pozitivní, a s růstem pacientů s vážným průběhem nemoci byla vláda postupně nucena k přijímání restriktivních opatření, která se dotkla i kultury a kulturního života, a tedy omezení jednoho z principů udržitelného rozvoje lokality

nebo regionu. Kulturní sektor byl těžce zasažen změnami vyvolanými pandemií a s ní souvisejícími opatřeními. V celé Evropě byly dlouhodobě pracující kulturní instituce nuceny poprvé za desítky let zavřít dveře, některé dokonce poprvé od druhé světové války. Kulturní sektor zažil po roce 1990 řadu převratných změn – privatizaci, restituci majetku, proměny kulturní politiky, komercializaci, globalizaci, decentralizaci, jakož i vznik soukromého sektoru a nevládního neziskového sektoru [Vojtíšková 2012; Vojtíšková, Lorencová 2015:529]. Všechny tyto procesy sektor kultury zvládl. Do covidové krize se česká kultura projevovala jako vysoce stratifikované odvětví s dobře vybudovaným zázemím veřejných kulturních služeb, v němž se uplatnila jak zařízení zřizovaná veřejnou správou a podnikatelskými subjekty, tak nevládní neziskové organizace (NNO). Za třicet let se podařilo postavit systém veřejné podpory aktivit a služeb; je otázkou, do jaké míry je tento systém udržitelný. Pandemie na dlouhé období zavřela divadla, koncerty a výstavy, což ohrožovalo mnoho zaměstnanců kulturních institucí a svobodných povolání. Evropská komise rychle uznala zmatek a hrozící rozvrat kreativního průmyslu. Eurokomisařka Mariya Gabriel¹⁾ popsala dopad koronaviru a s ním souvisejících opatření jako „zničující“. Evropští politici hovořili o důležitosti „hození záchranného lana“ kreativcům [Smea 2020].

Dlouhodobý lockdown znamenal pro jednotlivé sektory kultury ekonomické ztráty v důsledku velkého poklesu příjmů (absence tržeb ze vstupného, mini-

1) Eurokomisařka pro inovace, výzkum, kulturu, vzdělávání a mládež.

malizace dlouhodobých i krátkodobých pronájmů, pokles prodeje předmětů, vynaložené náklady na akce, které se nakonec nemohly konat apod.). Zvláště těžce postihla pandemie ty oblasti kultury, které existují „svobodně“ mimo institucionální ukotvení, realizují své projekty ze dne na den a nemají vůbec žádné rezervy na kompenzaci ztráty zakázek. U nich je třeba připočítat ještě výpadek sponzorů, kteří se sami budou ocitát v ekonomických problémech. Covidová krize rovněž prověřila skutečné postavení kultury ve společnosti. Řada anket ukázala, že společnost nevnímá oblast kultury jako nenahraditelný prvek, který zlepšuje kvalitu života, má pozitivní vliv na atmosféru ve společnosti, přispívá k dialogu uvnitř společnosti, k sociální soudržnosti atd. Tento postoj, pokud by dlouhodobě přetrvával, může mít v budoucnosti fatální důsledky pro postavení kultury jako ekonomického odvětví. Ve výzkumu míry naléhavosti různých oblastí společenského života, který byl realizován v červenci 2021 (Naše společnost 2021), se mezi 31 vybranými oblastmi vyskytovala kultura až na 29. místě (jen 13 % dotázaných považovalo situaci v kultuře za velmi naléhavou, 36 % za docela naléhavou).

Již v prvním roce pandemie byla realizována a částečně i publikována řada analýz dopadu epidemiologických opatření a s nimi spojených restrikcí na jednotlivé segmenty kultury [například Kuchyňka 2020; Mapování dopadů 2020], a to často v dosti detailním pohledu na jednotlivé segmenty kultury. Předložená stať se snaží o širší pohled na dopady přijatých opatření. V první části textu budeme na základě výsledků výzkumu „*Mapování dopadů covidové krize na veřejné kulturní služby*“ analyzovat dopad pandemie a s ní souvisejících epidemiologických opatření na jednotlivé typy poskytovatelů veřejných kulturních služeb (dále VKS)²⁾ a různé typy poskytovaných kulturních služeb. Ve druhé části budeme sledovat formy adaptace poskytovatelů kulturních služeb na nastalou situaci a možné formy pomoci. V závěru se pak věnujeme budoucím po-krizovým plánům a očekávaným poskytovatelů kulturních služeb.

Cíle projektu a metodologie

Výzkum „*Dopady covid-19 na kulturní subjekty ve Středočeském a Olomouckém kraji*“ realizovala agentura STEM pro Národní informační a poradenské středisko pro kulturu – NIPOS. Cílem výzkumu bylo zjistit dopady covid-19 na veřejné kulturní služby (VKS) ve dvou krajích Česka a vyhodnotit vnější podmínky pro kulturně-společenský provoz (efektivitu a účelnost opatření veřejné správy pro podporu kulturního života) a vnitřní podmínky kulturních subjektů, jejich schopnost obnovit, rozvíjet a transformovat stávající aktivity nebo založit nové kulturní aktivity.

Výzkum byl realizován ve Středočeském a Olomouckém kraji. Každý z těchto krajů představuje odlišný územní typ s odlišnými charakteristikami z hlediska kulturního potenciálu a rizik [Perlín a kol. 2019]. Oba vybrané kraje se odlišují svou ekonomickou úrovní, věkovým a vzdělanostním složením a úrovní kulturní infrastruktury [Vojtíšková a kol. 2012]. Specifickým rozdílem mezi těmito dvěma kraji je, že Olomoucký kraj obsahuje své přirozené jádro – samo město Olomouc, kdežto pro Středočeský kraj je přirozeným centrem hlavní město Praha, které má v systému veřejné správy zvláštní postavení a není součástí území Středočeského kraje. Praha je kulturním a turisticky nejatraktivnějším místem republiky s bohatou kulturní infrastrukturou. Významnou část Středočeského kraje tvoří metropolitní zázemí Prahy s intenzivními pohyby za prací a za službami včetně kultury mezi zázemím a jádrem, tedy směrem do Prahy. Oba kraje reprezentují relativně stabilní strukturu osídlení, která nebyla významně zasazena změnami a významnými pohyby obyvatel po válce a odsunu německého obyvatelstva. Výjimku v tomto území tvoří pouze menší západní část Rakovnícka ve Středočeském kraji a Jesenicko v Olomouckém kraji. Ale i zde se podařilo velmi rychle doplnit původní obyvatelstvo a nepřerušit sociálně-ekonomický rozvoj oblasti. Z hlediska kulturního potenciálu

představují především další větší (okresní) města přirozená centra kulturního života, kde se soustřeďují jednotlivé formy kultury a kde existují i prostorové kapacity pro další rozvoj kulturních aktivit. Síť okresních měst, jejich pozice v sídelním systému i jejich velikost nabízí v obou krajích velmi dobré předpoklady pro rozvoj nebo podporu lokálních a mikroregionálních kulturních aktivit pouze s výjimkou Jesenicka a severního Šumperka v Olomouckém kraji, kde můžeme identifikovat rozvoj periferního prostředí [Perlín a kol. 2021].

Výzkum byl zaměřen na tři základní typy poskytovatelů veřejných kulturních služeb, které zároveň reprezentují tři různé typy poskytovatelů a odlišnou povahu financování a hospodaření:

- příspěvkové organizace zřizované všemi stupni veřejné správy (např. knihovny, muzea, galerie);
- nevládní neziskové organizace (NNO) s různou právní formou (z. s., z. ú., o. p. s.);
- komerční subjekty nejrozličnějšího typu (a. s., s. r. o., OSVČ).

Druhým hlediskem, ze kterého byl zkoumán dopad pandemie na poskytovatele VKS, byla typologie kulturních služeb, které sledované kulturní subjekty poskytují. Jedná se o následující typy:

- Kulturní dědictví hmotné i nehmotné (péče o hmotné kulturní dědictví, muzea, knihovnické a informační služby, památkové objekty, péče o nehmotné kulturní dědictví).
- Umělecká tvorba – živé umění, profesionální či neprofesionální umělecká činnost (divadlo, hudba, tanec, film, fotografie, výtvarné umění).
- Kulturně-výchovná činnost (kulturně-vzdělávací a zájmová činnost, kulturně-společenské akce, činnost kulturních domů a zařízení, podpora kulturních aktivit, neformální vzdělávání, osvětové aktivity, ediční a nakladatelská činnost apod.).
- Produkční činnost (produkční agentury, festivaly, agenturní produkce kulturních a uměleckých činností včetně přehlídek a festivalů, pomocné technické činnosti atd.).

2) Pojem kulturní služby se v českém kontextu používá od 60. let minulého století, a to pro tu část „kulturního procesu, v jehož rámci jsou kulturní statky ve svých diferencovaných podobách komunikovány, interpretovány, multiplikovány, distribuovány, prezentovány a konzumovány.“ Podkladová studie ke Státní kulturní politice na léta 2009–2014. Filozofická fakulta, Katedra kulturologie, Ministerstvo kultury ČR, 2007, s. 44, citováno podle Certifikovaná metodika posouzení efektivnosti vynaložených veřejných prostředků na zajištění kvality a dostupnosti veřejných kulturních služeb. Praha: NIPOS, 2014, s. 4.

Celkem bylo osloveno 1 124 poskytovatelů veřejných kulturních služeb vybraných ze seznamu organizace NIPOS.³⁾ Výzkumu se nakonec zúčastnilo 344 subjektů (viz tabulka 1), což činilo 30,6 % subjektů z databáze kontaktů. Většina poskytovatelů kulturních služeb (69 %) byla ve výzkumu reprezentována jejich řediteli nebo vedoucími zodpovědnými osobami. Výzkum realizovala agentura STEM. Pro potřeby dotazování vznikla v programovatelném prostředí on-line verze dotazníku uzpůsobená tak, aby respondenti mohli odpovídat samosběrem (metodou CAWI), nebo aby je dotazníkem provedl vyškolený tazatel po telefonu (metodou CATI). Dotazování probíhalo od druhé poloviny června do první poloviny srpna 2021 s faktickým těžištěm počtu odpovědí v první polovině července 2021. Výzkum tedy probíhal v době, kdy bylo opět možné rozvíjet kulturní aktivity a restriktivní omezení, která vyplývají z epidemické situace, se neuplatňovala. Konkrétní podobu zkoumaného souboru po krajích za obě hlavní typologie shrnují tabulky číslo 1 a 2. Zde je vhodné poznamenat, že výzkumu se zúčastnily pouze kulturní subjekty, které první vlnu pandemie a s ní spojených opatření „přežily“, nikoliv ty, které zanikly nebo nebyly v době

výzkumu aktivní. Výzkum tedy odráží stav a názory aktivních organizací, které v době výzkumu byly v kulturní oblasti skutečně přítomné a tvůrčí.

Rozdělení četností v osloveném souboru podle právní subjektivity i podle zaměření činnosti odpovídá skutečně evidované četnosti poskytovatelů VKS v obou krajích. Pouze v kategorii nevládní neziskové organizace existuje vyšší podíl velmi malých lokálních spolků, které nepravidelně nebo s malou četností organizují také kulturní aktivity v místě, kde působí. Typicky se jedná o různá občanská sdružení ve venkovských obcích, dobrovolné hasiče, sportovní oddíly a jiné lokálně působící organizace, které také organizují masopust, bály, vánoční koncerty apod.

Společnost se poměrně dlouhou dobu musela (až na výjimky, např. knihovnické služby) obejít bez veřejných kulturních služeb. V důsledku toho lze očekávat jak možné změny ve struktuře kulturních potřeb obyvatel, tak zejména v ekonomickém nastavení veřejných kulturních služeb. Je otázkou, zda a jak jsou na tyto procesy jejich poskytovatelé připraveni. Výzkum hledal odpověď na dvě základní hypotézy.

Hypotéza (1) *Dopady pandemie se budou lišit v závislosti na (a) typu poskytovatele, (b) typu činnosti a (c) podle role v systému (územně velikostní hledisko).*

Covidová krize postihla všechny typy poskytovatelů veřejných kulturních služeb, a to především ekonomicky, ale také personálně a sociálně. Ekonomické problémy, které provázely a provázejí pandemii, však ovlivnily kulturní subjekty nerovnoměrně. Mezi jednotlivými skupinami poskytovatelů tak lze předpokládat významné rozdíly, a to jak v rychlosti dopadů, tak v jejich výši a formě. Rozdílné dopady je možné předpokládat i podle typu poskytované činnosti, resp. služeb. Největší dopad měla pandemie na kulturní aktivity (např. kolektivní volnočasové kulturní aktivity dětí a mládeže) a na ty druhy živého umění, které jsou postaveny na sdílení zážitku v jednom čase a místě (scénická umění).

Očekávat lze i diferenciaci podle polohy, tedy místa, kde kulturní zařízení pracuje, a to především na ose jádro–periferie a dle velikostního hlediska měřeného počtem obyvatel v obci, kde kulturní zařízení působí. Tento faktor předpokládáme zejména u organizací více či převážně závislých na veřejné podpoře. Okrajová

Právní subjektivita	Počet subjektů po krajích		
	Středočeský	Olomoucký	Celkem
Příspěvkové organizace zřizované všemi stupni veřejné správy	97	37	134
Nevládní neziskové organizace	88	63	151
Podnikatelé (právnícké osoby)	36	23	59
Celkem	221	123	344

Zdroj: STEM

Tab. 1: Struktura zkoumaných kulturních subjektů podle právní subjektivity ve Středočeském a Olomouckém kraji

Zkoumaný soubor byl pro účely analýzy dále rozdělen na skupiny podle zaměření činnosti:

Zaměření činnosti	Počet subjektů po krajích		
	Středočeský	Olomoucký	Celkem
Kulturní dědictví	83	41	124
Živé umění	54	34	88
Kulturně-výchovná činnost	68	41	109
Produkce	16	7	23
Celkem	221	123	344

Zdroj: STEM

Tab. 2: Struktura zkoumaných kulturních subjektů podle zaměření činnosti ve Středočeském a Olomouckém kraji

3) Registr zpravodajských jednotek. Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), útvar Centrum informací a statistik kultury (CIK).

místa v rámci krajů mají obecně horší podmínky a slabší kulturní potenciál, naopak jádrová města mají silnější kulturní potenciál. Podobně velká města nabízejí větší kulturní potenciál, větší počet potenciálních konzumentů kultury než malé obce. Lze také předpokládat vyšší stabilitu v kulturně vyspělých a tradičních regionech s dlouhodobě stabilním kulturním prostředím (viz projekt NAKI, řešitel NIPOS, 2018–2020). Tam, kde je kontinuita v kulturních aktivitách a vybudované podhoubí, bohatší a fungující síť VKS, tam se budou s krizí vypořádávat lépe.

Hypotéza (2) *Krise je výzva a také příležitost (restart): vznikají nové formáty poskytování kulturních služeb, nastává posun v (projektovém) myšlení, mění se práce s publikem (včetně PR).*

Obecně krizová situace, která se postupně promítá do všech sfér života společnosti, přináší kromě rizika a problémů i potenciální příležitosti a nové impulzy. Z tohoto důvodu předpokládáme, že z důvodu omezení živé kultury může v celé řadě kulturních aktivit dojít k většímu využití moderních technologií (urychlení digitalizace a větší využívání komunikačních on-line platforem), k rozvoji kulturních aktivit ve virtuálním prostoru či jiných alternativních forem produkce. Nicméně lze předpokládat rozdílnou intenzitu ve využití nových forem, a to jak v závislosti na povaze poskytované veřejné služby, tak na finančních možnostech.

Kultura v době koronaviru z pohledu výzkumu

V následující části přinášíme výsledky výzkumu, který sledoval tyto problémové okruhy: finanční a personální dopady; vypořádání se s krizí; krizi chápanou jako novou příležitost; připravenost na obdobné krize a budoucí očekávání; důvěru v podporu ze strany veřejné správy.

Finanční a personální dopady

Tři čtvrtiny (73,2 %) dotázaných poskytovatelů VKS si během koronavirové krize finančně pohoršily (viz obr. 1)

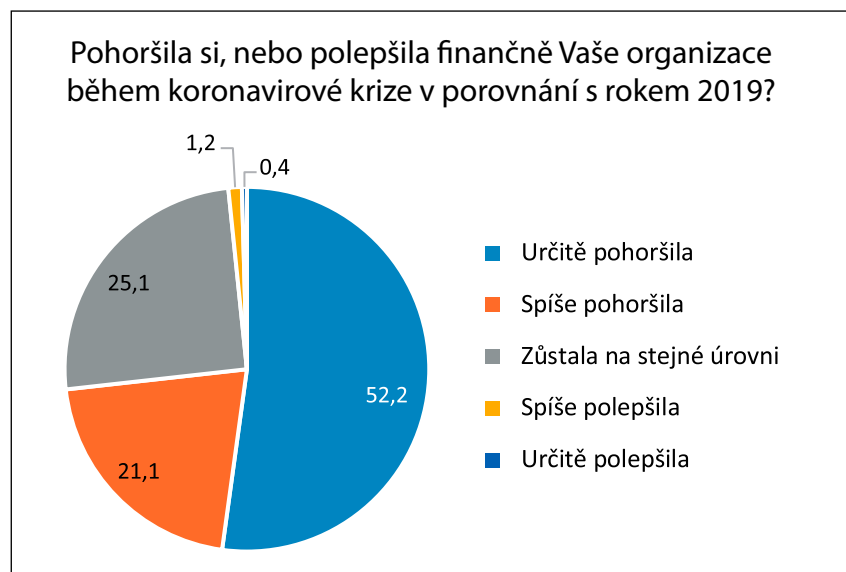
a v průměru zaznamenaly propad příjmů a výnosů o 38 % proti roku 2019.

Dopad však nebyl rovnoměrný, významné rozdíly v reakci na dopady pandemických omezení lze sledovat podle právní formy poskytovatelů VKS. Zatímco zřizované organizace (typicky městské kulturní domy, knihovny, muzea, galerie, památkové objekty) jsou ve velmi stabilní situaci (příspěvky zřizovatele tvoří v průměru 77 % jejich financování) a dopady restriktivních opatření jsou menší (66,9 % dotázaných si pohoršilo), tak zhoršení uvádí 80,1 % podnikatelských subjektů (především produkční agentury). Ti jsou výrazně více závislí na tržbách ze svých aktivit (37 % financování). Podnikatelské subjekty musely také nejvíce hledat jiné formy financování, přičemž se pro ně neefektivnějšími staly vlastní zdroje, ale také mimořádné veřejné covidové programy. Z řad dotázaných nevládních neziskových organizací, které jsou více závislé na různých dotacích (zhruba třetina jejich financování), uvádí negativní dopady na vlastní činnost 76,2 % z nich. Nejvyšší propady příjmů během krize zaznamenaly NNO a poskytovatelé veřejných kulturních služeb věnující se produkci a živému umění. Téměř čtvrtina dotázaných poskytovatelů musela kvůli koronavirové krizi vracet dotace z možného předfinancování za neuskutečněné aktivity či rušit nájmy prostor a utrpěla ztrátu.

Cílové publikum, na které byly aktivity veřejných kulturních služeb (VKS) zaměřeny, tvořili před pandemií nejčastěji obyvatelé obcí a regionu bez rozdílu věku či sociálního postavení (85 %), dále pak turisté z ČR a zahraničí (21 %) a určité věkové skupiny obyvatel – děti, mládež, senioři (19 %). Z hlediska typu hlavní činnosti hraje turisté, ať už domácí či zahraniční, významnější úlohu v případě kulturního dědictví, tj. muzeí, galerií, památkových objektů apod., kde se jedná většinou o pasivní kulturní participaci.⁴⁾

Největší propady příjmů a výnosů během koronavirové krize ve srovnání s průměrem (38 %) uvádí ve výzkumu subjekty činné v produkční oblasti (57 %) a v živém umění (47 %), nejmenší potom subjekty působící v oblasti kulturního dědictví (28 %), což jsou především zřizované organizace, které mají garantovanou podporu z veřejných zdrojů.

Finanční situaci a relativní stabilitu organizace také ovlivňuje to, zda vlastní nebo bezúplatně používá prostory sloužící ke zprostředkování, zpřístupnění či poskytování kulturních aktivit a služeb obyvatelům. S tímto faktem souvisí, zda musel poskytovatel VKS řešit otázku platby nájemného, aniž by mohl provozovat svoji činnost, zda musel vyjednávat slevu či rušit pronájem. I v tomto případě jsou opět v nejlepší situaci zřizované organizace.

Obr. 1: Porovnání finanční situace

4) Turisté ze zahraničí tvoří významnou skupinu návštěvníků kulturního dědictví, viz ČSÚ, 2016–2021. Satelitní účet cestovního ruchu, dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/cestovni_ruch.

zované příspěvkové organizace, z nichž 83 % má k dispozici vlastní prostory (oproti 50 % za celý soubor respondentů) a nemusí tedy tento problém řešit. Bezúplatný pronájem prostor nejčastěji využívají nezávislé neziskové organizace (37 %), které také nejčastěji využívají prostory najímané na jednotlivé aktivity (31 %). Prostory v trvalém nájmu má 41 % podnikatelských poskytovatelů VKS a 31 % NNO.

Z hlediska typu provozované činnosti nejčastěji disponují vlastními nebo svěřenými prostory poskytovatelé VKS aktivní v oblasti kulturního dědictví (70 % ve srovnání s průměrem 50 %), 17 % pak používá prostory poskytované bezúplatně. Lépe než průměr jsou na tom také subjekty provozující kulturně-výchovnou činnost; 57 % z nich má prostory ve vlastním majetku a 21 % používá prostory poskytované bezúplatně.

Výsledky našeho výzkumu, ale i jiných studií [Culture shock 2020] potvrdily, že kulturní sektor je velmi zranitelný s nejistými pracovními podmínkami a krize negativně ovlivnila i zaměstnanost v kulturních službách. Téměř pětina dotázaných poskytovatelů VKS (18 %) musela přistoupit k propouštění stálých zaměstnanců. Častěji takto postupovaly podnikatelské subjekty (34 %), nejméně často nevládní neziskové organizace, které ovšem na rozdíl od dvou již zmíněných typů mají nejnižší počet stálých zaměstnanců a nejvyšší průměrný počet neplacených členů a dobrovolníků, čili se jich propouštění příliš netýkalo. NNO ale čelí jinému problému – v důsledku pandemie došlo k omezení práce dobrovolníků, kteří se podílejí na činnosti spolku, souboru apod. a existuje reálné nebezpečí, že po skončení pandemie tito dobrovolníci nemusí mít možnost či chuť obnovit svoji aktivitu nebo ji obnovit v původním rozsahu. Více propouštěli zaměstnance poskytovatelé kulturních služeb zaměřených na produkci nebo živé umění. Zřizované VKS, které mají ve srovnání s ostatními typy nejvyšší průměrný počet stálých zaměstnanců (13), musely snižovat počty zaměstnanců jen minimálně.

Prakticky všechny sledované výsledky jasně doložily v souladu s hypotézou č. 1 velké rozdíly v dopadech pandemické

krize na poskytovatele kulturních služeb, a to jak podle typu poskytovatele, tak i podle charakteru činnosti. Při hodnocení podle poskytovatele na jedné straně stojí relativně stabilní příspěvkové organizace veřejné správy, které se mohly mnohem lépe vypořádat s přerušením činnosti a dopady lockdownu, a na druhé straně řeší zásadní ekonomické i personální problémy komerční poskytovatelé kulturních služeb, kde významně častěji docházelo k ztrátě pracovních míst.

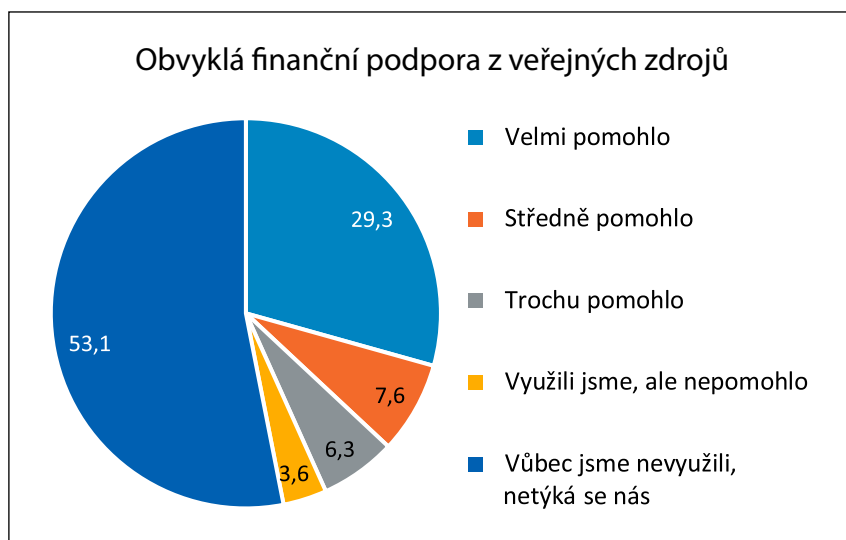
Vypořádání se s krizí

Obecně nejčastější reakcí na koronavirovou krizi, se kterou jsme se ve výzkumu setkali, byl útlum činnosti, ke kterému přistoupilo 68 % zkoumaných subjektů. Útlum činnosti, ke kterému mnohdy došlo kvůli nařízení vlády, znamenal nejen ekonomickou ztrátu a eventuálně ztrátu zaměstnání, ale také přerušování kariéry výkonných umělců, ztrátu či omezení kontaktů s profesní komunitou, ztrátu živého kontaktu s diváky atd. Organizace se dále snažily udržet vybudované kontakty se svými uživateli náhradní formou komunikace a přenášeli svou činnost do on-line prostoru.

Co pomohlo zkoumaným poskytovatelům VKS v obtížné ekonomické situaci? Nejčastějším zdrojem financí zůstala obvyklá veřejná podpora, které využilo v průměru 47 % subjektů; z nich 43 % uvádí, že jim tato podpora významně nebo alespoň částečně pomohla (obr. 2). Nejvýznamnější byla tato pomoc pro zřizované organizace – 39 % dotázaných v této skupině deklaruje, že jim ve-

lice pomohla. To koresponduje se zjištěními dalších studií založených na jiných datech, a sice že kultura v Česku silně závisí na podpoře z veřejných zdrojů poskytovaných na národní, regionální či obecní úrovni. „*Regiony, města a municipality hrají podstatnou roli v podpoře knihoven, muzeí a galerií, divadel, orchestru a institucí zabezpečujících kulturní rozvoj.*“ [Betzler et al. 2020:6]

Výsledky našeho výzkumu ukazují, že méně byla využívána mimořádná finanční podpora z veřejných zdrojů v rámci covidových programů. Využilo ji jen 19 % dotázaných a 16 % z nich uvádí, že jim tato forma pomohla. Větší význam měla tato forma pomoci pro podnikatelské subjekty: 49 % z nich ji využilo a významně nebo alespoň částečně a pomohla 41 % dotázaných podnikatelských subjektů. Další externí formy finanční pomoci už byly využívány mnohem méně, ať už šlo o snížení či prominutí nájmu (13 %), mimořádnou finanční podporu od zřizovatele (10 %) nebo bankovní půjčku (4 %). Tu využili častěji podnikatelské VKS (11 %). Sponzorský příspěvek nebo dar využila či mohla využít jen velmi malá část dotázaných (8 %). Tato forma pomoci měla význam především pro nevládní neziskové organizace, u nichž lze předpokládat větší vazbu na místní komunitu či organizace občanské společnosti. Využilo ji 31 % dotázaných NNO a 25 % uvedlo, že jim tato forma významně či alespoň částečně pomohla. Organizace také využívaly vlastní finanční zdroje a přehodnocovaly eventuálně plánované hospodáře-

Obr. 2: Účinek finanční podpory

Zdroj: vlastní výzkum

ní s nimi. Vlastní zdroje organizace využilo 44 % dotázaných; 26 % pak využilo vlastní osobní zdroje, tedy peníze od vedení organizace či jejích členů. Obě tyto formy pomoci pak byly významné především pro podnikatelské subjekty. Zde se nabízí otázka, zda takové formy pomoci budou tyto subjekty mít možnost využít i v případě prodlužující se krize. Pro omezení plánovaných investic se rozhodlo 40 % KS. Odložení investic však může v případě oprav a údržby znamenat vyšší náklady v budoucnosti či omezení poskytovaných služeb.

Územní diferenciaci dopadu krize

Hodnocení dopadu omezení kulturních aktivit v době pandemických opatření se nepochybně dotýká různých subjektů rozdílnou měrou. Na jedné straně jinak vnímají dopady profesionální velké kulturní organizace a na druhé straně se důsledky pandemie zcela jinak promítají do činnosti malých venkovských spolků, které se také podílejí na rozvoji kulturního prostředí v místě nebo regionu. Proto je nutné sledovat i dopady pandemie covid-19 na kulturní subjekty podle velikosti místa, kde tyto subjekty působí, a podle polohy vůči regionálnímu jádru.

Při hodnocení územní diferenciaci dopadu krize na poskytovatele veřejných kulturních služeb jsme území obou sledovaných krajů rozdělili na celkem čtyři základní typy území podle jejich vztahu k jádru území tab. 3). V každém kraji jsme vymezili tyto typy území:

- vnitřní metropolitní,
- vnější metropolitní,
- mezilehlý,
- periferní.

Vymezení je provedeno na základě vymezení metropolitních území pro potřeby integrovaných územních strategií ITI [Ouředníček a kol. 2020], a to podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností (dále ORP).

Vzhledem k menšímu rozsahu metropolitní oblasti nebyla v Olomouckém kraji využita kategorie vnější metropolitní oblast.

Pro potřeby hodnocení rozdílných postojů kulturních subjektů podle velikosti obce, ve kterých sídlí, byly zvoleny pouze tři základní kategorie obcí, a to shodně pro oba sledované kraje. Obce byly rozděleny na venkovské obce do 2 999 obyvatel, na malá města s velikostí 3 000–9 999 obyvatel a na města

s 10 000 a více obyvateli. Skutečné rozdělení kulturních subjektů, které se zúčastnili výzkumu (viz tab. 4), prokazuje velmi rovnoměrné zastoupení poskytovatelů kulturních služeb, a to jak z hlediska polohy, tak i z hlediska velikosti.

Při hodnocení dosažených výsledků podle polohy a velikosti obce se ukazuje, že dopady pandemie covid-19 jsou v území rozprostřeny relativně rovnoměrně, tedy neplatí, že některé skupiny poskytovatelů VKS (malé subjekty, subjekty v periferních polohách) jsou výrazně více znevýhodněny ve srovnání se subjekty, které jsou ve větších městech a v jádrových oblastech.

Vcelku logicky jsou v malých obcích do 3 000 obyvatel lokalizovány především malí poskytovatelé VKS (měřeno podle počtu zaměstnanců), zatímco větší poskytovatelé podle počtu zaměstnanců jsou dominantně ve velkých městech nad 10 000 obyvatel. Tato diferenciaci se ale na úrovni jádro–periferie již neprokázala.

Při hodnocení struktury uživatelů nabízených kulturních aktivit a možností se v jádrových oblastech regionu statisticky významně vyskytují kromě dominujících domácích návštěvníků z okolních obcí

Typy území	Středočeský	Olomoucký
Vnitřní metropolitní oblast	7	4
Vnější metropolitní oblast	6	
Mezilehlá	6	7
Periferní	7	2
Celkem ORP	26	13

Zdroj: Malý lexikon obcí ČSÚ, 2020, vlastní výpočty

Tab. 3: Rozdělení ORP v krajích podle polohy

Zastoupení kulturních subjektů podle polohy a velikosti		Velikostní kategorie obcí		
		do 2 999 obyvatel – venkovské obce	3 000–9 999 obyvatel – malá města	10 000 nebo více obyvatel – města
		%	%	%
Poloha vzhledem k metropolitnímu areálu	(vnitřní) metropolitní	37,9	34,4	54,9
	vnější metropolitní	14,3	11,8	8
	mezilehlý	27,4	30,3	23,9
	periferní	20,4	23,5	13,2
Celkem	v %	100	100	100
	abs.	110	90	142

Zdroj: výsledky výzkumu, vlastní výpočty

Tab. 4: Zastoupení kulturních subjektů podle polohy a velikosti obce

a regionu také turisté v rámci Česka i zahraničí. To je zcela nepochybně vlivem významné nadregionální pozice Olomouce v nabídce kulturních aktivit a přitažlivosti města i pro širší okruh návštěvníků a do značné míry i zprostředkované role Prahy na nejbližší zázemí jádra.

Při hodnocení četnosti aktivit je zřejmé, že kromě vyrovnané četnosti denně, týdně, měsíčně mezi velikostními skupinami se v nejmenších obcích významně vyskytuje i odpověď několikrát ročně. Lze předpokládat, že tuto odpověď reprezentují malé místní venkovské spolky, které několikrát do roka organizují společenské, kulturní sportovní nebo jiné aktivity pro obyvatele své vesnice (plesy, bály, masopusty, dětské karnevaly, pálení čarodějnice apod.). V jiných velikostních kategoriích již tento typ aktivit není tak četný.

Při hodnocení účinnosti finanční podpory z veřejných zdrojů v době pandemie, ze všech, kteří čerpali finanční podporu, jsou nejvíce spokojené malé subjekty v malých obcích v periferní poloze (40 %), které hodnotí tuto podporu jako velmi prospěšnou. To je významně více než v jiných typech velikostních kategorií nebo polohy.

Na rozdíl od očekávání vysloveného v třetí části hypotézy 1 se při hodnocení velikostní a polohové diferenciace celkové výsledky sociologického výzkumu neprokázaly zásadní rozdíly mezi výpovědi představitelů spolků v rozdílných geografických polohách. Dopady pandemie covid-19 stejně jako plošně uplatňovaná omezení a restrikce činností se dotkly všech poskytovatelů VKS bez ohledu na velikost a polohu místa, kde působí. Lze také ale předpokládat, že při rozsáhlejším souboru výsledků i za další kraje s větším počtem oslovených subjektů podle jednotlivých kategorií může dojít k dalšímu rozrůznění výsledků. Dosavadní omezené počty účastníků výzkumu – poskytovatelů VKS – neumožňují hlubší analýzu podle více kritérií například podle velikosti a typu právní formy nebo hlavní činnosti.

Při testování hypotézy č. 1 je zřejmé, že rozdílné subjekty podle typu zřizovatele i kulturní subjekty podle druhu činnosti reagují na výsledky krize odlišně.

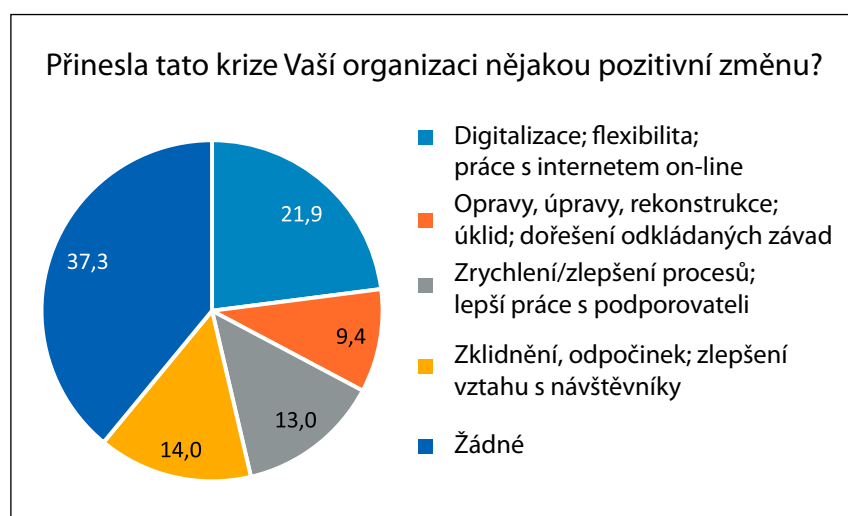
Největší dopad měla krize na podnikatelské činnosti v kultuře, tedy poskytovatele, kteří aktivně organizují, připravují a zajišťují kulturní aktivity pro širší diváckou obec. Typicky se jedná o produkční skupiny nebo soukromá profesionální tělesa, která neměla možnost realizovat svoje aktivity. Naproti tomu organizace zřizované orgány veřejné správy, typicky příspěvkové organizace, měly možnost díky příspěvku zřizovatele přežít dopady krize bez výrazného omezení jak počtu zaměstnanců, tak i platů pro zaměstnance. Velmi dobře byly schopny reagovat malé organizace, které mají svoji práci založenou na dobrovolnické bázi a mají jen velmi malý počet zaměstnanců. Při hodnocení dopadů krize podle velikosti a podle polohy poskytovatelů veřejných kulturních služeb nebyly zaznamenány zásadní rozdíly v dopadu krize a přístupu subjektů na krizovou situaci, a to jak podle velikosti obce, tak i podle polohy. Hypotéza č. 1 se potvrdila ve smyslu rozdílného dopadu pandemie covid-19 na jednotlivé poskytovatele kulturních aktivit i podle typu činnosti. Dopady pandemie se ovšem nepotvrdily podle hodnocení velikostního a územního hlediska. Ukazuje se, že takto rozsáhlé dopady, které se dotýkají prakticky všech sektorů a všech činností v území, mají plošný dopad na celé území bez ohledu na jeho polohu v sociálně geografickém systému.

Krize jako příležitost

Krize byla nejen „ranou“ pro českou kulturu, ale také příležitostí ukázat, že je možné krizi ustát a vyjít z ní pouče-

něji a možná i odolněji. Kromě rušení akcí, vrácení dotací či propouštění zaměstnanců lze najít i pozitivní změny spojené s důsledky pandemie covid-19 (obr. 3). K pozitivním změnám patří nejčastěji využití moderních technologií, využití času pro odkládané práce, pro plánování nových projektů, opravy či zlepšení procesů a postupů používaných poskytovateli VKS. Byl to i čas k zamyšlení se nad tím, zda se daný subjekt vyvíjí v souladu s dobou, očekáváním potenciálních uživatelů kulturních služeb a světovými trendy.

Největším posunem v duchu hypotézy č. 2 bylo přenesení aktivit do virtuálního světa. Více než polovina poskytovatelů VKS (56 %) přenesla úplně nebo částečně svou činnost do on-line prostoru; tuto možnost hodnotily jako významnou pomoc především zřizované příspěvkové organizace. Jiné alternativní formy jako knihovni výdejní okénko, divadlo ve výloze, produkce ve veřejném prostoru využilo 38 % organizací, častěji to byly zřizované příspěvkové organizace a subjekty činné v oblasti kulturního dědictví. Zde je možné připomenout on-line prohlídky uměleckých výstav (například úspěšná výstava Rembrandt) či muzejních expozic, které mohly oslovit i nový segment publika. Poskytovatelé kulturních služeb se shodují na tom, že digitální svět nenahradí živou kulturu, nenaplní všechny funkce, které od kultury očekáváme, ale může ji vhodně doplňovat a zpřístupnit kulturní zážitky širšímu okruhu příjemců. V případě lockdownu nebo jiné krize může pomoci udržet kontakt s obvyk-

Obr. 3: Pozitivní dopady pandemie

lymi uživateli, oslovit nové uživatele, pomoci vzdělávacími programy suplovat absenci prezenční výuky apod. Přejít do digitálního světa ale může také prohloubit existující rozdíly mezi těmi, kdo mají potřebné technologické vybavení a umějí ho používat, a těmi, kdo takovou materiální základnu a know-how nemají. Krize odkryla také existující rezervy a nevyužité možnosti, kterými je například členství v profesním sdružení, které může silněji reprezentovat zájem členů, urychlenou digitalizaci nebo průzkum potřeb uživatelů.

Z provedených analýz výsledků výzkumu ovšem vyplývá, že využití moderních technologií a přesun kulturního života do virtuálního prostoru má svoje meze a omezení a v žádném případě tyto trendy není možné jednoznačně hodnotit jako restart (hypotéza č. 2). Využití digitálních platform představovalo doplňkovou formu prezentace vlastní činnosti.

Největší nárůst zaznamenalo využití videokonferenčních platform, ale jen pro 6 % všech dotazovaných poskytovatelů VKS se některá on-line platforma stala novým zdrojem příjmů. Nejvíce využily on-line platformy jako nového zdroje příjmu podnikatelské subjekty (14 %), nejméně zřizovaní poskytovatelé VKS (2 %). Sociální sítě, webové stránky a e-mailová komunikace byly již relativně zavedené před krizí, nyní ale byly mnohem intenzivněji využívány. Nové zdroje příjmů z on-line platform získalo 12 % produkčních poskytovatelů VKS a 10 % subjektů věnujících se živému umění. Nejméně příjmů z nových platform získali poskytovatelé VKS věnující se kulturnímu dědictví (2 %). Používání moderních přístupů a technologií jako formy poskytování kulturních služeb vyžaduje nejen investice, ale také nastavení nových pravidel a legislativy, zejména pokud mají být produkty marketizovány.

Při hodnocení dopadů krize na jednotlivé typy poskytovatelů veřejných kulturních služeb podle velikosti a polohy lze předpokládat, že především větší subjekty, tedy subjekty v jádrové poloze a ve větších městech, budou mít větší potenciál uplatnit v rámci omezených pandemických podmínek nové, moderní technologie, jiné přístupy k okruhu svých potenciálních zákazníků, uživatelů je-

jich statků nebo k veřejnosti v nejširším slova smyslu. Výzkum v Olomouckém a stejně tak i Středočeském kraji tento předpoklad nepotvrdil a poskytovatelé VKS napříč územím a napříč velikostními kategoriemi reagovali na dopady pandemie velmi podobně, pouze velké obce začaly častěji uplatňovat streamování prostřednictvím např. YouTube kanálu.

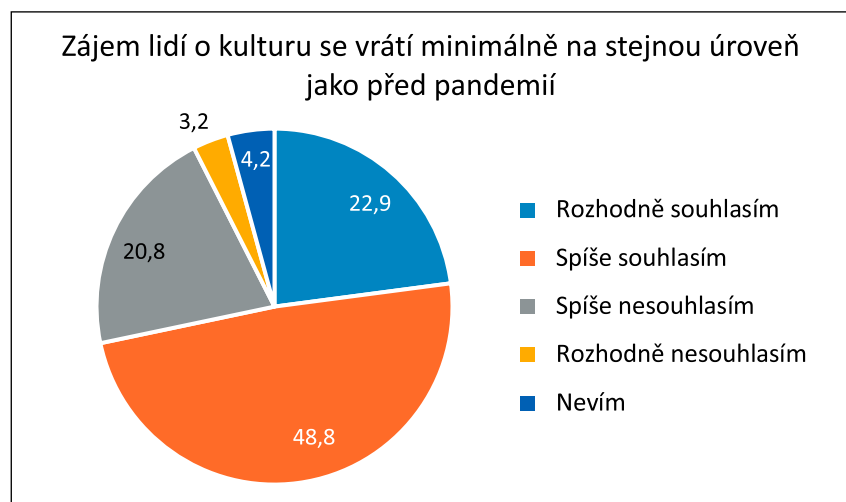
Připravenost na obdobné krize

Součástí výzkumu bylo také zjistit, jak vidí naši respondenti budoucnost. Pokud jde o výhled do budoucnosti, téměř tři čtvrtiny poskytovatelů VKS nepředpokládají, že by koronavirová krize vedla k trvalým změnám chování a potřeb jejich cílových skupin (obr. 4). Poskytovatelé kulturních služeb obecně věří, že podpora státu a zájem obyvatel o kulturu se vrátí na úroveň před pandemií. Největšími optimisty jsou v tomto směru zřizované organizace, z nichž 35 % rozhodně a 46 % spíše předpokládá, že stát, kraje a obce budou kulturu nadále podporovat minimálně stejně jako před pandemií. Nejméně optimističtější jsou v tomto výhledu podnikatelské subjekty (19 % a 44 %). Optimistické očekávání obnovení zájmu o kulturu po odeznění pandemie je podobné u všech sledovaných typů poskytovatelů VKS. Nejmenší obavy z budoucnosti, a tudíž nejoptimističtější pohled, mají zřizované organizace, jejichž existence a činnost je z velké části podporována z veřejných zdrojů.

Zde je třeba poznamenat, že tyto názory byly zaznamenány v červnu a červenci 2021, kdy končila tvrdá opatření a za-

čínala volnější letní sezóna, která byla příslibem návratu k alespoň částečnému normálu. Lze očekávat, že s nástupem podzimní (2021) vlny pandemie budou tato optimistická očekávání poněkud slábnout. Jiným důsledkem nové vlny může být intenzivnější využívání možných forem „přežití“ a jejich komercializace. Mezi nejčastější strategie přípravy na možné budoucí krize patří identifikace nových zdrojů financování (45 %) a příprava krizových scénářů a alternativních strategií (41 %). O revizi dosavadního personálního a ekonomického fungování organizace uvažuje 19 % z celého souboru zkoumaných poskytovatelů VKS a o převedení některých akcí převážně na on-line formu uvažuje pouze 18 % dotázaných organizací.

Nová situace, ve které se ocitli poskytovatelé veřejných kulturních služeb, vedla zcela logicky k vyhledávání informací, jak jsou na tom jiní provozovatelé, ke sdílení informací a popřípadě know-how. Poměrně malou roli zde hrála profesní sdružení či asociace (členství v nich), jen 17 % dotázaných uvádí, že jim členství v těchto organizacích pomohlo. Více byla využívána spolupráce s jinými subjekty formou sdílení informací, pozitivních příkladů apod. (31 %). Toto síťování bylo přínosné nejvíce pro zřizované organizace, nejméně pro podnikatelské subjekty. V některých případech také dotázaní poskytovatelé VKS uváděli navázání užšího kontaktu a spolupráce s místní komunitou, která byla cílovým publikem a zároveň pomáhala řešit ekonomické problémy.

Obr. 4: Zájem lidí o kulturu

Při testování hypotézy č. 2 se ukazuje, že poskytovatelé VKS využili celou řadu nástrojů a opatření, jak oslovit a udržet si, pokud možno, stálý kontakt s publikem. Za největší přínos pandemie bylo označeno využívání on-line nástrojů, prostředků a moderních technologií. Některé formy komunikace využívali poskytovatelé VKS již před pandemií (sociální sítě jako Facebook, Instagram, Twitter, e-mailová komunikace, webové stránky apod.) a změnila se intenzita jejich využívání. Jiné formy jako videokonference, streamování apod. je možné označit jako nové formy komunikace s uživateli kulturních služeb. Nicméně on-line platformy se staly novým zdrojem příjmů jen pro zlomek poskytovatelů veřejných kulturních služeb a neřešily tak ekonomické problémy. Z výsledků výzkumu vyplývá, že hypotéza č. 2 se potvrdila jen částečně: dopady krize znamenají pro kulturní sektor novou výzvu, ale jen omezeně představují novou šanci na restart nebo zásadní a udržitelnou změnu prezentace vlastní činnosti.

Závěr

Covidová krize postihla všechny typy poskytovatelů veřejných kulturních služeb, a to především ekonomicky (absolutní ztráta příjmů) a dále i nemateriálně: absence kontaktů s příjemci, ztráta kontinuity jednotlivých aktivit, oslabení tradic, ztráta motivace apod. Prokázalo se, že v Česku kultura do značné míry závisí na státních dotacích poskytovaných na centrální, regionální a obecní úrovni. Kraje, města a obce hrají zásadní roli při podpoře knihoven, muzeí a galerií, divadel, orchestrů a dalších kulturních institucí, jak potvrzují i jiní autoři [Betzler et al. 2020:6]. Pro zřizované poskytovatele VKS je charakteristická vyšší stabilita v době krize – mají předvídatelné a pravidelné zdroje financí a obvykle disponují vlastními či svěřenými prostory. Podnikatelské kulturní subjekty a NNO se naopak musí vyrovnávat s různými druhy nejistoty. Oba typy subjektů mají převážně nejisté zázemí, u NNO se k tomu přidává velký počet dobrovolníků v jejich řadách, u nichž není jasné, zda se po krizi vrátí. U podnikatelů je to zase větší finanční nejistota. Výsledky výzkumu ukázaly, že dopady pandemie se liší v závislosti

na typu provozovatele a typu činnosti, což spolu úzce souvisí.

Covidová krize se vzhledem k uzavření nebo omezení aktivit kulturních zařízení také velmi výrazně dotkla úrovně a intenzity profesionálního i neprofesionálního kulturního života v obci a zasáhla i diváky nebo účastníky jednotlivých akcí. Přesun části nabídky do on-line prostředí nemůže ovšem nahradit přirozené společné sdílení kulturního a společenského zážitku. Omezení kulturní nabídky a omezení účasti na společenských aktivitách má zcela zásadní dopad na způsob komunikace a zapojení občanů do veřejného dění, a tím i do rozhodování o využití území.

Mezi oběma vybranými kraji, Středočeským a Olomouckým, nebyly v této fázi výzkumu shledány významné rozdíly. Určitý rozdíl zde hrála velikost obce a poloha vzhledem k metropoli. Poskytovatelé VKS nacházející se ve vnitřní metropolitní oblasti závisí na příspěvcích zřizovatele v menší míře, mají k dispozici více formátů činnosti a také pestřejší zdroje, ze kterých mohou finance získat.

Krize spojená s pandemií kromě řady problémů přinesla i řadu nových příležitostí, které byly v různé míře využity. V době pandemie docházelo k většímu sdílení informací formou on-line konferencí, seminářů, virtuálního setkávání a vytvoření různých informačních platform. Díky lockdownu či částečným omezením mnoho poskytovatelů veřejných kulturních služeb přesouvalo produkty své činnosti do virtuálního prostoru a činili tak často zdarma, aby udrželi pozornost svého publika a uspokojili prudce zvýšenou poptávku po kulturním vyžití. Poskytování bezplatného a digitálně zprostředkovaného kulturního obsahu sice není dlouhodobě udržitelné, ale otevřelo dveře mnoha budoucím inovacím. Aby tento potenciál mohl být plně využit v centru i na periferii a mohl být i zdrojem příjmů, je zapotřebí urychlit digitalizaci a zintenzivnit využívání nových technologií. Zároveň se ale ukázalo, že digitální přístup k produktům kultury nemůže nahradit autentický kulturní zážitek a vytvořit pracovní místa v sektoru kultury.

Cílem této stati bylo ukázat, jak krizová situace zasáhla poskytovatele veřejných kulturních služeb, jak se s ní vypořádali a jaké jsou jejich výhledy do budoucnosti. Během pandemie se projevila vzájemná závislost veřejných a soukromých zdrojů na podporu kultury a umělců. První mezinárodní srovnání i domácí studie ukazují, jako významnou roli hraje podpora z veřejných zdrojů kulturnímu sektoru. Zatím neexistují žádné jasné odpovědi na otázku, jak bude vypadat post-covidová kulturní scéna. Nicméně diskuse kolem pandemie a jejího dopadu na kulturní sektor ukazují, „že existují dlouhodobé systematické nedostatky jak ve financování, tak v řízení kultury (oblast zaměstnávání pracovníků v kultuře, nevyřešený statut umělce apod.).“ [Prokop et al. 2020:1] Setkáváme se ale i s názory, že by tato krize mohla znamenat i šanci na zlepšení a systematické změny.

Kulturní průmysl přišel s novými formáty, které jsou nápadité, ale finančně neudržitelné. Velká část kreativní produkce byla přeměňována na on-line publikum, přičemž filmy, divadelní hry a kurzy jsou často nabízeny zdarma nebo za nízkou cenu. I po znovuotevření kin a divadel prodej vstupenek klesá kvůli potřebě sociálního distancování se v hledišti. Velká představení a festivaly jsou stále ohroženy zákazy či málo předvídatelným časováním epidemiologických opatření.

Období po pandemii viděly téměř tři pětiny dotazovaných poskytovatelů veřejných kulturních služeb na začátku léta 2021 optimisticky a nedomnívaly se, že koronavirová krize povede k výrazné proměně potřeb či chování jejich cílových skupin. Mezi nejčastější strategie přípravy na možné budoucí krize patří identifikace nových zdrojů financování a příprava krizových strategií a scénářů. Hledáním nových zdrojů financí se hodlají zabývat kulturní subjekty, které byly krizí více zasaženy, tedy subjekty z řad podnikatelů a NNO. Podnikatelé se také více než zbylé skupiny poskytovatelů kulturních služeb miní soustředit na revizi fungování organizace a zejména na přípravu krizového plánu. Zřizované organizace se častěji než ostatní plánují věnovat potřebám svého publika/návštěvníků či přípravě alternativních plánů svých akcí. Pokud

jde o formu poskytování veřejných kulturních služeb, poskytovatelé ve všech sledovaných právních formách nepovažují alternativní způsoby prezentace a komunikace s veřejností za podstatné a významné pro jejich aktivity (červen 2021) a věří, že se situace vrátí do předcovidového stavu jak z hlediska zájmu potenciálních návštěvníků, tak i z hlediska míry podpory z veřejných rozpočtů. Důvěra v obecnou obnovu tak byla na začátku léta 2021 poměrně silná, v konkrétních případech (návštěvnost hromadných akcí) byl však výhled dotázaných poskytovatelů VKS střízlivější. To odpovídá i zahraničním výzkumům, které ukazují, že i po uvolnění pandemických opatření bude přetrvávat určitá opatrnost v návratu k předpandemickým formám kulturní participace [Culture Restart 2020].

Klíčovým nástrojem pomoci se ukazuje být udržení obvyklé podpory z veřejných zdrojů, kterou využilo nejvíce poskytovatelů kulturních služeb a která je zároveň hodnocena jako nejefektivnější forma pomoci. Porovnáme-li poskytovatele VKS podle právní subjektivity, je zřejmé, že nejméně starostí se zajištěním financování měly zřizované organizace. Jejich stabilita jim zároveň dovolila soustředit se nadprůměrně na opatření v produkci a komunikační rovině. Podnikatelské subjekty musely nejvíce hledat jiné formy financování, přičemž se pro ně nejefektivnější staly vlastní zdroje, ale také mimořádné veřejné covidové programy.

Lockdown a sociální distancování ukázaly na význam umění a kultury pro mentální zdraví lidí. Toto uznání poskytuje

novou příležitost k zúročení role umění a kultury v životě společnosti a ukazuje na smysluplnost poskytování veřejné podpory. Zjištění, uvedená v této stati vedou k zamyšlení nad tím, jaká poučení ze zkušeností s pandemií covid-19 vyvodit. Naskytá se otázka, zda by mělo být vypracované nějaké trvalé schéma pomoci pro podobné situace, které by vyvážilo zájmy všech zúčastněných stran.

Tento článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury České republiky. Článek je jedním z výsledků výzkumného projektu Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu s názvem Mapování dopadů covidové krize na veřejné kulturní služby (2021–2023).

Použité zdroje:

- BETZLER, D., LOOTS, E., PROKŮPEK, M., MARQUES, L., GRAFENAUER, G. (2020): COVID-19 and the arts and cultural sectors: investigating countries' contextual factors and early policy measures, *International Journal of Cultural Policy*, online. DOI: 10.1080/10286632.2020.1842383.
- Brundtland report* (1987): Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. United Nations.
- BOURDIEU, P. (1986): *The forms of capital*. Cultural theory: An anthology, 2011, 1: 81–93.
- Certifikovaná metodika posouzení efektivnosti vynaložených veřejných prostředků na zajištění kvality a dostupnosti veřejných kulturních služeb. 2014. Praha: NIPOS.
- Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors*. OECD 2020.
- Culture Restart Survey: Engagement by Audience Spectrum*. 2020. The audience agency. <https://www.theaudienceagency.org/asset/2569>.
- KUCHYŇKA, Z. (2020): Zamyšlení nad ekonomickými dopady. In: *Věstník AMG*, 4/2020, s. 5–6.

Malý lexikon obcí České republiky (2020), Český statistický úřad, Praha.

Mapování dopadu koronaviru na kulturní sektor. Dostupné z: <https://www.idu.cz/covid>.

Naše společnost, v21-07. Realizátor: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Projekt: *Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR*. Termín terénního šetření: 26. 6. – 11. 7. 2021.

PUTNAM, R. (1993) The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4, 35–42.

OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J., POSPÍŠILOVÁ, L. *Výmezení území pro integrované teritoriální investice (ITI) v ČR*. Závěrečný dokument. Třetí verze Praha, MMR, březen 2020.

PERLÍN, R. (editor), BARGEL, R., BEDNÁŘOVÁ, H., ČERNÁ, L., GREGORINIOVÁ, J., LÖSSL, J., NOVÁK, J. (2019): Soubor specializovaných map s odborným obsahem, projekt NAKI: *Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni*. NAKI DG18P02OVV043, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 50. str.

PERLÍN, R., BEDNÁŘOVÁ, H., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., KOMÁREK, M., MARADA, M., (2021): *Doporučení pro návrh opatření v oblasti rozvoje nemetropolitních oblastí, Opatření nelegislativní povahy* – Hneleg, MMR, Praha, projekt TA ČR č. TIT-SMMR701, 45 s.

PROKOP, P., LOUŽENSKÝ, L., PROKŮPEK, M. (2020): *Závěrečná zpráva za oblast divadla a tance vycházející z výzkumu Mapování dopadů koronaviru na kulturní sektor provedeným zástupci Institutu umění – Divadelního ústavu, Katedry arts managementu FPH Vysoké školy ekonomické v Praze a Katedrou produkce Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze*.

SMEE, J. (2020): Corona versus culture. <https://www.socialeurope.eu/corona-versus-culture>, accessed 23. 09. 2020.

VOJTÍŠKOVÁ, K. (2012): Kulturní politika a koncepční dokumenty na národní úrovni. In: PATOČKOVÁ, V., ČERMÁK, D., VOJTÍŠKOVÁ, K. a kol. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 51–75.

VOJTÍŠKOVÁ, K. a kol. (2012): Profily krajů. In: PATOČKOVÁ, V., ČERMÁK, D., VOJTÍŠKOVÁ, K. a kol. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 325–375.

PhDr. Zdenka Mansfeldová, CSc.
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
✉ zdenka.mansfeldova@soc.cas.cz

RNDr. Radim Perlín, Ph.D.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta
Univerzita Karlova v Praze
✉ radim.perlin@natur.cuni.cz

The impact of the pandemic on providers of public cultural services, by Zdenka Mansfeldová & Radim Perlín

Every crisis affects culture to a greater or lesser extent, either by reduced interest in cultural products and services or as a consequence of reduced opportunities to provide these services and products. Based on the results of a survey, this article addresses various impacts of the coronavirus crisis on public cultural services and ways in which providers of public cultural services tried to manage the consequences. The survey was carried out in the Central Bohemian Region and the Region of Olomouc, so representing two territorial types with varied characteristics in terms of cultural potential and risks. A total of 1,124 providers of public cultural services were addressed between the second half of June and the first half of August 2021, of which 30.6 percent participated in the research. Only subjects that had survived the first wave of the pandemic and related measures were addressed; subjects defunct or inactive in the time of the survey were not.

The research was focused on three basic types of providers as representing different types of providers in terms of financing and economy: (1) state-funded institutions at any level of public administration, (2) NGOs of various legal forms, and (3) various types of commercial entities.

The coronavirus crisis has affected all types of public cultural service providers, most notably in economic matters but also in personal and social terms. Almost three quarters of all subjects addressed had experienced income decline during the crisis, but the impact was uneven; the providers' legal form played a significant role. The heaviest affect was on business activities in culture, i.e. on providers who prepare, arrange, and provide cultural activities for the general public. Public backing remains the most frequent source of finance while extraordinary financial support from public sources within Covid-related programmes was a less common solution. Organizations also used their own resources or, in some cases, revised the design of their financial management. The financial situation and relative stability of organizations was influenced by ownership considerations and/or free-of-charge use of premises for the arrangement and provision of cultural activities and services.

Impacts of the Covid-19 pandemic and across-the-board measures and restrictions affected all providers regardless of the size and location of the place in which they operate. No relevant differences were found between the two Regions in this respect. On the other hand, certain differences were found as to the location of the place relative to the capitals of these Regions: providers based in greater metropolitan areas are less dependent on contributions from the establishing entity, can apply more formats for their activities and have more varied sources from which finance can be obtained.

UŽÍVÁNÍ ÚZEMÍ BĚHEM PROTIPANDEMICKÝCH OMEZENÍ: ZJIŠTĚNÍ ZE TŘÍ EVROPSKÝCH ZEMÍ – RAKOUSKA, FRANCIE A POLSKA

Izabela Mironowicz, Stefan Netsch, Anna Geppert

V první polovině roku 2020 byly miliony lidí vystaveny přísným omezením, jejichž smyslem bylo zabránit šíření nemoci covid-19. Protipandemická omezení, která zavedlo Rakousko, Francie a Polsko, byla různě intenzivní a platila po různá období. Šlo o situaci v Evropě dosud nebyvalou, neboť ani v časech válečných neplatil zákaz vycházení 24 hodin denně. Výzkum prezentovaný v tomto textu proběhl v reálném čase v dubnu a květnu 2020 za spolupráce studentů urbanismu v těchto třech zemích. Jeho cílem bylo vypořádat interakci mezi těmito omezeními a užíváním prostorů měst a obcí, a to ve dvou dimenzích: na jedné straně jsme analyzovali dopad těchto omezení na tyto prostory a jejich užívání obyvateli, na straně druhé jsme zkoumali podmínky, které svým obyvatelům v době uzávěry poskytovaly různé typy městského i venkovského prostoru. Tento empirický výzkum pak směřoval k diskusi a doporučením pro budoucí činnost urbanistů.

Motivace a kontext výzkumu

Opuštěné ulice a veřejné prostory, minimální provoz a lidé ve frontách před obchody, kde dodržují doporučené rozestupy – to vše si pamatujeme jako neuvěřitelné obrázky jara roku 2020 v Evropě. Počínaje březnem toho roku uplatňovaly evropské vlády nebyvalá opatření, která měla mezi obyvateli zpomalovat přenos nemoci zvané covid-19, o níž informovalo už začátkem ledna Evropské centrum pro prevenci a kontrolu nemocí [CDTR 2020]. Obyvatelstvo evropských zemí nepoznalo taková omezení pravděpodobně od pandemie takzvané španělské chřipky, která vypukla roku 1918 [Parmet a Rothstein 2018; Batty 2020]. Zavedeny byly restriktce jako požadované rozestupy, povinnost zdržovat se doma, omezení pohybu a tak dále. Trvání a přísnost těchto omezení se lišily stát od státu, ale všude byly bezprecedentní a ve společnosti složité přijímané.

Diskuse o souvislostech zdravotnické problematiky a plánování měst není v prostředí akademického diskursu nikterak nová [srov. Barton a Tsourou 2000; Crawford 2010; Hunting a Gleason 2012; Kent a Thompson 2012; Barton a Grant 2013; Leeuw a Simos 2017]. Konkrétněji byl řešen i dopad infekčních chorob na města [srov. Alirol et al. 2010; Blendon et al. 2004; Katz et al. 2019; Parmet a Rothstein 2018], ale v kontextu měst evropských je tato otázka v lite-

ratuře zmiňována zřídka. Pokud vůbec, týkají se tyto zmínky pandemie, která vypukla koncem druhé dekády dvacátého století. Je to snadno vysvětlitelné tím, že epidemie pozdější (např. SARS roku 2002 nebo chřipka A H1N1, tzv. prasečí chřipka roku 2009) Evropu podstatněji nezasáhly. Debata, která se objevila s Projektem zdravých měst Světové zdravotnické organizace roku 1984 a zahrnovala značný počet měst v Evropě, se především soustředila na otázku, jak může urbanismus přispět k podpoře zdravého životního prostředí jejich obyvatel [Ashton a Thurston 2017]. Od konce let devadesátých se obecné klima diskuse točilo kolem otázek udržitelnosti, integrativního plánování [WHO 1997] a participace [Barton a Tsourou 2000], byť se jim věnovali mnohem dříve i autoři jako Duhl [1963] či Fitzpatrick [1978]. Hlavní problémy byly ovšem spatřovány v nerovnostech, návrzích zohledňujících zdravý životní styl [např. šlo o podporu zdravé mobility a obecněji fyzické aktivity, srov. Barton et al. 2003; Leeuw a Simos 2017]. Pro Evropu tedy reálná hrozba infekční choroby znamenala velký otřes.

Evropa navzdory zkušenostem z minulosti (např. morová epidemie v letech 1331–1353) pozapomněla, jak hluboce dokážou epidemie narušit městské struktury, jejich infrastrukturu a městský život [Allam a Jones 2020]. V této části světa se diskuse o řízení krizí ve městech soustředila spíše na zvládání přírodních

pohrom [srov. Bakema a McCann 2019; Zevenbergen et al. 2018]. Proto všichni postrádáme povědomí o tom, jak mohou evropská města zvládat restriktce s epidemiemi spojené a jakým způsobem mohou struktury měst usnadňovat chování směřující ke zpomalení přenosu choroby. Od jara 2020 můžeme shromážďovat doklady o tom, jak evropská města reagují na nebezpečí infekčních nemocí a do jaké míry mohou struktury měst přispívat k boji s tímto nebezpečím. V dobách pandemie pochopitelně není čas na nové uspořádání městských prostorů tak, aby se zajistila podpora chování, které je odpovídající epidemicke situaci (např. požadované rozestupy mezi jednotlivci). Urbanisté se ovšem mohou poučit, jak lze přizpůsobovat prostory měst pro případ podobných událostí, které velmi pravděpodobně nastanou v budoucnu [Alirol et al. 2010; Parmet a Rothstein 2018]. Může se to týkat jak veřejného prostoru, tak dočasně provozovaných zařízení potřebných v průběhu epidemie. Jinak řečeno nutí současná krize urbanisty přehodnocovat „naše vztahy k místům, kde žijeme nebo pracujeme.“ [Scott 2020]

Taková krize má tedy pro urbanisty zvláštní důsledky – město je nuceno fungovat jinak, než bylo plánováno, ba i v protikladu k tomu, k čemu bylo plánováno. Činnosti, budovy, dopravní trasy, parky a veřejné prostory se staly předmětem zákazů a s polovinou března 2020 se vyprázdnily. Přerušena byla

ekonomická aktivita i údržba veřejných prostor. Život obyvatel se na neurčitou dobu ohraničil domovem, někdy rozšířeným o balkon, terasu nebo zahradu.

V tomto kontextu bylo naším prvořadým cílem dokumentovat nastalou bezprecedentní situaci formou sběru spolehlivého materiálu v reálném čase a za pomoci prostředků za daných okolností dostupných. Data jsme shromažďovali v období krátce po začátku platnosti uzávěry v dubnu a začátkem května v Rakousku, Francii a Polsku. Zmobilizovali jsme skupiny studentů, které uzávěra postihla, a jimž bylo zapotřebí poskytnout distanční výuku.

Šířeji řečeno, bylo naším cílem pozorovat interakci mezi zavedenými opatřeními uzávěry a městským prostorem, a to z dvou hledisek. Na jedné straně jsme analyzovali dopad těchto opatření na městský prostor a na užívání území jeho obyvateli. Na straně druhé jsme zkoumali podmínky, které poskytovaly různé druhy městského i venkovského prostoru obyvatelům postiženým uzávěrou. Vzhledem k atypičnosti situace a jejího vývoje jsme se rozhodli uplatnit empirický otevřený přístup.

Zjištění, která předkládáme v tomto článku, vycházejí z komparativního výzkumu, jehož rámec reflektují. Ve všech třech zemích byly uplatněny stejné podmínky sledování. Různý dopad na městské struktury a lidské chování je hodnocen na pozadí intenzity a přísnosti přijatých opatření i kulturních rysů každé země. Chopili jsme se obecné typologie, v níž jsou případové studie klasifikovány podle územního kontextu a zasahují škálu situací od venkovských po městské. Typologie si všímá využití veřejného a soukromého prostoru a adaptace chování na vzorce mobility v těchto rozličných typech zástavby.

Text je strukturován tak, že nejprve uvádíme metodiku uplatněnou při sběru dat a představujeme rámec jejich analýzy a interpretace. Součástí je stručná diskuse nad stanovenou kategorizací, jež vyplynula ze sledovaných případů. V následujícím oddílu uvádíme výsledky šetření v kvalitativních i kvantitativních kategoriích. Dále zařazujeme diskusi nad výsledky ve smyslu územního cho-

vání a změn v území způsobených opatřeními platnými v evropských zemích na jaře roku 2020. Závěrem tento výzkum shrnujeme a zakončujeme jej obecnými doporučeními do budoucna.

Metodika

Výzkumný protokol pro období uzávěry

Metodický rámec tohoto výzkumu byl vypracován tak, aby mohl být realizován ve Francii, kde bylo obyvatelstvo vystaveno velmi striktnímu omezení pohybu. Ve Francii bylo zakázáno vycházet na déle než hodinu denně a dále než kilometr od domova, zároveň bylo povinné před každým odchodem vyplňovat autorizační formulář, který byl datován a podepsán, mohl být předmětem kontroly a jeho nepředložení bylo pokutováno částkou ve výši 135 eur. I v dalších zemích, jako je Rakousko a Polsko, o nichž hovoříme v tomto textu, byla velmi přísná pravidla, avšak ne do takové míry jako ve Francii, zejména ve věci omezení mobility. Tato situace vyvolala pochybnosti o běžných výzkumných metodách. S ohledem na drastické změny ve využití území by se jevílo jako podstatné nepřetržité pozorování, ovšem restrikce mobility nedovolovaly jít do terénu. Adaptace obyvatelstva na novou situaci volala po strategii rozhovorů, ale pravidla rozestupů neumožňovala rozhovory tvář v tvář. Interpretace názorů shromážděných prostřednictvím on-line dotazníků, telefonických hovorů nebo videokonferencí je vždy delicatejší věc. Tím spíše vzhledem k situaci potenciálních respondentů, obyvatel i těch, kdo opatření prosazovali, jako partnerů při rozhovoru. Obyvatelé setrvávající doma měli k dispozici jediné informace z obrazovek, aniž vnímali realitu prožívanou ve společnosti. Bylo tedy velmi obtížné odhadnout, nakolik je realita vzdálena mediálně šířeným zprávám. Nakonec i psychický stres související s obavami z choroby i z omezení pohybu mohl vést k nepřesnostem stěžejně měřitelným v reálném čase. Teprve nyní (podzim/zima 2020) začínáme mít přístup k datům, která umožňují měřit způsobené razantní změny, například udávaný nárůst domácího násilí [např. Ravindran a Shah 2020]. Kro-

mě toho jsme brali v potaz, že rozhovory a zejména dotazníky sestavované ad hoc nejsou vždy nejlepším zdrojem informací k výzkumnému tématu [např. Stephens-Davidowitz 2017].

Ve světle těchto problémů s běžnými výzkumnými metodami se tedy jevílo mikropozorování jako vhodný a cenný prostředek shromáždění dat v reálném čase a zachycení zkušeností obyvatel s opatřeními provázejícími uzávěru.

Naše studie usiluje o popis a analýzu lidského chování ve veřejném prostoru a způsobu, jak může tímto chováním být ovlivněn sám prostor. Zároveň jde o vyhodnocení vývoje těchto jevů v průběhu uzávěry. S ohledem na omezenou mobilitu jsme studenty vyzvali, aby prováděli systematická pozorování za použití téhož protokolu. Tento protokol umožňuje, aby výsledky výzkumu v reálném čase byly srovnatelné napříč zeměmi, které aplikovaly různá opatření a mají různý kulturní kontext. Nashromážděný materiál je dosti bohatý, ale tento text jej zpracovává jen zčásti a zaměřuje se na rozvoj prvního souboru interpretativních hypotéz.

Pozorování probíhalo od 30. března do 15. května 2020. V Rakousku pracovalo v jedenácti dvojicích 22 studentů magisterského programu Smart City na salcburské Vysoké škole aplikovaných věd. Ve Francii pracovalo 30 studentů bakalářského programu geografie a plánování na pařížské univerzitě. V Polsku provádělo pozorování 32 studentů studijního programu územního plánování na Polytechnice v Gdaňsku, z toho 25 v šestém semestru bakalářského studia a 7 v prvním semestru studia magisterského. Výsledky byly pečlivě prostudovány a na jejich základě jsme přijali 10 případových studií z Rakouska, 25 z Francie a 32 z Polska, celkem tedy 67 případových studií a datových souborů. Předpokládali jsme (a tento předpoklad se naplnil), že budou pocházet z rozličného městského a venkovského prostředí.

Studenti pracovali tak, že nejprve muse- li představit urbanistickou, ekonomickou a sociální skladbu svého prostoru (konkrétně bloku) a uvědomit si jeho hlavní vlastnosti. Na mapách prezentovali danou lokalitu, její kontext a podstatné

informace o využití půdy, urbanistické struktury, morfologii a hustotě zalidnění. Dále měli studenti hodnotit denní a noční obsazenost budov, a to v období uzávěry i za běžného života. Měli za úkol spočítat nebo odhadnout počet bytů, kanceláří a prostorů pro další aktivity (např. tak, že v době povoleného vycházení sledovali jmenovky na zvoncích a informace na fasádách domů) a odhadnout počet lidí, kteří v místě žijí, pracují nebo místo navštěvují. Výsledky zachycovali do tabulky včetně poznámek o způsobu výpočtu a následně kreslili mapy obsazenosti budov.

Třetí činností bylo pozorování z okna v pevně stanovený čas dvakrát denně po dobu 15 minut. Studenti si sami zvolili dva patnáctiminutové úseky mezi sedmou hodinou ranní a devátou večerní, které dodržovali po celou dobu výzkumu, tedy nejméně 14 po sobě následujících dní. Všichni měli za úkol definovat viditelnou oblast pozorování a zdokumentovat ji na mapě a fotograficky. Tato forma pozorování měla kvantitativní složku v počtu dopravních toků podle svého typu (chodci, osobní vozidla, užitková vozidla, veřejná doprava) a složku kvantitativní v podobě pozorovaného chování. Výsledky byly v reálném čase zaznamenávány na Google Forms. Pedagog kontroloval spolehlivost výsledků všech pozorování.

Závěrem měl každý student za úkol vypracovat zprávu o pozorování, v níž uvedl svá data včetně analýzy. Předpokládali jsme, že studenti budou mít základní znalost o dané lokalitě, neboť šlo buď o místo, kde trávili studia, nebo o místo, do něž se vrátili v době uzávěry (typicky domov rodičů). I to se potvrdilo a napomáhalo studentům zvládnout zadání.

Na úrovni pedagogické byla tato činnost vysoce oceněna. Studenti vykonali značné množství práce, a to jak po stránce kvantitativní, tak kvalitativní. Mnozí vyjadřovali uspokojení, práce v dobře známé oblasti je přiměla nahlížet na vlastní okolí z jiné perspektivy a zároveň umožnila lepší porozumění praktickým vlivům urbanistických řešení na život obyvatel. Také docenovali přímé a praktické využití momentálních znalostí a dovedností jako reakci na obtížnou situaci. Pedagogické důsledky takového kolaborativního snažení pedagogů a studentů vyžadují samostatné

hloubkové zpracování, a proto nejsou v tomto textu dále rozváděny.

Z hlediska výzkumného jsou shromážděná data vysoce spolehlivá, a to zejména díky velmi systematickému rámci, který byl pro jejich zpracování studentům předložen. Studenti se ve svých zprávách vynasnažili analyzovat a interpretovat svá pozorování tak, aby sami pochopili, čeho jsou svědky. Méně očekávané bylo, že mnozí zaujali i kritický postoj k sobě samým a využívali osobních zkušeností s uzávěrou jako dodatečný prvek při tvorbě hypotéz a doporučení.

Analýza dat

Analýza dat proběhla s ohledem na dvě kritéria – míru narušení běžného života a charakteristiku území.

Míra narušení běžného života byla namnoze dána omezeními, která museli obyvatelé dodržovat. Tyto restriktce byly v různých zemích různé co do přísnosti (jak obecně, tak v dílčích ohledech) a trvání. Extrémní situace byla ve Francii, kde byla zavedena obecná dlouhodobá uzávěra podobná italské a španělské. Jakmile vstoupily restriktce v platnost, nebylo již z žádného důvodu možné měnit místo pobytu. Rakousko a Polsko se uchýlilo k opatřením co do přísnosti průměrným, uzávěra byla méně rigorózní a kratší (podobná situaci v Německu nebo České republice). Ze zemí uplatňujících ještě flexibilnější přístup (např. Švédsko) nebyla v naší studii zastoupena žádná. Opatření související s hygienickými postupy a rozestupy, která byla komplementární k uzávěře, nehrála v naší studii významnější roli.

Následně jsme vytvořili typologii sledovaných míst, která vycházela z předpokladu, že účinek uzávěry se bude lišit podle urbanistických struktur, jejich hustoty a morfologie, výskytu zelených ploch, dostupnosti základních služeb a podobně (viz obr. 1).

Pro potřeby srovnání bylo žádoucí ponechat typologii co nejjednodušší. Původně jsme uvažovali o třech typech zástavby – městské, předměstské a venkovské. Během analýzy se však ukázalo, že předměstský typ vypustíme, a to ze tří důvodů. Jednak byl počet případů příliš malý na to, abychom z něj usu-

zovali na obecné závěry. Za druhé se urbanistická charakteristika této kategorie nelišila dostatečně od ostatních. A konečně se všechny předměstské případy, které jsme sledovali, vyznačovaly charakterem městského hromadného, kolektivního nebo individuálního bydlení. Zůstali jsme tedy jen u dvou typů zástavby, městské a venkovské.

V rámci kategorie městské šlo o značně různé případy, což vyvolalo otázku jejího dalšího rozčlenění. Zvažovali jsme dvě možnosti – typologii vycházející z urbánní morfologie a typologii založenou na převažujícím využití území. Zvolili jsme možnost druhou, neboť omezený čas nám nedovoloval pečlivě propojit urbánní morfologii s konkrétním typem chování. Typologie podle využití území naopak umožňovala budovat hypotézy o korelaci mezi urbánní strukturou a identifikovaným užíváním území.

V rámci městského prostředí jsme tedy rozlišovali lokality v (1) městských centrech, (2) oblastech hromadného bydlení, (3) oblastech rodinných domů a (4) oblastech smíšených. Tyto kategorie při své šíři mohou obsáhnout různé urbanistické struktury a morfologické typy zástavby. Například kategorie oblastí bytových domů pokrývá lokality v historických čtvrtích (většinou organizované v městských blocích, ale i jinak), panelových sídlištích a další místa. Jsme si také vědomi různé velikosti měst, kde výzkum probíhal. Součástí našeho vzorku jsou velká města globálního (Paříž), evropského (Víděň, trojměstí Gdaňsk–Gdyně–Sopoty) a regionálního (Remeš, Olštýn) měřítka, ale i města malé a střední velikosti s 5 až 50 tisíci obyvatel. Naš vzorek nebyl dostatečně velký na to, aby byla velikost města součástí typologie. Naše závěry se ovšem vyjadřují i k otázce velikosti města jako diferencujícího faktoru pro zkušenost obyvatel v době uzávěry, což se jeví jako paradox, neboť všichni obyvatelé zůstávali doma.

Rozhodli jsme se pojmut venkovské oblasti jako celek, ač neztrácíme ze zřetele, že i ty jsou různé. Mezi případovými studii máme „tradiční“ vesnice s venkovskou strukturou i oblasti předměstského typu, zastoupeny jsou i osady (do 150 stálých obyvatel), kde

Obr. 1: Dosah výzkumu – typologie pozorovaných lokalit a měřítko pozorovaného vlivu na území

mnoho budov slouží jako druhé bydlení obyvatel odjinud. Navzdory všem těmto rozdílům se dopad uzávěry na území a chování v území neliší signifikantně napříč těmito typy venkovských oblastí.

Snažili jsme se do analýzy začlenit míru, v jaké bylo možno dopad uzávěry sledovat. Vzhledem k platným nařízením se studenti nemohli pohybovat daleko od bydliště (např. ve Francii šlo o poloměr jednoho kilometru). Nemohli jsme tedy analyzovat dopad uzávěry v rozsahu celého města, zejména v případě velkých urbánních struktur, a omezili jsme se na lokální úroveň. Analyzovali jsme dopad restrikcí na (1) bezprostřední okolí pozorovatele (pozemek, blok, uspořádání budov), (2) blízké okolí a (3) čtvrť.

Ve venkovských oblastech a nejmenších městech mohlo toto měřítko obsáhnout celé sídlo.

Kromě analýzy studentských zpráv měli autoři tohoto textu možnosti pozorovat celé území města po dobu protipandemických opatření jinými způsoby. V Polsku pracovala spoluautorka jako dobrovolnice při úkolech, které umožňovaly volný pohyb a různá pozorování po území města Vratislavi. V Rakousku nebyla omezena cyklistika, což našemu spoluautorovi umožňovalo pozorování ve Vídni. Francouzská spoluautorka obdržela administrativní povolení k jízdám po městě Remeši a jeho okolí. Naše diskuse zohledňuje i tato autorská pozorování.

Výsledky studie

Protipandemická opatření v jednotlivých zemích

V březnu 2020 evropské země při vědomí stále znepokojivější situace v Itálii začaly uplatňovat nová opatření zaměřená na ochranu společnosti před šířením viru SARS-CoV-2, který způsobuje nemoc obecně známou jako covid-19. Restrikce s sebou zpravidla nesly přísné omezení mobility, uzavření státních hranic, karanténu a v některých případech zákaz vycházení. Tato opatření pochopitelně směřovala k omezení mezilidských kontaktů. Většina veřejných institucí, včetně škol všech stupňů i soukromých podniků, byla uzavřena nebo přinucena pozastavit běžnou činnost.

V tomto textu se zaměřujeme jen na opatření platná v dubnu a první polovině května 2020, kdy probíhal náš výzkum, a diskutovat budeme jen o opatřeních, která mohla mít vliv na užívání území. Restrikce lze seřadit do pěti hlavních kategorií:

- restrikce přeshraničního styku s nařízeními pro osoby překračující státní hranici a pravidly karantény pro tyto osoby,
- restrikce činností s pokyny pro povolený způsob fungování veřejných i soukromých institucí a podnikatelských subjektů,
- restrikce mobility a veřejné dopravy s definovanými omezeními pohybu osob a fungování veřejné dopravy,
- restrikce sanitární s pravidly sociálního chování včetně požadovaných rozestupů,
- restrikce užívání veřejného prostoru s popisem podmínek, za nichž je užívání veřejného prostoru povoleno.

„Pandemické zákony“ u všech uvedených typů restrikcí lze chápat i jako porušení základních práv a svobod, např. práva svobodného pohybu, práva na soukromí nebo práva svobodného shromažďování. Tomuto aspektu restrikcí se však naše studie nevěnuje.

Analyzovali jsme mimo jiné vývoj restrikcí v čase a zjistili, že nejpřísnější opatření platila v první polovině nebo prvních třech týdnech dubna 2020. Ve dvou zemích – Rakousku a Polsku – se

opatření příliš nelišila a také v podobném období vstoupila v platnost a byla i odvolána. Naopak nařízení platná ve Francii byla nejen přísnější, ale také trvala déle. Vláda například vyžadovala prokazovat se dokumentem Attestation de déplacement dérogatoire (Potvrzení o cestovní výjimce). Dokument byl prohlášením, které uvádělo datum a čas, kdy jeho nositel opustí bydliště, a musel být před každým opuštěním bydliště vyplňován. Obsahoval omezený výčet povolených důvodů k opuštění bydliště a nositel musel mít při sobě

další dokumenty na důkaz oprávněnosti (např. poukaz k lékařskému ošetření, předvolání k soudu). Formulář prohlášení byl ke stažení on-line, v tištěné podobě vycházel v novinách, přípustná byla rukopisná kopie. V mnoha obchodech byly v prodeji výtisky formuláře v ceně 0,25 až 1 euro. Sankce za opuštění bydliště bez potvrzení se pohybovaly od 135 eur (při prvním porušení) do 3 750 eur a šestiměsíčního trestu odnětí svobody (při čtvrtém porušení), a to bez ohledu na legitimitu důvodu k opuštění bydliště. V této sou-

vislosti jsme očekávali, že Francouzi budou opatření dodržovat důsledněji než Rakušané a Poláci. Velmi vysoké finanční sankce za porušení pravidel uzávěry (např. vstup na uzavřené plochy zeleně) existovaly i v Polsku, kde se administrativní pokuty (tzn. pokuty, které mohly být předmětem odvolání) pohybovaly mezi 5 a 30 tisíci zlotých (1 125–6 750 eur).

Tabulka č. 1 uvádí nejdůležitější pravidla omezení pohybu ve sledovaných zemích.

Restrikce přeshraničního styku	Restrikce činností	Restrikce mobility a veřejné dopravy	Restrikce sanitární	Restrikce užívání veřejného prostoru
Rakousko				
Hranice uzavřeny od 11. března pro osoby, které nejsou rakouskými občany a nemají v zemi trvalý pobyt; vstup povolen jen s lékařským potvrzením o negativním testu na SARS-CoV-2.	Vzdělávací, kulturní, volnočasové a sportovní aktivity pozastaveny od 16. března.	Zákaz opuštění bydliště kromě cest (1) do zaměstnání, (2) k zajištění přiměřených potřeb (nákupy), (3) za lékařskou pomocí a na pomoc rodinným příslušníkům a (4) k venkovním volnočasovým a rekreačním účelům.	Občané Rakouska a osoby s trvalým pobytem museli podstoupit čtrnáctidenní karanténu při vstupu do země a při pozitivním testu na SARS-CoV-2.	Shromáždění osob povoleno původně v počtu nižším než 100, později omezeno na osoby žijící ve společné domácnosti.
Hranice otevřeny pro přepravu zboží.	Obchodní činnost omezena na prodejny potravin, lékárny, prodejny chovatelských potřeb a drogerie.	Dálkové železniční spoje od 16. března poskytnuty jen každý druhý spoj jízdního řádu.	Od 1. dubna povoleny nákupy potravin jen při nošení ochranné roušky.	Sociální odstup 1 m ve veřejných prostorech vyjma společně žijících osob.
	Restaurace, bary a kavárny uzavřeny od 17. března; povolen prodej jídla a nápojů přes ulici a dovoz do domácností.	Lety a mezistátní železniční spoje pozastaveny.	Částečná omezení počtu osob vpuštěných do prodejen (nebyla součástí opatření uzávěry).	Uzavření veřejných parků od 16. března.
	Od 14. dubna znovu otevřeny malé prodejny (max. 400 m ²), prodejny počítačového vybavení a služby řemesel.		Od 14. dubna povinnost nosit ochrannou roušku ve všech obchodech a prostředcích hromadné dopravy.	Otevření větších parků a zahrad ve městech Vídní a Innsbrucku 14. dubna.
	Od 1. května znovu otevřeny všechny prodejny, obchodní centra a kadeřnictví.			
Francie				
Hranice uzavřeny od 17. března pro osoby, otevřeny pro přepravu zboží.	Od 17. března pozastaveny veškeré aktivity kromě maloobchodního prodeje potravin a tabáku, provozu lékáren a zajištění akutních zdravotnických služeb.	Zákaz opuštění bydliště kromě cest (1) do zaměstnání s potvrzením zaměstnavatele, (2) k zajištění přiměřených potřeb (nákupy), (3) za lékařským ošetřením a ku pomoci členům rodiny a (4) k venkovním rekreačním aktivitám, nejsou-li vykonávány déle než hodinu denně a ve vzdálenosti větší než 1 km od bydliště.	Povinná karanténa pro všechny osoby pozitivně testované na SARS-CoV-2 a osoby, které přišly do styku s infikovanými.	Zákaz veřejného shromáždění.
	Gastronomickým zařízením povolen pouze prodej přes ulici.	Povinnost všech osob vyplňovat před opuštěním bydliště zvláštní formulář.	Nejednoznačná opatření v souvislosti s nošením ochranných roušek (zpočátku nedoporučovány, později vyzýváno k jejich nošení).	Sociální odstup 1 m ve veřejných prostorech vyjma společně žijících osob.

Restrikce přeshraničního styku	Restrikce činností	Restrikce mobility a veřejné dopravy	Restrikce sanitární	Restrikce užívání veřejného prostoru
	Od 6. dubna povoleny některé činnosti při dodržování bezpečnostních opatření (např. stavební firmy).	Veřejná doprava minimalizována na přepravu osob do zaměstnání, v některých městech zdarma.	Zavedena povinná nabídka dezinfekčních prostředků (gelů apod.) při vchodu do prodejen, o nutnosti jejich užívání však rozhodoval provozovatel.	Uzavření veřejných parků, lesů, nábřeží (nepřístupný prostor fyzicky označen).
				Viditelná přítomnost příslušníků policie ve veřejných prostorech (součinnost státní policie, městské policie a armády).
				Zvláštní opatření pro rekreační běže ve veřejných prostorech.
Polsko				
Hranice uzavřeny od 15. března pro občany cizích států včetně osob zaměstnaných v Polsku (s určitými výjimkami).	Vzdělávací, kulturní, volnočasové a sportovní akce zakázány od 15. března.	Zákaz opustit bydliště kromě cest (1) do zaměstnání, (2) k přiměřenému zajištění potřeb (nákupy, lékařské ošetření) včetně péče o rodinné příslušníky, (3) za účelem dobrovolné služby k zamezení dopadů nemoci covid-19 a (4) k náboženským obřadům.	Čtrnáctidenní karanténa povinná od 15. března pro polské občany, kteří se vraceli do země, a osoby pozitivně testované na virus; pokuta za nedodržení dosahovala výše 5–30 tis. polských zlotých (1 125–6 750 euro).	Zákaz veřejného shromažďování (zpočátku pro více než 50 osob, od 25. března pro více než 2 osoby s výjimkou náboženských obřadů, jichž se smělo účastnit max. 5 osob).
Tok zboží zajištěn.	Obchodní činnost omezena na prodejny potravin, lékárny, drogerie a prádelny.	Správní orgány upozorňovaly na to, že chůze a každodenní fyzická a rekreační aktivity (cyklistika, běh) jsou součástí „přiměřeného zajištění potřeb“, ale opatření je jako taková nedefinovála.	Devatenáct nemocnic v zemi (alespoň jedna v každém vojvodství) bylo vyhrazeno pacientům se SARS-CoV-2.	Sociální odstup 2 m ve veřejných prostorech (vyjma společně žijících osob).
	Restauracím, barům a kavárnám povolen jen prodej jídla a nápojů přes ulici a dovoz do domácnosti.	Omezení v prostředcích hromadné dopravy: počet cestujících neměl přesahovat polovinu počtu sedadel a udržován měl být odstup 1,5 m mezi cestujícími.	Od 2. dubna povoleny nákupy pouze za použití ochranných rukavic.	Od 1. do 20. dubna uzavřeny veřejné parky, bulváry, pláže a lesoparky (v urbánním prostředí zpravidla označeny páskami nebo značkami); zákaz užívání sdílených jízdních kol; zákaz pobytu osob mladších 18 let ve veřejných prostorech bez doprovodu osoby starší.
	Od 1. dubna zakázán provoz posiloven, kadeřnictví, kosmetických salonů, rehabilitačních a masážních zařízení, hotelů a provozoven turistického ubytování.	Pozastaveny lety a mezinárodní železniční spoje.	Karanténa byla uplatňována i na osoby žijící ve společné domácnosti s osobou v povinné karanténě.	Pobyt mladých lidí ve věku 13–18 let ve veřejných prostorech povolen i po 20. dubnu jen v doprovodu osoby starší.
	Hobbymarkety a prodejny stavebnin uzavřeny o víkendech.	Města začala snižovat frekvenci hromadné dopravy v důsledku podstatného snížení jejího využití; pravidla uzávěry toto opatření nevyžadovala.	Od 16. dubna povinné nošení roušek ve veřejných prostorech a v interiéru všech budov kromě soukromých domácností.	
	1. dubna zavedena nová omezení provozu dosud otevřených provozoven a pošt: povolen vstup max. 3 osobám na jednu pokladnu a 2 na jednu přepážku pošty; od 10:00 do 12:00 povolen vstup do těchto provozoven pouze osobám starším 60 let.	Od 20. dubna byly oficiálně povoleny rekreační aktivity ve veřejném prostoru.		

Restrikce přeshraničního styku	Restrikce činností	Restrikce mobility a veřejné dopravy	Restrikce sanitární	Restrikce užívání veřejného prostoru
	Ve výrobních provozovnách byli zaměstnavatelé povinni zajistit odstup 1,5 m mezi pracovníky; nebyl-li takový odstup možný, byli zaměstnanci povinni nosit ochrannou roušku.			
	Nová opatření v platnosti od 20. dubna: v obchodech o prodejní ploše menší než 100 m ² povolen vstup osobám v počtu odpovídajícím čtyřnásobku počtu pokladen, u větších obchodů v počtu odpovídajícím jednomu zákazníkovi na každých 15 m ² plochy; v kostelích omezen vstup v počtu odpovídajícímu jedné osobě na každých 15 m ² výměry objektu.			
	Žádná omezení pro kanceláře, veřejnou správu a další subjekty bez účasti vnějších klientů, zpravidla však přešly na práci z domova a zůstaly uzavřeny; banky fungovaly za omezené otevírací doby a radily klientům využívat telefonický a internetový kontakt.			
	Zdravotnická zařízení se snažila pomáhat pacientům pokud možno formou telefonické konzultace.			
	Instituce veřejné správy podstatně omezily hodiny pro veřejnost a nabízely pomoc on-line.			

Tab. 1: Pravidla omezení pohybu v Rakousku, Francii a Polsku v dubnu a první polovině května 2020

Vliv uzávěry na území a na chování lidí v území

Naše studie probíhala v „náhodných“ lokalitách podle toho, kde se studenti rozhodli trávit období uzávěry. Z počtu sledovaných případů a rozmanitosti jejich umístění však můžeme dosti spolehlivě činit obecnější závěry.

Než se blíže podíváme na výsledky, považujeme za vhodné uvést stručný statistický souhrn umístění a charakteristik sledovaných případů. Analýzou prošlo 67 případů, z nichž 52 bylo situováno v městském prostředí a 15 ve venkovském. Z měst a obcí, kde studie probíhala, jsme identifikovali 28 případů sídlících o populaci vyšší než 50 000 obyvatel. Dva z těchto 28 případů připadaly na území jednoho z největších evropských měst – Paříže.

V Rakousku šlo o 10 případů:

- 3 případy ve větších městech jako Salcburk a Linec,
- 1 případ ve městě s 10 tisíci obyvateli (Bischofshofen),
- 3 případy v suburbánní části Salcburku, která je charakteristická zástavbou z poválečného období a tvoří vnější okraj města,
- 3 případy ve venkovském prostředí, z nichž 1 byl situován v centru obce a další 2 byly charakterizovány bydlením v rodinných domech (Werfen, Golling a Neumarkt ve spolkové zemi Salcbursko).

Co se týká urbanistické struktury, byl jeden případ situován blízko historického jádra a pro ostatní 3 bylo typické rezidenční využití území. Trojice suburbánních případů byla umístěna v obytných zónách uspořádaných jako tradiční městská čtvrt'

Z Francie jsme získali 26 případů, jejichž umístění bylo následující:

- 2 případy v Paříži: Passage Jean Nicot, Square Ornano,
- 9 případů ve městech s více než 50 tisíci obyvatel: Boulogne Billancourt, Montreuil, Versailles, Aubervilliers (2 případy), Saint-Maur-des-Fossés, Antony, Clichy, Le Blanc Mesnil,
- 12 případů ve městech o 5 až 50 tisících obyvatel: Alfortville, Choisy-le-Roi, Tremblay, Châtenay-Malabry, Palaiseau, Cachan (2 případy), Bois-Colombes, Fresnes, Montigny-lès-Cormeilles, Saint-Lys, Aire sur l'Adour,
- 3 případy ve venkovských oblastech: Port-Saint-Père, Baulon, Saulx-Marchais.
- 3 případy ve venkovských oblastech: Port-Saint-Père, Baulon, Saulx-Marchais.

Referenčním zdrojem pro tuto studii byly počty obyvatel v obcích podle Národního institutu statistiky a ekonomických studií (INSEE).¹⁾

Typy zástavby v pozorovaných lokalitách městských oblastí byly zastoupeny takto:

- 6 případů v městských centrech: Passage Jean Nicot, Square Ornano, Boulogne Billancourt, Versailles, Saint-Maur-des-Fossés, Bois-Colombes,
- 7 případů v oblastech hromadného bydlení: Aubervilliers 1, Antony, Clichy, Choisy-le-Roi, Tremblay, Cachan 1, Fresnes,
- 6 případů v oblastech bydlení v rodinných domech: Le Blanc Mesnil, Palaiseau, Cachan 2, Montigny-lès-Corbeilles, Saint-Lys, Aire sur l'Adour,
- 4 případy v oblastech smíšených: Montreuil, Aubervilliers 2, Alfortville, Châtenay-Malabry.

Většina případů byla situována v regionu Ile-de-France region, zastoupen jsou však i západ a jihozápad, a to Bretaň (1), Pays de la Loire (1), Nová Akvitánie (1) a Okcitéanie (1).

V Polsku jsme sledovali případy následující:

- 15 případů ve velkých městech a městských strukturách: Trojměstí Gdaňsk–Sopoty–Gdyně, Toruň a Olštýn,
- 6 případů ve městech o 5 až 50 tisících obyvatel (Węgorzewo, Malbork, Rumia, Brusy, Ustka, Sztum),
- 1 případ v předměstské oblasti (Pogórze, funkční oblast města Gdyně), tedy šlo o celkem 22 případů,
- 10 případů na venkově, z nich 5 v malých osadách o populaci do 400 obyvatel (vesnice Bielkówko, Dąbrówno, Męcikał a Wiele, osady Janin, Jasień, Łązek, Niesiołowice a Okrągła Łąka).

V městském prostředí byl ve třech případech pozorovací bod umístěn v historickém jádru a u jednoho v historické struktuře nedaleko centra s bydlením jako dominantním typem využití území. Jedenáct pozorovacích bodů bylo situováno

váno v obytných čtvrtích, z toho šest v panelových sídlištích, dva v izolovaných objektech hromadného bydlení (jeden z nich byl původně definován jako předměstský), čtyři v rezidenčních oblastech rodinných domů a dva ve smíšených strukturách, kde bydlení nepředstavovalo hlavní využití území.

Zajímavé je, že většina venkovských lokalit byla ve velmi malých sídlech, která jsou za běžných okolností jen částečně obydlena a objekty v nich slouží jako druhé bydlení. Studenti informovali o zhuštěné populaci v těchto rekreačních oblastech. Všechny se nacházejí v severním Polsku, především v Pomořském vojvodství, dále pak ve Varmijsko-mazurském a Kujavsko-pomořanském vojvodství.

Jak jsme již zmínili, zohledňujeme i vlastní pozorování autorů. Ta byla provedena v městském prostředí a zastupují různé velká evropská města (Vídeň, Remeš, Vratislav). Souhrn všech pozorování uvádíme v tabulce č. 2.

Při studiu výsledků tohoto výzkumu je třeba mít na zřeteli několik okolností. Zprv je data uspořádána podle rozlišení uvedeného v předchozím oddílu. Ta zjištění z pozorování, která byla společná pro všechny typy zástavby (centrum, oblasti hromadného bydlení, čtvrtě rodinných domů, smíšené oblasti), jsou uvedena v prvních řádcích tabulky.

Za druhé: pozorování společná ve všech třech analyzovaných zemích uvádíme bez specifických informací k dané zemi, a to běžným typem písma; naopak pozorování specifická pro konkrétní zemi značíme *kurzívou* a příslušnou zemi identifikujeme zkratkou v závorkách (R, F, P). Pozorování uvedená **tučně** mohou podle našeho názoru mít silnější územní souvislosti nežli ostatní.

Za třetí upřesňujeme, že v případě venkovských oblastí odpovídá rozsah území, který označujeme jako „čtvrť“, zpravidla celému sídlu, kdežto pod „sousedstvím /

lokalitou“ rozumíme bezprostřední okolí sledovaného pozemku.

Ve Francii, kde byly restriktce přísnější než v ostatních dvou zemích, mohli studenti sledovat pouze území v rozsahu pozemku a sousedství / lokality.

Diskuse

Analýza informací, které jsme od studentů obdrželi, částečně potvrzuje dvojici hypotéz stanovených a priori na počátku výzkumu. První hypotéza zněla, že adaptace obyvatel na restriktce se bude místně lišit, a to v závislosti na (1) ekonomické a sociální charakteristice rezidentů a (2) morfologii zástavby a struktuře veřejných prostorů. Druhá hypotéza zněla, že chování obyvatel v území se bude vyvíjet v čase. Srovnáním účinků restriktcí ve městech a na venkově lze potvrdit obecná pozorování. V některých případech byla však pozorování rozporná a vyžadovala interpretaci. Obecně vzato lze k oblastem našeho zájmu formulovat vypovídající stanoviska a pozorovat rozdíly mezi situací v městském a venkovském prostředí.

Abychom blíže pojednali o těchto rozdílech, rozhodli jsme se upřít pozornost na čtyři témata, která z analýzy vzešla. Jde o problematiku: (1) užití veřejného prostoru a změny vzorců mobility, (2) intenzity využívání území, (3) problém chování lidí ve vztahu se základní vybaveností a kvalitou bydlení a (4) vztahu k životnímu prostředí.

Vyhodnocení druhé hypotézy se v současné době jeví jako problematičtější. Ohlédneme-li se za vývojem vzorců chování v území od jara 2020, vidíme, že Evropané prošli různými stadii regulací i různými fázemi adaptací na tyto regulace. Zpočátku existovala značná nejistota o následcích a účincích infekce novým koronavirem a nemoci jím způsobené, potažmo ohledně pravidel žádoucího chování. S jistým překvapením zjišťujeme, že obyvatelé ve všech

1) V souvislosti s vysoce fragmentovaným dělením obcí je počet obyvatel ve Francii poněkud komplikované kritérium. Skutečný význam tohoto opatření se liší v závislosti na tom, zda je obec izolovaná, nebo tvoří součást větší aglomerace. S pojmem „periurbánních“ oblastí (které jsme nakonec zařadili do urbánní kategorie) je tedy spojená jistá nejednoznačnost. Například v regionu Ile-de-France je Saint-Maur-des-Fossés obcí ohraničenou ohybem řeky Seiny, kdežto Clichy není od sousedních obcí nijak odděleno. Potřeba mezinárodního srovnání nám v rámci typologie znemožnila brát tento aspekt v úvahu. V závěrečném shrnutí jej však zohledňujeme.

Typ zástavby	Pozemek	Lokalita	Čtvrť
Městská	Omezení jsou většinou dodržována. Velmi málo lidí odchází do zaměstnání, většina zůstává doma. Jsou známy případy osob, které po celé období neopustily domov.	Na počátku uzávěry je pozorována velmi omezená venkovní aktivita lidí (včetně činností povolených), například nákupy jednou až dvakrát týdně namísto denních.	Na začátku období uzávěry je obecná mobilita včetně provozu vozidel extrémně nízká. Nejklidnější období je pozorováno během velikonočních svátků. (Velikonoční neděle připadla na 12. duben 2020.)
	Lidé tráví více času než obvykle na balkóně, terase nebo dvoře (mají-li tyto prostory k dispozici).	Před prodejny potravin a lékárnami se tvoří fronty, které dosahují na ulici nebo parkoviště před místními obchody. Počet nakupujících se mění během dne. Existenci, popřípadě absenci místních obchodů, studenti všeobecně uvádějí jako významný přínos, respektive hendikep.	Proměňují se funkce veřejného prostoru. Díky absenci automobilového provozu jsou ulice a chodníky využívány chodci a cyklisty.
	Řada zpráv zmiňuje paradoxní zkušenost s vnímáním zvuků – na jedné straně ztišené prostředí vně budov, na straně druhé rušivé zvuky z interiérů (např. každodenní život sousedů).	Uzavřením hřišť vzniká tlak na jiné veřejně přístupné prostory jako ulice a dvory, lidé více využívají i soukromé zahrady, mají-li je k dispozici.	Veřejná doprava je málo využívána v důsledku opatření (např. je počet cestujících omezen na 50 % kapacity k sezení), ale i z obav z jejího užívání a snížené potřeby cestovat. Na začátku období uzávěry je veřejná doprava provozována s většími intervaly.
	Pozorovány jsou nové formy sociálního chování – solidarita v místním měřítku (např. vzkazy na vchodových dveřích nebo nástěnkách s nabídkou pomoci seniorům s nákupy nebo venčením psa) i veřejné projevy (např. vycházení na balkon a společný potlesk pečovatelskému personálu ve 20 hodin).	Lidé využívají nejen chodníky, ale i vozovku k udržování rozestupů, a tímto způsobem nově definují význam veřejného prostoru ulice.	Narůstá užívání prostředků individuální dopravy. Individuální automobilová doprava se prosazuje na úkor cyklistiky.
	<i>Vyšší podíl lidí pracujících z domova je pozorován ve větších městech (R, P).</i>	Uzavření velkého počtu obchodů a dalších komerčních a veřejných zařízení, parků a dalších zelených ploch a rekreačních zařízení značně mění způsob fungování lokalit.	<i>Po znovuootevření parků a bulvárů přestávají lidé v těchto místech dodržovat pravidla rozestupů, ačkoli jinde v ulicích, obchodech apod. je obecně dodržováno. Typicky dodržují rozestupy ve frontách (v souvislosti se značením na podlaze nebo chodníku). Po otevření parků a bulvárů je pozorován zvýšený počet chodců (R, P).</i>
	<i>Rozvoz zboží probíhá hlavně ráno (dodávková vozidla), i tak zůstává minimální (F).</i>	Oblast nejbližšího okolí se stává preferovaným prostorem denních venkovních aktivit (chůze, běh). Třebaže to není výslovně stanoveno, stává se nejbližší okolí i preferovaným místem nákupu potravin. Lze nakupovat i ve velkoplošných maloobchodních zřízeních, ale lidé se jich obávají nejen přímo kvůli nákaze, ale i potenciálně dlouhým frontám.	<i>Značně narůstá počet jízdy kurýrních služeb (R, P).</i>
		<i>Chodci a běžci jsou přítomni zejména odpoledne. Mnozí studenti hovoří o pozorování stále týchž osob během studie. Pravděpodobně to nesouvisí jen s opatřeními uzávěry (pohyb omezen na radius 1 km od bydliště), ale s tím, že mnoho lidí lpí na dodržování každodenních zvyklostí (F).</i>	Zavedena byla zvláštní otevírací doba pro starší občany a lidi se zvláštními potřebami (R, P).
		<i>Zhoršuje se úroveň údržby veřejného prostoru (odpadky, neudržovaná vegetace, F).</i>	<i>Během uzávěry vzrostl počet cyklistů (R).</i>
	<i>Lidé začínají upravovat „sdílené“ prostory mezi budovami k tvorbě zahrad (P).</i>		<i>Většina legálně stanovených opatření není dodržována striktně (nedůsledné nošení roušek, příp. nesprávné, nezakrývají-li ústa i nos). Studenti opakovaně pozorují, že roušky nenosí cyklisté (P).</i>
			<i>V důsledku omezení nebylo možno v městské čtvrti provádět pozorování. Navíc se za těchto podmínek stírá její vymezení oproti jiným, na úrovni čtvrtě jde jen o to, zda v jejím rámci lze najít zboží a služby k zajištění základních potřeb. Čtvrť ztrácí svoji charakteristiku (F).</i>

Typ zástavby	Pozemek	Lokalita	Čtvrť
Městské centrum	Možnosti turistického ubytování (krátkodobý pronájem) zůstávají bez využití.	Výrazně klesá počet lidí v centrech velkých měst. Zejména v neatraktivnějších oblastech (např. historickém centru Gdaňska) existují budovy, v nichž zůstává obydlen jediný byt.	Téměř všechny služby kromě základních obchodních provozů a lékáren jsou nedostupné. Dodává to centru zdání „mrtvého města“.
	Nájemci (studenti, týdenní pracovníci) opouštějí pronajaté byty a tráví období uzávěry jinde (pravděpodobně v rodinných domech).	Parkovací místa (stání v ulicích i na pozemcích) jsou prázdná.	Obchody v centru jsou v důsledku nízkého počtu přítomných obyvatel málo navštěvovány.
	Existuje velká diferenciace podle funkcí zastoupených v blocích budov – vysoce komerční a vysoce turistické prázdné bloky (např. Passage Jean Nicot v Paříži), smíšené bloky a zahuštěné rezidenční bloky.	<i>Tento jev (prázdná parkoviště) nebyl pozorován v menších městech (P).</i>	<i>Centrum zůstává klidné a tiché. Kromě rekreačních účelů (např. procházka po nábřeží) chodí do centra minimum lidí, situace se začíná pozvolna měnit až s otevřením nákupních center (4. května, s určitými omezeními, P).</i>
		<i>Ve veřejném prostoru se vyskytuje mnoho značení (informační tabule, značky a pásky zamezující vstupu, ukazatele, veřejné nebo spontánní vzkazy na podporu pečovatelského personálu a dalších osob, které zůstaly v zaměstnání, F, P).</i>	<i>Kromě obchodů pracují zaměstnanci také v dalších zařízeních lokální veřejné infrastruktury (např. v místní teplárně) nebo pečují o kancelářské prostory (např. ostraha v bankách), ale nevstupují do kontaktu s lidmi zvenčí (P).</i>
		<i>V některých případech bylo toto značení vnímáno jako invazivní a vzbuzující obavy (F).</i>	
Obytná zástavba s hromadným bydlením		<i>Většinu chodců tvoří senioři (P).</i>	
	Mnoho lidí pracuje z domova. Na počátku měli zřejmě volno ze zaměstnání (trávili čas na balkoně, vykonávali domácí práce), ale později začali pravidelně z domova pracovat. Bylo zřejmé, že v bytech sedí mnoho lidí u počítače.	Režim fungování lokálních stravovacích služeb se mění na nabídku pokrmů přes ulici, zejména pro obyvatele blízkého okolí („solidární“ letáky v rámci čtvrti žádají místní obyvatele, aby objednávkami pomáhali lokálním podnikům přežít uzávěru).	Pozorována jsou prázdná venkovní sportoviště (hřiště, tenisové kurty) včetně školních sportovních zařízení a hřišť.
	Pozorován je nový model chování lidí, kteří se snaží vyhnout se spolubydlícím ve společných prostorách budov (schodiště, výtahy, vestibuly).	Všechna parkoviště jsou plná a většina vozidel zůstává stát několik dní na téměř všech místech.	Žáci škol se doma zabývají distančním vzděláváním, jsou zřídka přítomni ve veřejném prostoru.
	Ve sdílených prostorách je patrné, že probíhají nákupy prostřednictvím dovážkové služby (balíčky u dveří).	Ráno odjíždějí vozem stále stejní lidé, což naznačuje, že pravidelně jezdí do zaměstnání. Tomu odpovídá i skutečnost, že o víkendech využití automobilů výrazně klesá.	Otevřená prostranství nejsou velmi frekventovaná ani během týdne.
	<i>V několika případech byla pozorována výměna obyvatel v bytech, kdy někteří (zřejmě nájemníci) odešli a jiní do bytu přicházeli trávit období uzávěry. Jeden pozorovatel zmiňuje, že v budově svého bydliště potkával dosud neznámé lidi (Gdaňsk Suchanino, P).</i>	Pozorována je experimentální forma distribuce potravin z dodávkových aut, která přijíždějí na několik hodin do určitých míst. Tato forma distribuce s ukončením uzávěry zanikla (R, P).	Více cyklistů je pozorováno o víkendech a večer, což naznačuje, že cyklistika je především formou rekreace.
		<i>Přibývá nákupů potravin formou dovozu do domácnosti (F).</i>	
		<i>Je pozorován nárůst spontánní interakce mezi lidmi, před pandemií nebývalý (např. Olštýn Jaroty, P).</i>	
		<i>Problematika sociálních a legislativních okolností včetně nedodržování pravidel uzávěry byla pozorována na velkých sídlištích. V novějších, řidčeji obydlených oblastech hromadného bydlení tyto problémy pozorovány nebyly (F).</i>	
Čtvrtě rodinných domů	Ve velkých městech se mnoho nezměnilo, v malých se lidé typicky „vrátili domů“ – např. studenti.	Počet lidí pobývajících v obytných lokalitách v menších městech se zvýšil díky návratu dospělých dětí (studentů). Ve velkých městech nebyla změna pozorována.	Ulice zůstávají spíše prázdné. Lidé nejčastěji opouštějí nejbližší okolí bydliště vozem.
	Lidé hovoří se sousedy (přes plot, dodržují rozestupy).	<i>Pohyb lidí v ulicích, již dříve slabší, téměř neexistuje. Pozorováno je minimum vozidel a téměř žádní chodci kromě těch, kteří venčí psy. Sousédy téměř neudržují vzájemné společenské kontakty (F).</i>	Lokální zařízení jako sportovní areály škol, jindy frekventovaná, zůstávají prázdná.

Typ zástavby	Pozemek	Lokalita	Čtvrť
Čtvrtě rodinných domů	Obyvatelé velmi málo využívají vlastní zahrady, ačkoli je příznivé počasí a pobyt v zahradách u domů není omezen.	<i>Mobilita je realizována automobily i do cílů dosažitelných chůzí (R).</i>	Místní obchody nejsou příliš navštěvovány.
		<i>Je pozorováno, že děti se vzájemně navštěvují doma (P).</i>	
Oblasti smíšené	<i>Velmi málo lidí se pohybuje v prostorech, které nejsou určeny k bydlení a jako takové jsou uzavřeny (hotely, kanceláře a další komerční prostory, P).</i>	<i>V areálech vysokých škol jsou porušována pravidla (shromažďování, sportovní aktivity, grilování). Lze to připisovat tomu, že v těchto prostorech se lidé cítí bezpečně, neboť policie nesmí vstupovat na pozemky vysokých škol, aniž by informovala rektora (P).</i>	
Venkovská	Je provozováno více činností kolem domu – zahradničení, kutilství a hry. Časový rámec, v němž jsou lidé pozorováni mimo domov, se velmi liší od situace v období mimo uzávěru.	Počet lidí přítomných ve vesnicích se zvýšil. Mnoho lidí se přemístilo do míst svého druhého bydlení, studenti se vrátili z měst, kde studují.	Fungují jen základní služby jako prodejny potravin. Lidé před obchody tvoří fronty a dodržují rozestupy.
	Oproti době před uzávěrou narůstá užívání automobilů, což lze vysvětlit snahou o redukci kontaktů. I pohyb v rámci čtvrtě je zpravidla realizován automobily.	Třebaže ve venkovských oblastech je zpravidla dostatek prostoru, udržují lidé rozestup větší než požadovaný. Pravidla rozestupů jsou obecně dodržována.	<i>Místní obchody se stávají jedinými místy společenské interakce. V některých případech je pozorován nárůst počtu zákazníků (např. v Jasieni téměř o 40 %, P).</i>
	<i>Častěji je využíváno druhé bydlení (F, P).</i>	<i>Velmi málo lidí odchází z domova do zaměstnání, většina zůstává doma. Jediná výjimka je malá obec Jasień, kde odcházela do zaměstnání téměř polovina obyvatel (včetně nočních směn, P).</i>	<i>I v nezalidněných prostorech (např. v lesích) se snaží lidé procházet se jen v rodinných skupinách. Navštěvníci odjinud porušují opatření (vstup do uzavřených lokalit, chůze ve větších skupinách, nenošení roušek) spíše než místní obyvatelé (P).</i>
	<i>Zahrady se využívají často a společenské kontakty zůstávají významné. Je to situace odlišná od měst, kde zahrady nejsou navštěvovány (F).</i>	<i>Jedna zpráva zmiňuje skupinky mladých lidí, kteří se scházejí v polích (zatímco vstup do lesa je zakázán, F).</i>	<i>Někdy je pozorováno nedbalé dodržování rozestupů ve veřejných prostorech, přičemž zřejmě jde o nezvyk na sociální odstup na venkově. Ve městech je například čarami vyznačena vzdálenost 1,5 m v obchodech, na venkově se toto značení nevyskytuje (P).</i>

Tab. 2: Souhrn z pozorování vlivu protipandemických opatření na chování lidí v území a na využívání území ve třech evropských zemích v různém měřítku

třech zemích víceméně dodržovali pravidla prvních protipandemických opatření na jaře 2020. Po uvolnění restrikcí (včetně vyžadovaných rozestupů a nošení roušek) v létě 2020 nastala na podzim tzv. druhá vlna s mnohem vyšším počtem případů nemoci covid-19, kdy jsme byli svědky obecně daleko rezervovanější reakce společnosti. Tyto skutečnosti můžeme dnes ještě stěží vysvětlit, zapotřebí je delšího pozorování. Z toho ovšem plyne, že naše studie může zapadat do širší perspektivy a přispívat k obecnějšímu popisu vývoje chování lidí v území po celou dobu pandemie. Náš výzkum potvrzuje, že adaptace na protipandemická opatření a vyžadované rozestupy v počátečním období pandemie SARS-CoV-2 na jaře 2020 byla v analyzovaných zemích poměrně striktní.

Užití veřejného prostoru a změna vzorců mobility

Dopad restrikcí byl ve všech analyzovaných zemích nejpatrnější na absenci pohybu ve veřejném prostoru. Obrázky prázdnoty a klidu v prostorech ulic, na náměstích a v městských centrech byly obzvláště působivé a neobvyklé. Lidé si často všimli zpěvu ptáků v jindy hustě zalidněných městských centrech. Podobné projevy byly zřetelné nejen v městském, ale i venkovském prostoru a ve všech typech analyzovaného prostředí.

Mobilita jako celek rapidně poklesla, což ve městech i na venkově znamenalo málo vozidel v ulicích. Nebylo to ovšem způsobeno nevyužíváním tohoto způsobu dopravy, naopak se shodovaly zprávy o tom, že pokud lidé potřebují někam jet, upřednostňují právě svoje auto. Zejména v urbanizovaných

oblastech, kde je obecně větší závislost na veřejné dopravě, bylo zřejmé vědomí nebezpečí osobního kontaktu, k němuž může v autobusech, tramvajích, případně vlacích navzdory vyžadovaným rozestupům docházet [srov. Bucsny 2020; Chatterthor 2020]. Na venkově, kde je veřejná doprava oproti městům méně rozvinuta, jiné způsoby dopravy než soukromými vozidly, prakticky vymizely. Ekonomické ohledy v kombinaci se změněným mobilitním chováním se bohužel mohly stávat dobrou omluvou pro sníženou frekvenci – a následně atraktivitu – veřejné dopravy v budoucnu. Z dlouhodobého hlediska může zkušenost s touto situací mít negativní vliv na budoucí vzorce mobility [srov. Barbarossa 2020; Batty 2020]. Na druhé straně by mohl poklesnout celkový objem dopravy i jako důsledek rozvoje práce z domova, našimi studenty rovněž pozorovaného.

Dostí zajímavé je, že se v jednotlivých zemích lišil postoj k dopravě cyklistické. V Polsku nebyl zaznamenán nárůst cyklistické mobility. Vezmeme-li na vědomí, že jde o individuální způsob dopravy, který pomáhá vyhnout se osobnímu kontaktu, je toto pozorování překvapivé – i když byl podobný postoj zaznamenán i v Maďarsku [Bucsky 2020]. Můžeme jen spekulovat, že taková situace byla způsobena jednak obavami z nákazy, neboť kolo nevypadá, že poskytuje tak důkladnou ochranu jako uzavřené vozidlo, a jednak byla většina cílů (práce, škola, volnočasové aktivity) nepřístupná a rekreační důvody byly vládními nařízeními zpochybňovány či omezovány na velmi malý prostor jako ve Francii. V Polsku byla navíc po nějakou dobu místa, která jindy slouží cyklistice (např. hráze), pokládána za oblasti veřejné zeleně a jako taková uzavřena. Kolo tedy nenacházelo využití a lidé spíše chodili pěšky, a to častěji než obvykle, a kombinovali vycházky a nákupy s fyzickou aktivitou. V Rakousku byl ale postoj k cyklistice jiný a využití kol narostlo, zejména v rekreačních zónách velkých měst. Zdá se, že to byla náhrada za nevyužívanou hromadnou dopravu. Po uvolnění restrikcí (otevření parků, lesů, bulvárů) byla kola častěji využívána ve městech rakouských i polských. V případě Polska přitom častěji k rekreačním účelům než jako dopravní prostředek pro každodenní činnost (obr. 2).

Opatření vyžadující dodržování rozestupů měla dvojí dopad na užívání veřejného prostoru. Jednak byly ulice v celé šíři využívány tak, aby byly požadované rozestupy dodržovány, a to v prostředí městském i venkovském. Více prostoru bylo zapotřebí i proto, že typický chodník není k zajištění dostatečného rozestupu dostatečně široký. Kromě toho se lidé ve veřejném prostoru neřídili „vzorci rozestupu“ (pokud takové chování nebylo jinak organizováno). Snadno udržovali rozestupy v místech k tomu evidentně uzpůsobených (formou značek, označení na podlaze a podobně), například ve frontách v obchodech nebo na poštách. Provozovatelé obchodů zpravidla kolem vchodu označili požadované vzdálenosti. Při chůzi však lidé nevěděli, jak mají obcházet kolemjdoucí v protějším smě-

ru. Jen málokdo se dostatečně vyhýbal ukročením do vozovky nebo přechodem na protější chodník. Můžeme jen spekulovat, že příčina tohoto chování byla spíše v chybějící zkušenosti s takovou situací než záměrném porušování pravidel rozestupů. Uzavření parků, hřišť a bulvárů způsobovalo nezamýšlené kontakty při setkávání chodců v jiných veřejných prostorech (obr. 3).

Obecně se ukázalo, že uzavření veřejných venkovních rekreačních prostor přinutilo lidi ve všech třech analyzovaných zemích více užívat ulice a náměstí. Tato místa však nebyla na nastalou situaci připravena a koneckonců ani nebyla pro tento účel vhodná. Jakkoliv celkový pokles dopravy napomohl realizovat fyzické aktivity a rekreaci v ulicích a na náměstích, je žádoucí na tuto problematiku pamatovat v budoucnu,

bude-li se opět uvažovat o uzavírání zelených ploch. Jednoznačně se ukázalo, že uzavírání venkovních rekreačních ploch pouze zbytečně zvyšovalo stres, kterému byli lidé vystavováni. Nutilo je buď takto užívat veřejný prostor určený k jiným účelům, nebo hledat improvizovaný přístup k prostorům nepodléhajícím zákonným omezením (hráze, údolí řek). Druhá z těchto možností ale nepřicházela v úvahu ve Francii, kde bylo vycházení omezeno na radius jednoho kilometru od bydliště.

Na venkově obecně se užívání veřejného prostoru nezměnilo tolik jako ve městech. Bylo tomu tak pochopitelně díky mnohem větší dostupnosti soukromého venkovního prostoru, takže mohla zůstat většina lidí doma – na vlastních zahradách. V každém případě však došlo k přesunu k individuální dopravě,

Obr. 2: Uzavřený park ve Vratislavi

Obr. 3: Fronta před pekárnou ve Vídni

což lze vysvětlit kombinovaným efektem platných nařízení a obav z blízkého kontaktu.

Vývoj mobility vnímali studenti rozdílně v závislosti na umístění pozorovacího bodu. Ti, kteří se nacházeli na okraji své lokality, si citlivě všimli redukce silniční dopravy na hlavních tazích a zklidnění kolem přestupních uzlů veřejné dopravy, zejména společných stanic metra/vlaku a integrované dopravy, které bývají rušnými místy. Studenti uprostřed lokality si naopak všimli útlumu lokální frekvence včetně cest dětí do škol nebo lidí směřujících k zastávkám autobusu, tramvaje nebo metra a také reorganizace dopravy a využívání veřejných prostranství.

Hustota zalidnění

Typicky je hustota zalidnění mnohem vyšší v městských oblastech než v oblastech venkovských; ale i toto se v některých místech během první fáze protipandemické uzávěry (lockdownu) měnilo. V Rakousku a Polsku nebylo cestování v rámci státu oficiálně zakázáno a změna místa pobytu během lockdownu byla víceméně možná, přičemž došlo k přesunu z měst na venkov. Totéž ale nastalo i ve Francii, kde sice nebylo možné během lockdownu měnit místo pobytu, ale více než milion obyvatel regionu Ile-de-France uteklo před začátkem platnosti tohoto nařízení do jiných oblastí Francie, na rekreační objekty, k rodičům, jiným členům rodiny a podobně. Také 20 procent našich spolupracujících studentů odešlo do těchto lokalit a poskytlo nám údaje z venkovských oblastí (např. Impasse du Castagnon, Aire sur l'Adour) nebo suburbánních oblastí jiných francouzských měst (např. Port-St-Père, Nantes).

V menších městech zalidnění center zůstalo víceméně beze změny. Naznačuje to, že jsou užívána udržitelnějším způsobem, slouží spíše svým obyvatelům než turistům a podnikání. Je běžné, že lidé zde žijí i pracují v téměř místě (obci, městě). Naproti tomu se jeví, že v centrech větších měst, kde zalidnění pokleslo, není vztah místa bydliště a místa dalších aktivit příliš zřejmý. Lidé tu pobývají kvůli práci, studiu a zejména volnému času (turistika)

a užívají území jinak. Dalším důvodem útěku z center velkých měst může být kvalita bydlení a vybavenost. Byty v centru jsou sice atraktivně umístěny, ale jsou obecně menší, dražší a často nemají vnější prostory (balkony, terasy), takže dlouhodobý nepřetržitý pobyt v nich vyvolává obtíže.

Zalidnění ve velkých městech se tedy měnilo. Městská centra, známá dříve jako rušná místa a jako prostředí k trávení volného času, které před pandemií lákalo turisty, viditelně prořídla. Nežbylo ani mnoho obyvatel, neboť podle pozorování opustili tyto oblasti i studenti a nájemníci, jejichž práce byla „pozastavena“, a nefungovalo krátkodobé ubytování turistů. Zprávy z Polska hovoří o značném počtu starších lidí, zřejmě místních trvalých obyvatel, kteří užívali prostor k procházkám a nákupům ve městech turisticky významných, jako je Gdaňsk.

Naopak zalidnění obytných čtvrtí vzrostlo. Při restrikcích pohybu mimo domov lidé trávili čas na balkonech, terasách i za okny. Bylo zaznamenáno, že vznikají městské zahrady ve sdílených prostorech čtvrtí hromadného bydlení. V zónách rodinných domů pak lidé využívali vlastních zahrad. Několik zpráv zmiňovalo nárůst domácího násilí a hádky v domácnostech.

Ve všech zemích vyplývalo z diskusí v médiích, že jedním z důsledků této pandemie bude konec reurbanizace, neboť zahuštění měst přispívá k problémům, které se ve venkovských a suburbánních oblastech nevyskytují, a je živnou půdou pro šíření infekce. Jasný důkaz spojitosti mezi intenzitou využívání území a mírou šíření infekce však neexistuje. Naopak Hamidi et al. [2020] ukazují, že konektivita, tedy frekvence mezilidských kontaktů, má na šíření nemoci covid-19 větší vliv než zalidnění. Historická zkušenost říká, že srovnáme-li úmrtnost na venkově a ve městech při pandemii chřipky roku 1918, byly venkovské oblasti postiženy více [Parmet a Rothstein 2018]. Konektivita je ale zřejmě v pozitivní korelaci s počtem nakažených (nikoli infekčností) ve funkčních urbanizovaných územích (tedy v aglomeracích měst, pozn. autorů odborné revize textu) [Hamidi et al.

2020]. Takto tomu ovšem je kvůli vzájemným kontaktům zázemí s jádrem aglomerace, nikoli kvůli zalidnění jako takovému. Tento poznatek může být velmi dobrým argumentem proti obecné představě, že suburbia jsou bezpečnější než jádrová města.

Náš výzkum tedy podporuje názor, že ani vyšší zalidnění ani vybavení obytných domů a bytů nejsou zdrojem problému při šíření nemoci, a tedy ani její infekčnosti. Problém naopak přičítáme nedostatku nebo dokonce absenci kvalitních venkovních prostor, které mohou být využívány různými uživateli. Z toho plyne, že úsilí urbanistů i obyvatel o větší rozsah veřejných prostranství, obzvláště zeleně, je potřeba zintenzivnit.

Základní vybavenost, kvalita bydlení a chování lidí

Ve světle pandemie se poněkud změnilo vymezení významu i obsahu pojmu základní občanská vybavenost. Pandemie prokázala důležitost lokálního maloobchodu, zejména potravinářského, a především veřejných venkovních a zelených prostor. V souvislosti s opatřeními vyžadujícími rozesupy nabytí zásadně na významu prostor pro pěší. Zatímco nebezpečí infekce ve velkých nákupních centrech narůstalo, místní obchodní ulice a otevřená tržiště poskytovaly nejen větší bezpečí, ale zároveň byly vhodnější pro zavádění požadavků na rozesupy a nabízely „podpůrné sociální prostředí“ pro obyvatele. Existují i názory [Gallun 2020; Sheth 2020], že pandemie může urychlit úpadek obchodních domů a obzvláště nákupních center, v náznacích pozorovaný již před začátkem pandemie.

Uzavření vzdělávacích zařízení (mateřských škol, základních škol) výrazně přispělo ke snížení dostupnosti potřebných prostorů, jako jsou školní dvory a hřiště, které byly rovněž, byť s jistými výjimkami, uzavřeny. S nedostatkem zelených a rekreačních ploch narůstal tlak na veřejně přístupné prostory. V rámci dalších restrikcí a souvisejícího uzavření zahrad, sportovišť a hřišť problém redukce veřejně přístupného prostoru dále narůstal. V některých zprávách z Polska se setká-

váme s „nezákonným“ užíváním (či alespoň užíváním nezaloženým na povolení) ploch ve vysokoškolských areálech (zeleň, venkovní sportoviště), které během uzávěry zůstaly prázdné. Z formálního hlediska nejsou areály vysokých škol veřejnými prostory, ale zpravidla jsou otevřené a veřejně přístupné. Lidé je využívali ke sportovním a rekreačním účelům a nemohli být zákonně sankcionováni za porušení zákazu vstupu do veřejné zeleně. Tato zkušenost signalizuje, že existují rozsáhlé plochy, které dlouhodobě neplní funkci pro obyvatele. Zejména se to může týkat objektů vzdělávacích zařízení, nevyužívaných o prázdninách a během víkendů, ale jít může i o další prostory jako sportoviště, hotely i kancelářské budovy. Hledání a problematika víceúčelového využití budov a souvisejících prostor se znovu stává tématem diskusí na akademické, profesní a správní úrovni. Nejde tu jen o udržitelnost [srov. např. Ansari et al. 2018], ale i funkčnost a optimalizaci stávajících urbánních prostor. Víceúčelové využití budov a míst lze snadno spojovat s otázkou jejich využití dočasného v kontextu usnadnění života během restrikcí [Bishop a Williams 2012; Blumner 2006; Galdini 2020; Madanipour 2018].

Jde tu o důležitá ponaučení pro budoucí urbanistické návrhy a územní plánování obecně. Otázky po umístění a struktuře „základní vybavenosti“, komerční i veřejné, samozřejmě stojí v jádru diskuse o kvalitě a udržitelnosti městských čtvrtí [srov. Hamiduddin 2018; Rydin 2019]. Koncepce „města krátkých vzdáleností“ [Wegener 1994] zdůrazňuje smíšené využití obytných území s obzvláštním zaměřením na funkce, které uspokojují většinu každodenních potřeb obyvatel a jsou dosažitelné pěšky či na kole. Kompletní funkční lokality vybavené zařízeními maloobchodu a služeb byly ve zprávách studentů zmiňovány jako žádoucí. Jednak proto, že nebylo třeba cestovat do jiných částí města, a dále proto, jejich uspořádání a rozsah jejich vybavení usnadňoval nákupy. A konečně nakupování v nich umožňovalo relativně bezpečnou sociální interakci. Lze téměř říci, že pandemie přispěla k renesanci lokálních obchodních ulic a tržišť. Na druhé straně byla monofunkční obytná území, zejména sub-urbánní, vnímána jako „nevybavená“,

postrádající důležité funkce. Pandemie tedy ukázala obyvatelům, jaká je úroveň kvality jejich obytné lokality.

Ve Francii se v některých velkých sídlištích sociálního bydlení více než před pandemií projevovaly problémy související se sociálním napětím a otázkami bezpečnosti [Clais 2016]. Tato sídliště bývají identifikována jako zvláštní kategorie vyžadující zásah veřejného sektoru a jsou klasifikována jako citlivé urbánní zóny [*zone urbaine sensible*, Damon 2017; Gosselin 2015]. Instituce veřejného pořádku se do nich začasté neodvážují vstupovat a organizované lokální gangy tu diktují „vlastní zákony“ [Gayet et al. 2020]. Zprávy studentů zapojených do našeho výzkumu hovoří o tom, že místní podniky v těchto lokalitách během uzávěry přerušily činnost, případně fungovaly v omezeném rozsahu, a vznikla tu místa distribuce drog. V těchto územích byla protipandemická

nařízení dodržována mnohem méně než jinde. Místa, kde se soustřeďuje nezákonné obchodování se přesunula (např. v Temblay se přemístilo od vchodu do budovy na náměstí se zákazem vstupu rodinám), ale nepřestala existovat. Záměrná devastace ve veřejných prostranstvích (kontejnery na odpady, osvětlení) pokračovala. K vymáhání zákona docházelo minimálně.

V Rakousku ani Polsku a ani v novějších, většinou řidčeji zastavěných lokalitách hromadného bydlení ve Francii takové jevy nebyly pozorovány. V Polsku naopak byla velká sídliště do jisté míry zvýhodněna díky své kompletní funkční struktuře a dostatku zelených a dalších venkovních prostor. Jako pozitivní prvky byly v těchto novějších čtvrtích francouzských a v Polsku vnímány plochy zeleně (včetně těch, které byly znepřístupněny), balkony a terasy obytných budov (obr. 4).

Obr. 4: Devastace veřejného prostoru (Campus Condorcet, Aubervilliers, region Ile-de-France)

Foto: Kahina Adballah

Ve všech případech zprávy studentů zdůrazňují kvalitu bydlení (velikost bytů, zvuková izolace, balkony a terasy) jako velmi podstatnou, a to jak podle názoru pozorovatelů, tak obyvatel.

V kontextu velmi přísných protipandemických opatření se lokality individuálního bydlení jeví jako privilegované. Zprávy studentů to potvrzují, a to se silným důrazem na nižší obytnou hustotu a přítomnost zeleně. Přitom zajisté vycházejí ze subjektivní zkušenosti. Zprávy nezmiňují jako součást kvality bydlení vizuální intimitu zahrad skrytých pohledům sousedů. Velmi řídké využití zahrad lze vysvětlit zvyklostmi (malé zahrady mívají spíše estetickou než pobytovou funkci), ale patrně především obavami z přenosu infekce. Tyto obavy byly zřejmě nejintenzivnější ve Francii, kde bylo v těchto čtvrtích zaznamenáno mnoho domů s uzavřenými okenicemi, přestože jejich obyvatelé byli přítomni.

Ve venkovských oblastech byly zahrady oproti městům využívány velmi intenzivně. Pravidla rozestupů byla obecně dodržována, ale nebyla zaznamenána nedůvěra či obavy z nákazy ve vztahu k sousedům; toto bylo silnější ve městech. Tuto skutečnost lze vysvětlit znalostí životního stylu sousedů. Na venkově lidé dodržovali omezení mezilidských kontaktů, zejména pokud nevycházeli do práce.

Tento stručný přehled výsledků naší studie ukazuje, že v případě aktuální pandemie (ale i jiných pandemií v budoucnu) se projevují výhody lokální vybavenosti (obchodů a dalších každodenních služeb) ve srovnání s velkými obchodními centry. Za druhé je třeba věnovat pozornost zařízením občanské vybavenosti ve zranitelném urbánním prostředí, jakým jsou velká sídliště ve Francii. Jejich obyvatelé potřebují mít tato zařízení přístupná, i když třeba provizorním způsobem. Za třetí, víceúčelové nebo přechodné využití budov a ploch, například jejich proměnou na otevřené venkovní prostory pro cvičení, lékařské testování nebo jako místa k trávení karantény či izolace, může usnadňovat život obyvatel a napomáhat zvládnutí pandemie.

Vztah k životnímu prostředí

Řada zpráv zmiňuje určitou „úlevu“ pro přírodu. Studenti, kteří se zdržovali ve venkovských oblastech, zejména pak poblíž lesů, hovoří o zlepšování stavu přírody, projevující se například častějším výskytem zvěře poblíž sídel. Ve městech oblastech byla vysoce oceňována snížená hladina hluku. Některé zprávy uváděly, že ve městech byl slyšet v dosud neznámé intenzitě zpěv ptáků.

Jako tomu bylo i na mnoha dalších místech Evropy, obecně poklesla úroveň znečištění [ESA 2020], třebaže v Polsku nebyl tento pokles tak výrazný v souvislosti s problematickými systémy individuálního vytápění, zejména na venkově.

Význam zeleně ve všech podobách, zejména v městských oblastech byl zdůrazňován i z hlediska sociálního.

Závěrem

Konfrontace s protipandemickými opatřeními byla (a lokálně dosud je) mimořádnou zkušeností pro miliony lidí po celém světě. V evropském kontextu je tato zkušenost jedinečná proto, že tu v obecné paměti již neexistují jiné pandemie a protipandemická opatření výrazně kolidují s životním stylem evropské společnosti. Naše studie se vynasnažila v této neobvyklé situaci shromáždit a interpretovat poznatky ze tří evropských zemí, abychom porozuměli, jaké mohou mít protipandemická opatření dopady na území a chování lidí v něm. To může následně pomoci navrhnout vhodná krizová opatření a doporučení do budoucna, a také zároveň nahlížet na urbanistické navrhování a plánovací praxi z nové perspektivy. Výsledky, jakkoliv přispívají především do oblastí urbanismu, územního plánování včetně plánování krajiny a architektury, přesahují tyto prostorové a environmentální disciplíny a zdůrazňují mezioborový přístup k plánování včetně propojení s lékařskými obory.

Zkušenosti obyvatel tří analyzovaných zemí na jaře 2020 byly zajisté specifické na lokální i celostátní úrovni. Mají

ale společný vzorec prostorového chování vycházejícího z pravidel rozestupů a nového vymezení základních potřeb, které je třeba zajišťovat navzdory všemu, co se za pandemii děje.

Ačkoliv byla protipandemická opatření začátkem léta rozvolněna, dosud mají a pravděpodobně budou nadále mít vliv na chování lidí v území. Restrikce navíc mohou být při intenzivnějším šíření viru opět zavedeny.²⁾ V některých místech se tak ostatně děje. Při kritickém ohlédnutí za touto zkušeností můžeme již dnes přispět k lepšímu zvládnutí těchto krizí v budoucnu. Například se v naší studii ukázalo, že uzavření parků a veřejně přístupných ploch zeleně nebylo v žádné z analyzovaných zemí dobrým řešením a v budoucnu by nenašlo pomoc při zvládnutí pandemie. Tyto veřejné prostory by měly zůstat otevřené a trvale přístupné, neboť pomáhají zabránit nadměrné koncentraci lidí obzvláště v oblastech husté zástavby.

Dále bychom se měli poučit z poznatků o zásadní roli veřejného prostoru a nových požadavcích na něj, které berou v potaz implementaci požadavků na sociální distanci v podobě rozestupů. Tyto požadavky je zapotřebí konfrontovat s preferencí individuální automobilové dopravy a vyhýbání se veřejné dopravě. Je složitou otázkou do budoucna, jak lze změnit postoj k veřejné dopravě při obavách z nákazy. Na druhou stranu nejsou vlastní vozidla skutečnou alternativou, a to bez ohledu na argumenty ekologické: čím více vozidel je v provozu, tím méně veřejného prostoru je k dispozici v ulicích. Výsledky naší studie naznačují, že cyklistickou dopravu lidé vždy nevolí, třebaže je jednak individuální (tedy z pandemického hlediska bezpečnější) a jednak adaptabilní na veřejný prostor. Má-li tedy být udržován rozestup při pěším pohybu a podporováno využití kol, musí nejprve dojít k redukci prostoru vymezeného automobilům. Cyklistické jízdní pruhy, které se nově náhle objevují v některých evropských městech, jsou prvním krokem, který lze vidět jako výsledek tohoto procesu. I navzdory argumentům, že tyto iniciativy jsou nadbytečné, jde o první pokus o změnu vzorce dělby

2) K tomu ve všech analyzovaných zemích došlo v říjnu a listopadu 2020, kdy bylo originální znění tohoto článku připravováno k zveřejnění.

přepravní práce ve městě. Rádi bychom zdůraznili, že nepovažujeme zřizované cyklistické pruhy z poslední doby za důsledek pandemie, ale můžeme je považovat za příležitost pro změnu. Pozorování aplikace požadavků na rozestupy v území jsou příspěvkem k diskusi nad prostorovým uspořádáním města a jeho funkčních ploch v budoucnu. Právě požadavky na zachovávání dostatečných rozestupů ukázaly, jak málo prostoru je ponecháno chodcům, a totéž se týká i cyklistů. S ohledem na situaci během pandemie bude otázka spravedlivého rozdělení prostoru zřejmě nabývat na významu.

Dalším důležitým tématem ve vztahu k veřejnému prostoru je, jak pomáhat lidem osvojit si nové vzorce chování v území (např. dodržování rozestupů). V této souvislosti chceme říci, že specifická urbanistická řešení mohou pomoci rozvíjet tyto nové zvyklosti, ale zapotřebí je i nového myšlení v urbanismu. Například obchodní ulice zajistí bezpečné rozestupy mnohem snáze než velká nákupní centra pod jednou střechou.

Ústředním problémem budoucnosti tedy bude otázka spravedlivého dělení veřejného prostoru. Má zůstat větší prostor pro automobily (vozovky, parkoviště) a výrazně menší pro chodce i v době, kdy platí pravidla rozestupů, nebo má být toto dělení nově definováno? Zjistili jsme, že uzavření parků a hřišť zvýšilo počet lidí v ulicích. Roz-

šíření prostoru pro chodce by pomohlo tento problém řešit.

Také jsme získali mnohé poznatky o nepostradatelné občanské vybavenosti a jejím umístění v území měst a vesnic. Existují pádné argumenty pro to, že velká nákupní centra nedokážou pomoci v době, kdy platí protipandemická opatření, a význam lokálního maloobchodu a základních služeb je nesporný.

Tyto trendy zároveň souvisejí se vzorci prostorového chování, kde se preferují krátké vzdálenosti, které umožňují chodit pěšky nebo jezdit na kole. Samozřejmě nejsou tyto formy dopravy možné vždy, protože pracovníci v oborech nepostradatelných služeb se musejí dostat do práce, ale návrat k vlastní lokalitě znamená přinejmenším snížení tlaku na veřejnou dopravu. Krize ještě výrazněji zviditelnila potřebu zohlednit možnost flexibility volby způsobů dopravy v lokálním měřítku. Pravděpodobně se budeme muset znovu zabývat způsoby dopravy a navrhovat takové prostory, které budou vyhovovat měnící se dělbě přepravní práce.

Pandemie vrátila otázku vybavenosti a kvality bydlení do ohniska pozornosti. Do diskuse je zapotřebí zahrnout také snahu o víceúčelovost mnoha zařízení, jako jsou školní zahrady a sportoviště. Hlubší pozornost si zasluhuje i přechodné uspořádání městských ploch za pandemické situace. Toto by mělo být součástí adaptivní strategie každého města.

Poukázali jsme na to, že prostředí sídel hraje významnou úlohu v strategiích usilujících o zamezení přenosu infekčních chorob. Navíc je třeba mít k dispozici některé rozhodující prvky urbanistické struktury. Pozorovali jsme, že na začátku lockdownu, kdy byli lidé ochotni přijatá opatření důsledně dodržovat, nebyly prostory měst a vesnic vždy připraveny požadované chování umožnit. Lze tedy usuzovat, že adaptace a nové uspořádání urbanistické struktury tak, aby lépe odpovídala restrikcím pod hrozbou epidemie, je zásadní výzvou.

Jsmo si dobře vědomi, že naše zjištění jsou pouze předběžná a mnohem více lze vytěžit z hlubšího vhledu do dat, která jsme shromáždili, a srovnávání případů z různých zemí.

Závěrem chtějí autoři vyjádřit poděkování studentům Polytechniky v Gdaňsku, salcburské Vysoké školy aplikovaných věd a pařížské Sorbonny za nezměrnou pomoc při sběru dat pro tuto studii.

Originál článku byl uveřejněn v časopisu URBAN DESIGN International 11. 2. 2021 © The Author(s), under exclusive licence to Springer Nature Limited part of Springer Nature 2021. Vydavatel časopisu U&ÚR zakoupil licenci k tomuto článku a je oprávněn ji na stránkách časopisu Urbanismus a územní rozvoj otisknout.

*Izabela Mironowicz
Katedra Urbanistyki i Planowania Regionalnego
Wydział Architektury, Politechnika Gdańska
Gdańsk, Polsko*

*Stefan Netsch
Fachhochschule Salzburg
Salzburg, Rakousko*

*Anna Geppert
Sorbonne Université
UFR de Géographie et d'Aménagement
Paris, Francie*

Překlad: Mgr. Jan Mattuš
Odborná revize textu: prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.

Space and spatial practices in times of confinement. Evidence from three European countries: Austria, France and Poland, by Izabela Mironowicz, Stefan Netsch, Anna Geppert

In the first half of 2020, millions of people were subjected to drastic restrictions aimed at limiting the spread of the Covid-19 disease. Austria, France and Poland have implemented a lockdown to varying degrees and for varying lengths of time. This is an unprecedented situation in Europe: until now, even in times of war, curfew measures have never been applied 24 h a day. The research presented in this article was carried out in real time, in April and May 2020, with the help of urban planning students from three countries. Its objective is to observe the interaction between these measures and the urban space in two dimensions. On the one hand, we analyse the impact of these measures on the urban space and on the spatial practices of the inhabitants. On the other hand, we examine the conditions which different types of urban and rural space have provided for the inhabitants experiencing confinement. This empirical study leads to a discussion and recommendation for the town planners of the future.

LIFE-CENTRIC CITIES FOR THE FUTURE*

Alex Davidson, Bernard Storch, Savannah Willits

A vision of a healthy, holistic, and sustainable urban future is essential especially in the aftermath of global pandemic events which have placed extra pressure to rethink old expectations of urbanism and health practices. There is a rising demand, accelerated by the pandemic, for cities to respond to physical and psychological needs. Approximately 55 percent of the world's population lives in urban areas, but this percentage is expected to increase to 68 percent by 2050 [United Nations 2018]. As the world's population becomes overwhelmingly urbanized, cities' ability to sustain health and well-being is of critical importance. With the restructuring of priorities, now is the time to intentionally plan and design our cities to better respond to the needs of our population and the planet.

The life-centric city exists as the distinct intersection of well-being, nature, and the built environment. Green space remains an indivisible component of the life-centric city model and the foundation of the bolstering artificial ecosystems we know as cities. Through its restorative, environmental, and flexible properties, green space is an essential element of our everyday spaces and routines. Gone is the era of silos of mono-function and fragmented public spaces – interweaving green spaces and other life-centric measures in the urban fabric will be key to creating social, smart, compact, sustainable, and fair cities for the future.

The article will proceed in two sections, the first will focus on green amenities in the context of COVID-19 and health benefits they bring. This section will include a case study on park use increase and disparities in London, United Kingdom, and Milan, Italy in recent years. The second section will expand upon the vision of the life-centric city to radically transform urban life. This section will delve into importance of green networks in creating comfortable density and high value places.

Green Space in the Context of COVID-19

Parks, open space, and green spaces are becoming increasingly relevant and critical focal points in urban policy and public life in the era of COVID-19. The mental, emotional, social, and ecological health benefits resulting from parks has been well-studied in the past [Lar-

son et al. 2021; Maller et al. 2005; van den Bosch and Ode Sang 2017]. The global pandemic has only placed a larger spotlight on these benefits and has resulted in the need for public, open, green spaces to quickly rise to the top of both public and policy priorities. The urban form and long-term priorities within cities are beginning to reflect this dramatic increase in the perceived value and larger role of green space.

Before the pandemic, Fields in Trust reported that parks and green spaces administer over £34 billion of health and well-being benefits per year, in the United Kingdom [Norris and Bertoncin 2020]. Parks also are estimated to save Londoners £950 million per year in health costs annually, based upon a decline in general practitioner visits alone, due to green spaces ability to bolster mental, emotional, and physi-

*) Český překlad článku bude spolu s plným obsahem celého čísla uveřejněn na webových stránkách časopisu.

cal well-being [Ball et al. 2018; Parks for London 2019]. Due to these types of health cost savings and recognized benefits, the World Health Organization recommends that a minimum of 9 m² of green space be available per individual [Russo and Cirella 2018].

Early in the pandemic, studies confirmed that it was much safer and healthier to be outdoors, because transmission rates outside are significantly lower than rates inside [Bulfone et al. 2020; Rowe et al. 2021; Shukman 2021]. These studies informed COVID-19 mitigation strategies, in which socially distanced outdoor spaces were some of the first places to re-open during and between lockdowns [Larson et al. 2021; Venter et al. 2020]. Due to these conditions, urban green spaces became both a popular meeting place and safe refuge for many during the pandemic.

It is likely that people also flocked to public outdoor spaces due to the lack of access to private outdoor spaces such as balconies and gardens. In major metropolitan areas like, such as London, parks are one of the only accessible green spaces available to the public. For example, only one in five households in London have access to a private or shared garden [Norris and Bertoncin 2020]. There exists a wide disparity between the 21 percent of Londoners without gardens and the larger United Kingdom context, which reports that only 12 percent of residents have no garden [The London Sustainable Development Commission 2020].

Hence, outdoor spaces and similar amenities, such as urban parks or plazas, provided desired space and environmental variety became increasingly important in urban areas while people were suddenly quarantined to residential spaces for lengthy periods of time.

Early reports suggest that this jarring change in routine and environment during lockdowns had a dramatic effect. The English Housing Survey reported that a third of adults in Britain reported mental or physical health problems due to the condition, or lack, of space in their home during lockdown [Smit 2020]. We are likely to see an increase

in the demand for flexible housing arrangements, as households re-evaluate how well their houses cater to their needs in terms of health, space, and overcrowding [Smit 2020].

In lieu of quality housing space and indoor recreation activities, parks and green spaces became a central social, mental, and emotional refuge, especially for urban residents who are more likely to suffer health impacts from the pandemic [Hubbard et al. 2021; Larson et al. 2021; Rader et al. 2020]. Research has begun to confirm what was already taking place, that parks offer relief and a sense of normalcy as a setting for social, cultural, and physical activities usually reserved for indoors, given the overarching health and safety standards implemented [Honey-Roses et al. 2020; Johnson et al. 2021; Larson et al. 2021; Ugolini et al. 2021]. Similarly, it was reported that those who maintained outdoor activity during the pandemic reported better health outcomes compared to those who did not [Larson et al. 2021]. The benefits derived from parks show that access to nearby nature increases restorative and stress-reducing outcomes, which increase overall emotional well-being and mental health outcomes [Mouratidis 2021; Portinga et al. 2021; Pouso et al. 2020; Shoari et al. 2020; Xie et al. 2020].

During and beyond the pandemic, parks make a lasting impact, especially during adolescence. For example, the University of Aarhus reported that childhood access to green space reduces the risk for developing an array of psychiatric disorders later in life [Rocchio 2019]. In particular, only socioeconomic status was an a slightly stronger indicator than exposure to green space, family history, and parental age when predicting mental health outcomes [Ibid]. Understanding park's potential as an early intervention tool for mitigating mental health problems is critical for urban policy makers given the onset of mental challenges continue to rise in both adults and children which have been exacerbated by the pandemic [Panchal et al. 2021].

Overall, studies have consistently shown that parks facilitate better mental health

outcomes in terms of mood disorders, depression, neurotic behavior, and stress-related issues [Rocchio 2019]. It is theorized parks provide psychological restoration as environments that offer decreased noise and air pollution, while also encouraging healthy behaviors like exercising and social cohesion [Ibid]. Parks play a unique role in encouraging both connection between people, people and their bodies, and people and the environment. Overall, public, open green spaces are holistically, essential spaces for enhanced health and well-being on a social, mental, emotional, and physical level.

Global Case Study

Park visitation surpassed pre-pandemic levels across the globe, even when accounting for varying international health policies as well as weather. Overall, there were two types of trends characterized during the upwards of park visitation. The first included countries such as, but not limited to, Italy, South Korea, and Spain which experienced severe COVID-19 outbreaks and reacted with stricter lockdown policies to contain the virus. In these types of situations, park usage plummeted during lockdowns, but increase up to 50 percent compared to the baseline after containment measures were gradually relaxed [Geng et al. 2020].

In comparison, there was an explosion of park usage in countries such as the United Kingdom, Denmark and Canada which experienced less immediate direct intervention or "recommended stay at home" as the central response policy [Geng et al. 2020]. Trends in these types of countries demonstrate that park visitation consistently outpaced previous trends by over 100 percent as access to parks was less inhibited [Ibid].

In either response or policy case, there was a global increase in the use of parks to varying degrees. As more data is collected from this period and from across the world, we expect current park use trends to become more distinct and possibly sustained compared to pre-pandemic patterns.

London Case Study

In the United Kingdom context, over 27,000 urban green spaces currently exist in which more than half the UK population regularly visits [Norris and Bertoncin 2020]. In London, alone, 40 percent of the city is public green space, comprising of 3,000 parks that span 141.6 kilometers square (35,000 acres) [McGlone 2013]. It is estimated that London's public green spaces have a gross asset value of more than £91 billion, and provide services valued at £5 billion per year (Parks for London 2019). Not only are London's green spaces of overall high value but remain a worthwhile urban asset. For example, for each £1 spent by local authorities and their partners on public green space, Londoners enjoy at least £27 in value [Parks for London 2019].

This interest in and value of green spaces has been encouraged by national and local policies. For instance, the UK government launched Parks Action Group in 2017 to help parks and green spaces meet the needs of communities now and in the future. London has expanded upon this green agenda by through a running list of policies, designations, and committees. In 2019, the Mayor of London officially declared London to be the

world's first National Park City. This designation encourages the city to be a place where people, places, and nature are better connected. The same year, the London Green Spaces Commission was established by the Mayor of London to oversee the delivery and management of London's greenspaces, in addition to execute to London's Environment Strategy enacted in 2018. The city also established the Urban Greening Factor, which is a planning policy that requires all major developments in the Greater London Area to include information about the quantity and quality of urban greening as a part of their development proposal. In tandem with these strategies and planning regulations, the city has developed tools like the Green Infrastructure Focus to map environmental quality over time.

These strings of policies reflect the public's use and value of parks. During the pandemic, the National Federation of Parks and Greens Spaces reported that most parks remained open during lockdowns which, in part, spurred park visitation in the UK to dramatically increased by over 100 percent [Geng et al. 2020]. The rates of park use remain high in 2022 compared to the baseline, in which some London boroughs like Newham and Harrow are still experiencing an increase of

over 100 percent of park use compared to the baseline [Google 2022].

UK residents in large metropolitan cities, London especially, have limited access to private green spaces like gardens and balconies, and therefore rely upon other public places for access to nature and wide-open spaces. For example, half of Londoners live within 400 meters, the maximum distanced recommended by the London Plan, of formally designated local open space (a public park of at least 2 hectares) [The London Sustainable Development Commission 2020]. Related, around 44 percent, of Londoners live within a five-minute walk of a park or public green space [Norris and Bertoncin 2020].

Alarmingly, approximately half of Londoners are without convenient public green spaces, and the positive psychological and physiological effects it provides. This statistic becomes even more consequential when factoring in race and socioeconomic status. In the United Kingdom, both lower income and Black and minority ethnic (BAME) households are at least four times less likely than white people to have outdoor space at home [Ibid]. This lack of access only continues, as approximately 40 percent of BAME households live in the United Kingdom's most green space-deprived neighborhoods, compared to 14 percent of white people [de Zylva, Gordon-Smith and Childs 2020].

Even when low-income communities of color have access to green spaces, the important health benefits reaped is often limited by the lower quality of the space provided [Larson et al. 2021]. The inequitable access to and quality of parks is then exacerbated by lack of time spent within urban green spaces. Low-income communities of color are likely to experience a fraction of the benefits of green space because longer exposure is correlated with greater mental health benefits [Rocchio 2019].

In the context of COVID-19, research suggests disparities in urban park use and access are magnified within vulnerable

Figure 1: Illustrates the user interface of the Green Infrastructure Focus mapping tool. The following map shows the composite score for London, based upon factors such as, but not limited to, air quality, pedestrian activity, and access to public open space. The lighter areas reflect which areas are currently underserved.

Figure 2: Illustrates park use in the United Kingdom since February 2020 per tracked by Google COVID-19 Community Mobility Trends. This map reflects the dramatic increase of park visitors over several years.

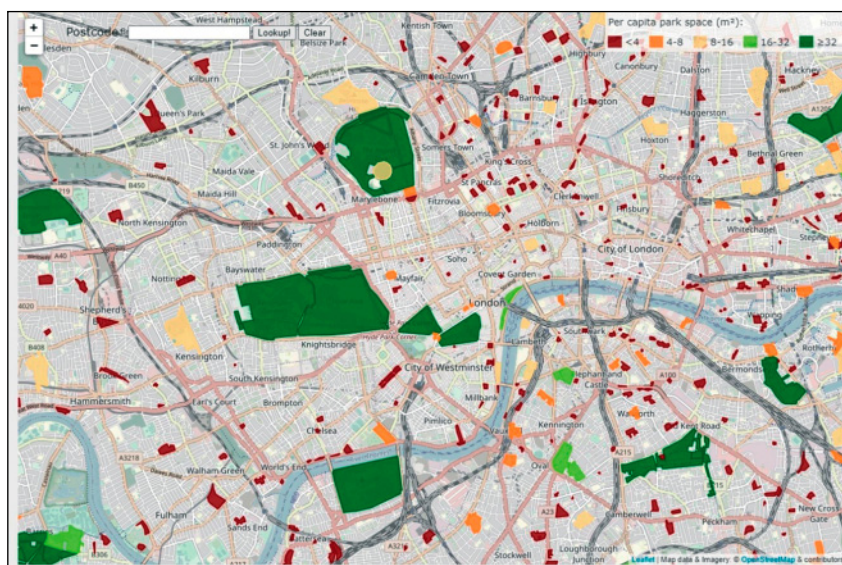

Figure 3: Illustrates parks space (m²) per capita. This map reflects the unequal park distribution in London, despite its title as the world's first National Park City. The east and north side is dramatically underserved in terms of both urban park size per capita (Pathways to Equitable Healthy Cities).

communities and the benefits of parks are not equitably allocated across the population [Jennings, Larson, and Yun 2016; Larson et al. 2021; Rigolon, Browning and Jennings 2018]. Vulnerable populations entered the pandemic with pre-existing disparities and have since been at a greater disadvantage under the brunt of inequitable access to parks and their health benefits during a moment in which

public green spaces have only become more important [Larson et al. 2021]. As the report Fair Cities Platform¹⁾ illustrates, the importance of utilizing productive conversations, practical tools for further engagement, and systemic orientation on spatial justice is increasingly important to combating these health and green space inequalities.

Milan Case Study

In the Italian context, access to public, green spaces, especially expanded past the context of an urban park, is increasingly important. In Milan, Italy, only half of the population has access to recreational space that's accessible 24/7 [Bazzoni et al. 2020]. An extensive study on Milan's public space reported that, on average, 290 m² of public green space per capita, which includes all types of urban public spaces [Ibid]. However, when strictly only public urban parks are taken into account the average amount per capita is reduced to than 80 m² per person [Ibid].

Not only are designated public green spaces are limited, but they are also located typically more than 15 minutes away on foot from certain swaths of the population [Bazzoni et al. 2020]. Overall, the distribution of medium and large public parks is unequally allocated across the city, leaving large areas of the city without access to open, green public places [Ibid]. Although the presence of other recreational areas acts as substitutes, public parks remain the central and popular option and thus its unequal distribution has led to massive crowding during the pandemic [Ibid].

However, in recent years the green agenda has become a high political priority. The nation has created two new ministries, the Ministry of Ecological Transition and Ministry of Sustainable Infrastructure and Mobility, which focus on climate change, sustainability infrastructure, and are overall engage in environmental issues. Milan goals and strategies reflect the rise in concern for the environment [Bergamaschi 2021]. Currently, the city boasts that 39 percent of its space is dedicated to a system of regional parks spanning more than 23.5 kilometers squared [Angelo Tere Gusti & Masperi 2017].

In many ways, Milan promoted and committed to the green agenda. The city is a member of the C40 Cities Climate Leadership Group, the global

1) Fair Cities Platform, a project by PLP Labs, Gehl and the Connected Places Catapult.

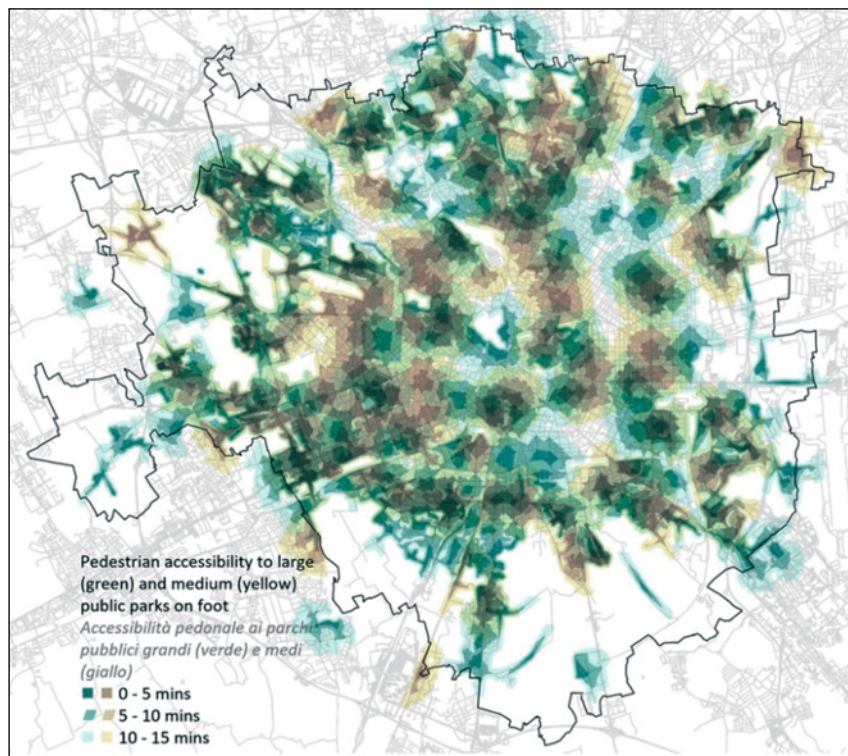

Figure 4: Demonstrates the allocation of large to medium parks in Milan and which areas of the city are currently underserved. The east side of the city is particular at a disadvantage (Bazzoni et al. 2020).

network ICLEI – Local Governments for Sustainability, and is a top city in Europe for Leadership in Energy and Environmental Design [CPD, n.d.; Stanley 2019]. As a member of these global organizations, Milan has made strides in executing the green agenda that encourages biodiversity and combats climate change. For example, the city has a history of incorporating innovative green infrastructure, such as the Library of Trees that offer 135,000 plants of a 100 different species and trees [Municipality of Milan, n.d.]. Similarly, the city has capitalized on vertical green networks like the Vertical Forest features 800 trees, 15,000 plants, and 4,500 shrubs within two residential tower blocks [Girardi 2019]. Furthermore, Milan was the only city in Italy to achieve the goals of the Paris Agreement on Climate Change by 2020 [Moscato 2021].

Eager to keep this momentum going, the city of Milan launched Foresta-Mi which aims to plant three million

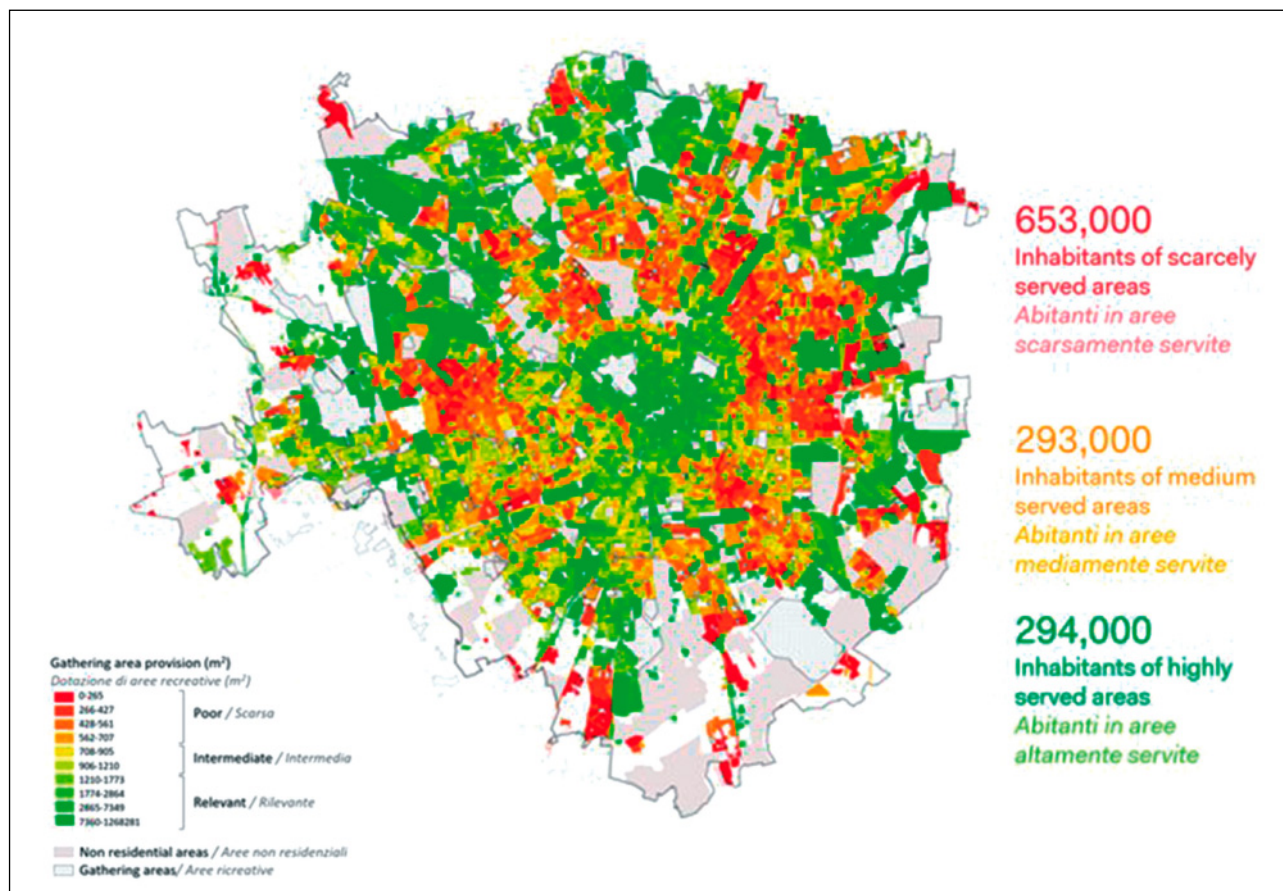

Figure 5: Illustrate pedestrian access to large and medium public parks by foot. This map reflects the unequal park distribution to a greater extent by highlighting the park amenities which are generally inaccessibility to pedestrians. Once again, the east side is dramatically underserved in terms of both urban park size and accessibility (Bazzoni et al. 2020).

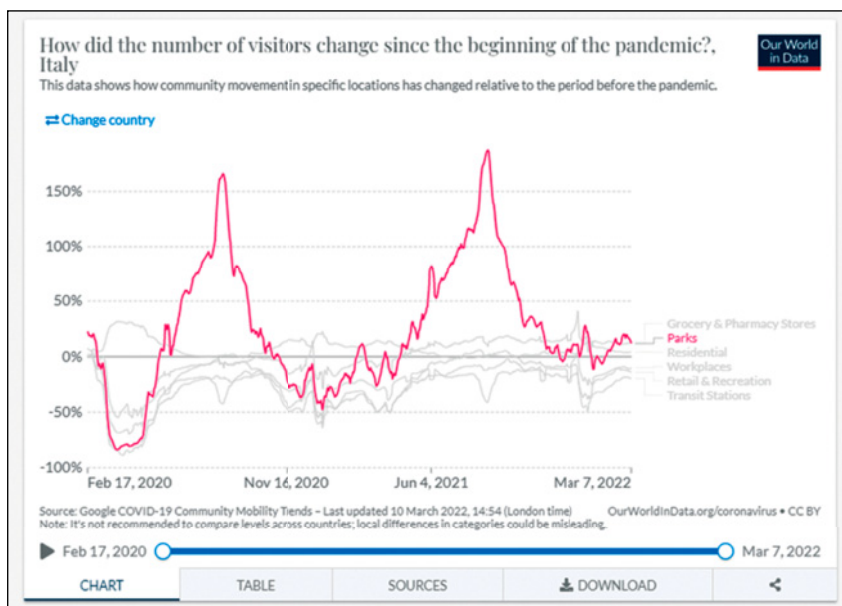

Figure 6: Illustrates park use in Italy since February 2020 per tracked by Google COVID-19 Community Mobility Trends. This map reflects the dramatic increase of park visitors over several years during periods out of lockdowns.

trees by 2030 and has committed to transforming 30 to 40 percent of the built-up city surface into green spaces in accordance with C40 Cities [CPD, n.d.]. As part of this strategy, the city is planning 20 new urban parks, extend and enhance current parks, and revitalize seven abandoned industrial sites into green spaces [Girardi 2019].

Ultimately, wellness research on parks illustrates there are high stakes in terms of health and social costs for both children and adults when green spaces are inaccessible. The creation of an accessible, green, urban network is pertinent no matter the city, from London to Milan. The equitable distribution of quality urban green spaces is equally important as the benefits derived from these spaces. This

understanding of the benefits and spatial justice, beyond the pandemic, is critical within the life-centric city.

The Life-Centric City Moving Forward

The life-centric vision of a future city promotes sustainability, urban density, and social and cultural interactions through a symbiotic relationship between green networks and the built environment. At its core, the life-centric city is a meaningful investment which ultimately adds high-value returns in terms of well-being and resilience that are essential to the long-term success of urban settlements.

Green Networks

Green spaces are incredibly versatile, promoting well-being and health, being accessible around the clock and allowing a variety of social gathering and human interaction. Because of this adaptability, it became clear during the pandemic that green spaces are not just the ultimate flexible space, but the most resilient space in the city. Parks set the example for how to utilize a space for multiple purposes, times, and communities that can be applied to the abun-

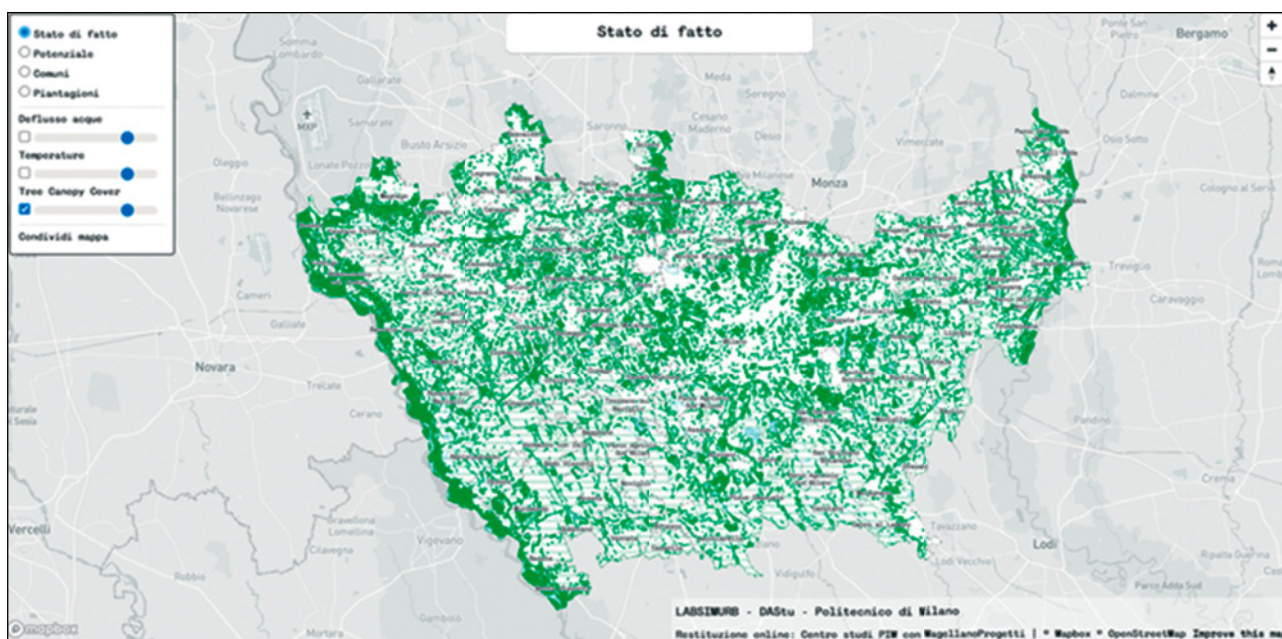

Figure 7: Interactive map of ForestaMi which demonstrates tree canopy cover over the city. The project, spearheaded by the Municipality of Milan, is using this interactive map and data developed by Polytechnic University of Milan to identify the potential planting areas.

dance of current single function spaces within the built environment. The life-centric city envisages the adoption of mixed-use development, versatility, and convenience. In this context, it is the connectivity and accessibility, rather than just a simple provision of isolated green spaces, which provide truly livable conditions.

To improve health outcomes, cities should be transformed into walkable environments. Our generation has a unique opportunity to radically rethink our attitude towards streets, by transforming them into green arteries of the city – true ecological bio-corridors of the city's wider green network. There are emerging projects around the world, such as Paris' Champs Elysees, Barcelona's superblocks, London's The Strand Aldwych, that will transform the width of the sterile, asphalt zones of many cities' roads back into lively, people- and nature-oriented streets. The components of the green network can take many forms, whether it be biodiverse corridors, public spaces and parks, community gardens, canals, green roofs. The Bankside Yards masterplan,²⁾ located on the Southbank in London, is an example of how urban space that was once isolated by its urban geography can be radically transformed into a connected, biodiverse series of public spaces that reconnects the wider neighborhood to the Thames riverfront and reforms the entire area.

The holistic integration of green networks within urban developments can also help to ultimately blur the boundaries between indoor and outdoor spaces. During the pandemic we have witnessed a much more creative use of external spaces, often born out of pure necessity and legal restrictions during lockdowns. Various makeshift canopies and structures helped to extend the length of time that outdoor spaces could be used during the day, in various weather conditions and seasons. What might have seemed like a temporary reaction was, in fact, an important manifestation of a pro-active response that challenges the hard build-

ing boundaries we see around us, between the open outdoor and the firmly protected and segregated indoor space. Life-centric cities should thrive to re-discover the power of "transitional spaces", these micro-climate buffer zones that help to soften the line between the exposed outdoors and the protected indoors.

There is further value in extending the green network into building design through the adoption of a biophilic approach. Beyond the value of human well-being and the positive psychological effect of the greenery, other green infrastructure elements, such as green roofs, reduce the heat island effect, where urban areas experience higher temperatures than the periphery. It is not only possible, but pertinent, to reinforce our cities against climate change by integrating greenery into buildings and other infrastructure that re-emit the sun's heat. Therefore, mitigating climate change through greenery in cities increases the security, livability, and overall value of development for years to come.

Urban Density

Density and green open space are not conflicting priorities, but rather are complimentary in creating vibrant and healthy places. First, density encourages the strategic allocation and reposition our assets, especially in cities where there is heightened competition for space. Green spaces are particularly important in this framework and are the key to sustaining the amount of densification in urban environments. In many cases, the introduction of natural and open space counteracts negative perceptions of density [El Akl & Davidson 2020]. For example, employing design tools such as biophilic design, creating pleasant living environments, or creating view corridors can help to increase the public's acceptance of dense urban environments [Ibid]. Essentially, green space facilitates comfortable density in which there exists a balance between

the anxiety of proximity that increased during the pandemic, competition for urban space, and well-being.

Increased urban density also brings opportunities to consider the integration of greenery as a three-dimensional green network of public spaces, responding to the vertical dimension of the urban form. For example, the recently unveiled Tokyo Cross Park masterplan³⁾ located in the heart of Tokyo, will act as a transformative urban connector, offering a multi-layered open green space experience, in which the vertical density of the development is complemented and activated by nature across multiple levels of publicly accessible open spaces, regenerating a large urban block adjacent to Hibiya Park and reconnecting it with its wider neighborhood.

Creating culturally and socially significant public spaces

Networks of green spaces are uniquely suited to encourage human interaction through arts and culture due to their versatile access and ability to bring together communities. From organized festivals to casual engagements in artistic endeavors, the life-centric city supports the integration of arts and culture in public green spaces. Arts and culture programming within public spaces provide high value amenities, especially in high-density areas, given their demand and reliable accessibility.

A key part of a creative strategy to revitalize economically deprived areas is providing more public amenities and open space so that all residents – adults and children alike – have somewhere to go outside of their home. As the ULI's publication 'Including Culture in Development' recommends, considering all stakeholders in cultural opportunities provides the right solution to achieve shared goals.⁴⁾ In this case, it is important to engage all ages

2) Bankside Yard, a mixed-use masterplan in London designed by PLP Architecture.

3) Tokyo Cross Park Vision, a masterplan and placemaking strategy in Tokyo by PLP Architecture.

4) PLP Labs led the creation of 'Including Culture in Development: A step-by-step guide' as part of a wider ULI (Urban Land Institute) team.

of the community within parks and cultural re-generation for community success. Children may not have space to play at home and adults may not be able to afford the gym or meet their friends at a bar –or everyone may be under strict a lockdown again. Hence, green spaces play a major role in cultural opportunities as one of the few spaces to congregate outside residences and without a fee. These kinds of places are vital to our personal and community development, as well as to increase the value of an area (Ibid).

The example of the High Line in New York⁵⁾ illustrates the transformative power of the regeneration of an existing and underutilized infrastructure, through the introduction of an attractive and connected green public space. Investing in a meaningful, green infrastructure in the city delivers increased benefits of value to the adjacent, as well as wider, local area.

In the case of the in-development Parco Romana masterplan in Milan,⁶⁾ an obsolete industrial railway station was reimagined into a high value, thriving biodiverse place complete with reconnected neighborhoods, a mixed-use district, and large park. The innovative and high value redevelopment was possible due to the inherent resiliency and versatility of greenery to connect and reclaim the once contaminated area.

Conclusion

To summarize, open public green spaces facilitate a variety of important physical, physiological, and environmental benefits. From early childhood development to strengthening communities, green networks are vital to urban areas and residents especially in the aftermath of COVID-19. The concept of a life-centric city capitalizes upon the high value of connected green spaces by prioritizing the greening of public squares, pedestrian zones, and green buildings.

The life-centric city is of high value because of its ability to support a range of activities from well-being, social life, activity and exercise, greenery, cultural events, to community activity for all through green networks.

The versatility, adaptability, and resilience of green networks is a meaningful investment for the future of our cities in which humans and the planet continue to thrive together.

Works Cited:

- Angelo Tere Gusti, R. and Masperi, A. (2017). *Milan – NBS for urban regeneration | Oppla*. [on-line] Available at: <https://oppla.eu/casestudy/19446>. [Accessed 11 May 2022].
- Ball, Dr. P., Gramatki, Dr. I., Lagarde, A., Maxwell, C. and Szydłowska, A. (2018). *Measuring their economic and well-being value to individuals*. [on-line] Fields in Trust: Fields in Trust. Available at: <https://www.fieldsintrust.org/Upload/file/research/Revaluing-Parks-and-Green-Spaces-Report.pdf>.
- Bazzoni, F., Boni, G., Choubassi, R. and Presicce, D. (2020). *Access to green areas and public realm: the case of Milan by Systematica – Issuu*. [on-line] Available at: https://issuu.com/systematica/docs/milan_public_realm. [Accessed 11 Apr. 2022].
- Bergamaschi, L. (2021). *Italy's green moment*. [on-line] Politico. Available at: <https://www.politico.eu/article/italy-green-draghi-cop26/>. [Accessed 11 May 2022].
- Bulfone, T. C., Malekinejad, M., Rutherford, G. W. and Razani, N. (2020). Outdoor Transmission of SARS-CoV-2 and Other Respiratory Viruses: A Systematic Review. *The Journal of Infectious Diseases*, 4(223). DOI: 10.1093/infdis/jiaa742.
- CDP (n.d.). *Urban forests in Milan – CDP*. [on-line] Available at: <https://www.cdp.net/en/cities/cities-case-studies/innovative-climate-action-in-europes-cities/urban-forests-in-milan>. [Accessed 11 May 2022].
- de Zylva, P., Gordon-Smith, C. and Childs, M. (2020). *England's green space gap | Policy and insight*. [on-line] Available at: <https://policy.friendsoftheearth.uk/insight/englands-green-space-gap>.
- El Akl, H. and Davidson, A. (2020). *This changes everything*. [on-line] Available at: <http://www.plparchitecture.com/this-changes-everything.html#:~:text=PLP%20Labs%20have%20published%20>. [Accessed 11 Apr. 2022].
- Geng, D. (Christina), Innes, J., Wu, W. and Wang, G. (2020). Impacts of COVID-19 pandemic on urban park visitation: a global analysis. *Journal of Forestry Research*, 32. DOI:10.1007/s11676-020-01249-w.

Girardi, A. (2019). *Milan: The Grey City Is Going Green*. [on-line] Forbes. Available at: <https://www.forbes.com/sites/annalisagirardi/2019/01/10/milan-the-gray-city-is-going-green/?sh=648146eb1d9f>. [Accessed 11 May 2022].

Google (2022). *COVID-19 Community Mobility Report Greater London*. Google, pp. 1–20.

Honey-Rosés, J., Anguelovski, I., Chirch, V. K., Daher, C., Konijnendijk van den Bosch, C., Litt, J. S., Mawani, V., McCall, M. K., Orellana, A., Oscilowicz, E., Sánchez, U., Senbel, M., Tan, X., Villagomez, E., Zapata, O. and Nieuwenhuijsen, M. J. (2020). The impact of COVID-19 on public space: an early review of the emerging questions – design, perceptions, and inequities. *Cities & Health*, pp. 1–17. DOI: 10.1080/23748834.2020.1780074.

Hubbard, G., Daas, C. den, Johnston, M., Murchie, P., Thompson, C. W. and Dixon, D. (2021). Are Rurality, Area Deprivation, Access to Outside Space, and Green Space Associated with Mental Health during the COVID-19 Pandemic? A Cross Sectional Study (CHARIS-E). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), p. 3869. DOI: 10.3390/ijerph18083869.

Jennings, V., Larson, L. and Yun, J. (2016). Advancing Sustainability through Urban Green Space: Cultural Ecosystem Services, Equity, and Social Determinants of Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(2), p. 196. DOI: 10.3390/ijerph13020196.

Johnson, T. F., Hordley, L. A., Greenwell, M. P. and Evans, L. C. (2021). Associations between COVID-19 transmission rates, park use, and landscape structure. *Science of The Total Environment*, 789, p. 148123. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2021.148123.

Larson, L. R., Zhang, Z., Oh, J. I., Beam, W., Ogletree, S. S., Bocarro, J. N., Lee, K. J., Casper, J., Stevenson, K. T., Hipp, J. A., Mullenbach, L. E., Carusona, M. and Wells, M. (2021). Urban Park Use During the COVID-19 Pandemic: Are Socially Vulnerable Communities Disproportionately Impacted? *Frontiers in Sustainable Cities*, 3(2624-9634). DOI: 10.3389/frsc.2021.710243.

Maller, C., Townsend, M., Pryor, A., Brown, P. and St Leger, L. (2005). Healthy nature healthy people: 'contact with nature' as an upstream health promotion intervention for populations. *Health Promotion International*, 21(1), pp. 45–54. DOI:10.1093/heapro/dai032.

McGlone, C. (2013). *London 'greenest city' in Europe – edie*. [on-line] Available at: <https://www.edie.net/london-greenest-city-in-europe/>. [Accessed 11 May 2022].

Moscato, S. (2021). *Milan, a sustainable city*. [on-line] Politecnico di Milano School of Management. Available at: <https://www.som.polimi.it/en/milan-a-sustainable-city/>. [Accessed 11 May 2022].

Mouratidis, K. (2021). How COVID-19 reshaped quality of life in cities: A synthesis and implications for urban planning. *Land Use Po-*

5) The High Line in New York is an elevated linear park, greenway and rail trail designed by James Corner Field Operations, Diller Scofidio + Renfro, and Piet Oudolf.

6) Parco Romana is an urban-scale redevelopment in Milan by a partnership of PLP Architecture, OUTCOMIST, Diller Scofidio + Renfro, Carlo Ratti Associati and Arup.

- licity, [on-line] 111(0264-8377), p. 105772. DOI: 10.1016/j.landusepol.2021.105772.
- Municipality of Milan (n.d.). *BAM Biblioteca degli Alberi Milan*. [on-line] BAM Biblioteca degli Alberi Milan. Available at: <https://bam.milano.it/il-progetto/>. [Accessed 11 May 2022].
- Norris, C. and Bertoincin, C. (2020). *People need parks (and parks need people)*. [on-line] Nesta. Available at: <https://www.nesta.org.uk/project-updates/people-need-parks-and-parks-need-people/>. [Accessed 11 Apr. 2022].
- Panchal, N., Kamal, R., Cox, C. and Garfield, R. (2021). *The implications of COVID-19 for mental health and substance use*. [on-line] The Henry J. Kaiser Family Foundation. Available at: <https://www.kff.org/coronavirus-covid-19/issue-brief/the-implications-of-covid-19-for-mental-health-and-substance-use/>.
- Parks for London (2019). *A Review of London's Parks and Green Spaces: Strategy, Governance and Value*. London: London Green Spaces Commission, pp. 1–24.
- Poortinga, W., Bird, N., Hallingberg, B., Phillips, R. and Williams, D. (2021). The role of perceived public and private green space in subjective health and well-being during and after the first peak of the COVID-19 outbreak. *Landscape and Urban Planning*, [on-line] 211(0169-2046), p. 104092. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2021.104092.
- Pouso, S., Borja, Á., Fleming, L. E., Gómez-Baggethun, E., White, M. P. and Uyarra, M. C. (2020). Contact with blue-green spaces during the COVID-19 pandemic lockdown beneficial for mental health. *Science of The Total Environment*, 756(0048-9697), p. 143984. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2020.143984.
- Rader, B., Scarpino, S. V., Nande, A., Hill, A. L., Adlam, B., Reiner, R. C., Pigott, D. M., Gutierrez, B., Zarebski, A. E., Shrestha, M., Brownstein, J. S., Castro, M. C., Dye, C., Tian, H., Pybus, O. G. and Kraemer, M. U. G. (2020). Crowding and the shape of COVID-19 epidemics. *Nature Medicine*. [on-line] 26, pp. 1–6. DOI: 10.1038/s41591-020-1104-0.
- Rigolon, A., Browning, M. and Jennings, V. (2018). Inequities in the quality of urban park systems: An environmental justice investigation of cities in the United States. *Landscape and Urban Planning*, 178(0169-2046), pp. 156–169. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2018.05.026.
- Rocchio, L. (2019). *Green Space is Good for Mental Health*. [on-line] Available at: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/145305/green-space-is-good-for-mental-health>.
- Rowe, B. R., Canosa, A., Drouffe, J. M. and Mitchell, J. B. A. (2021). Simple quantitative assessment of the outdoor versus indoor airborne transmission of viruses and COVID-19. *Environmental Research*, 198(0013-9351), p. 111189. DOI: 10.1016/j.envres.2021.111189.
- Russo, A. and Cirella, G. (2018). Modern Compact Cities: How Much Greenery Do We Need? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), p. 2180. DOI: 10.3390/ijerph15102180.
- Shoari, N., Ezzati, M., Baumgartner, J., Malacarne, D. and Fecht, D. (2020). Accessibility and allocation of public parks and gardens in England and Wales: A COVID-19 social distancing perspective. *PLOS ONE*, 15(10), p. 0241102. DOI: 10.1371/journal.pone.0241102.
- Shukman, D. (2021). Covid: Can you catch the virus outside? *BBC News*. [on-line] Available at: <https://www.bbc.co.uk/news/explainers-55680305>. [Accessed 5 Feb. 2022]
- Smit, J. (2020). *Rethink: How Covid is rearranging the design of homes*. [on-line] Available at: <https://www.ribaj.com/intelligence/rethink-post-pandemic-housing-rcka-urberd-prp-guild-housing>. [Accessed 11 Apr. 2022].
- Stanley, S. (2019). *Milan Among the Top 5 Cities in Europe for LEED Green Building*. [on-line] Green Business Certification Inc. Available at: <https://gbci.org/milan-among-top-5-cities-europe-leed-green-building> [Accessed 11 May 2022].
- The London Sustainable Development Commission (LSDC) (2020). *The role of the UN Sustainable Development Goals in London's green and fair recovery*. London: Greater London Authority.
- Ugolini, F., Massetti, L., Pearlmuter, D. and Sane-si, G. (2021). Usage of urban green space and related feelings of deprivation during the COVID-19 lockdown: Lessons learned from an Italian case study. *Land Use Policy*, 105(0264-8377), p. 105437. DOI: 10.1016/j.landusepol.2021.105437.
- United Nations (2018). *68% of the World Population Projected to Live in Urban Areas by 2050, Says UN*. [on-line] United Nations Department of Economic and Social Affairs. Available at: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>.
- van den Bosch, M. and Ode Sang, Å. (2017). Urban natural environments as nature-based solutions for improved public health – A systematic review of reviews. *Environmental Research*, 158, pp. 373–384. DOI: 10.1016/j.envres.2017.05.040.
- Venter, Z. S., Barton, D. N., Gundersen, V., Figari, H. and Nowell, M. (2020). Urban nature in a time of crisis: recreational use of green space increases during the COVID-19 outbreak in Oslo, Norway. *Environmental Research Letters*, 15(10), p. 104075. DOI: 10.1088/1748-9326/abb396.
- Xie, J., Luo, S., Furuya, K. and Sun, D. (2020). Urban Parks as Green Buffers During the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. [on-line] 12(17), p. 6751. DOI: 10.3390/su12176751.

Alex Davidson, M.Arch.
MgA. Bernard Storch
Savannah Willits, MSc.
PLP Labs

ČESKÝ ABSTRAKT

Města k životu nyní a v budoucnu, Alex Davidson, Bernard Storch, Savannah Willits

Vize zdravé, celostně koncipované a udržitelné budoucnosti měst je obzvlášť významná po skončení globálních pandemických událostí, které vyvinuly tlak na revizi dřívějších očekávání urbanismu a zároveň zdravotnické praxe. Narůstá potřeba, aby města reagovala na potřeby fyzického a psychologického rázu, jejichž nástup urychlila právě pandemie. Přibližně 55 % světové populace žije v urbánních oblastech, přičemž se očekává, že tento podíl naroste do roku 2050 na 68 %. S nárůstem podílu urbanizovaného obyvatelstva získává zásadní význam schopnost měst udržovat fyzické a duševní zdraví. S přebudováním priorit nastal čas účelně plánovat a projektovat města tak, aby lépe odpovídala potřebám svých obyvatel i celé planety.

Koncepce měst k životu představuje soulad zdraví, přírody a zastavěného prostředí. Zelený prostor je neoddelitelnou součástí tohoto modelu a základem posilování umělých ekosystémů, které známe jako města. Díky svým obnovujícím, ekologickým a zároveň flexibilním vlastnostem je zelený prostor základním prvkem našeho každodenního života a místa, v němž žijeme. Rozloučili jsme se s érou, kterou charakterizovala jednoúčelová síla a fragmentované veřejné prostory. Naopak protkáni zelených prostorů s opatřeními, která jsou vlastní městům pro život, bude klíčem k tvorbě sociálně přívětivých, kompaktních, udržitelných a spravedlivých budoucích měst.

Následující článek sestává ze dvou oddílů, z nichž první se zaměřuje na městskou zeleň v kontextu koronavirové pandemie a svého významu pro veřejné zdraví. Tato část obsahuje i případovou studii využití parků v Londýně a Miláně a jejich disproporcí. Druhý oddíl přechází ve vizi měst k životu jako radikální přeměny urbánního života. Tato část se zabývá významem zelených sítí při tvorbě vysoce hodnotných míst a jejich hustotou v urbánním prostoru.

DOPADY PANDEMIE COVID-19 NA ROZVOJ REGIONŮ EVROPY

Ve čtvrtek 19. května 2022 se na Masarykově ústavu vyšších studií Českého vysokého učení technického v Praze konal pod záštitou jeho ředitelky Vladimíry Dvořákové 11. ročník odborné konference v rámci cyklu Regionální rozvoj mezi teorií a praxí.

Tento cyklus konferencí se koná již od roku 2009 a zaměřuje se na aktuální rozvojová témata. Letos se konference konala po dvouleté přestávce způsobené celosvětovou pandemií covid-19 a s ní spojených lockdownů, tedy stavy, kdy nebylo možné se hromadně scházet a diskutovat. Je tedy logické, že aktuálním tématem konference byla právě pandemie covid-19 a její dopady na rozvoj regionů Evropy.

zasáhla jednotlivé regiony Evropy, případně jednotlivé oblasti regionálního rozvoje, a inspirací, jak byly nalezeny cesty, nástroje a inovace pro vypořádání se s důsledky.

Pro aktivní účast na konferenci se podařilo získat řadu vážených a milých hostů z různých zemí Evropy, kteří se s námi o své poznatky a zkušenosti podělili, ať už osobně, nebo on-line. Kon-

dů v oblasti turismu na případové studii z Krakova. Dalším řečníkem pak byl prof. Antonio Roldan-Ponce z Fachhochschule v Drážďanech, který na dopady koronaviru nahlížel z pohledu analýzy scénářů. Posledním ze zahraničních řečníků byl prof. Tom Kauko z Budapešti, který nahlížel na dopady pandemie z hlediska dopadů na trh s nemovitostmi. Mezi řečníky nechyběli ani zástupci České republiky. Miroslav Daněk z Ministerstva pro místní rozvoj se věnoval otázkám dopadu covidu-19 a strategii dalšího rozvoje regionů České republiky. Poslední řečník dopolední sekce, dr. Petr Štěpánek, pak zhodnotil zejména dopady pandemie na rezidenční trh v Praze.

Odpolední blok byl ve znamení přihlášených prezentací odborníků působících v českém prostředí, kteří nahlíželi na problematiku dopadů pandemie z mnoha různých úhlů pohledů – od dopadu v oblasti strategického plánování, přes dopady v oblasti turismu, dopady na venkovský prostor až po otázky dopadů na vzdělávací systém.

Všichni referující přinesli velmi cenný soubor informací, ale i řadu osobních postřehů, které jistě přispějí k lepšímu a komplexnějšímu pochopení složitého období pandemie. Prezentace a záznam z vystoupení jsou dostupné na webu konference: <https://www.muvs.cvut.cz/rozvoj-veda-a-vyzkum/konference/>. Vybrané příspěvky z konference budou publikovány v časopise Regionální rozvoj mezi teorií a praxí (www.regionálnírozvoj.eu), aby se s nimi mohli seznámit i ti, kteří se konference zúčastnit nemohli.

Pandemie zasáhla hluboce nejen do života každého jednotlivce, ale i do fungování celé společnosti, ve které vyvolala významné negativní i pozitivní změny. Dopady pandemie na rozvoj jednotlivých regionů se pomalu začíná projevovat a ukazuje se, že existují významné regionální rozdíly těchto dopadů i různé cesty, jak se s dopady pandemie vypořádat. Cílem konference proto bylo vytvořit platformu pro předání si zkušeností, jak pandemie

ference byla rozdělena do dvou částí. V prvním bloku vystoupili vyzvaní řečníci z různých zemí Evropy. Prvním z nich byl prof. Egon Smeral z vídeňské Modul University, který přednesl příspěvek věnovaný dopadům covidu-19 na regiony a země Evropy v oblasti ekonomie a turismu. Na něj navázal prezentací tým z Jagelonské univerzity v Krakově pod vedením prof. Anny Karwińskiej, který analyzoval a hodnotil dopady pandemie z hlediska dopa-

*doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Masarykův ústav vyšších studií
České vysoké učení technické v Praze*

SPOJENÉ ARABSKÉ EMIRÁTY – DUBAJ – VIZE A REALITA

Spojené arabské emiráty (SAE) oslavily v nedávné době 50 let společné existence. Dosáhly mimořádného rozvoje z hledisek demografických, sídelní struktury a infrastruktury (zejména dopravní). V současné době mají SAE téměř stejný počet obyvatel jako Česká republika (9 282 tis. vs. 10 703 tis.) i podobnou rozlohou (71 024 km² vs. 78 870 km²). Tím však podobnost končí – Emiráty mají HDP na obyvatele „pouze“ o cca 50 procent vyšší než Česko. Zatímco Česká republika má velké deficity v infrastruktuře, Emiráty jsou územím, kde se i vize realizují.

V Dubaji se, v souvislosti s půl stoletím SAE, v období od 1. 10. 2021 do 31. 3. 2022 konalo EXPO 2020, odložené v důsledku pandemie covid-19.

Krátká historie Spojených arabských emirátů

Do roku 1951 bylo území britským protektorátem. Spojené arabské emiráty se ustavily 2. prosince 1971, kdy se šest emirátů rozhodlo vstoupit do federace, sedmý člen se připojil následujícího roku. Hlavním městem Emirátů je Abú Dhabí (od r. 2000 je největším městem Dubaj). V roce 1971 měly Emiráty pouze 277,5 tis. obyvatel a hlavním ekonomickým faktorem byla těžba ropy a zemního plynu (export byl zahájen v roce 1962). Ekonomika SAE je (po Saudské Arábii) druhou největší ekonomikou na Středním východě. V současné době je těžba ropy a zemního plynu dominantní v podstatě jen v emirátu Abú Dhabí, nejvýznamnějším odvětvím jsou služby (doprava, obchod, rekreace).

Počet obyvatel v r. 2018 dosáhl 9 890 tis. Výrazný nárůst počtu obyvatel souvisí s mimořádnou migrací, většinou z islámských zemí.

Národnostní a religiózní složení obyvatel

Obyvatelstvo Emirátů má velmi různorodé národnostní členění. Více než 2 % mají národnosti: Indie 27,2 %, Pákistán 15,5 %, UAE 11,3 %, Bangladéš 7,3 %, Filipíny 5,5 %, Írán 5,2 %, Egypt 4,2 %, Srí Lanka 5,2 %, Nepál 3,1 %, Jordánsko 2,1 % (EU 1,1 %). V případě náboženství je složení obyvatelstva méně pestré. Dominuje islám 76 %, následuje křesťanství 13 %, hinduismus 7 %, buddhismus 2 %, ostatní 1 % a bez vyznání je 1 % obyvatel.

Pohled z Framu na Downtown

Poměrně vysoké zastoupení křesťanů zřejmě souvisí s vyšší migrací minoritních křesťanů z islámských či hinduistických zemí.

Osídlení

Jednotlivé emiráty jsou z hlediska rozlohy území a počtu obyvatel velmi rozdílné. V roce 1970 žilo na území Emirátů 235 tis. obyv., z toho 53 tis. v Dubaji a 47 tis. v Abú Dhabí. V roce 1990 žilo na území Emirátů 1 880 tis. obyv., z toho 582 tis. v Dubaji, 382 tis. v Abú Dhabí, 174 tis. v Ajmanu a 125 tis. v Sharjahu. V r. 2005 žilo z 4 106 tis. obyvatel Emirátů 1 399 tis. v emirátu Abú Dhabí, 1 322 tis. v emirátu Dubaj, 794 tis. v emirátu Sharjah. Více než 200 tis. obyvatel měly emiráty Ras al Khaimah (210 tis.) a Ajman (207 tis.).

V roce 2020 žilo z 9 890 tis. obyvatel SAE 4 127 tis. v emirátu Dubaj, 2 785 tis. v emirátu Abú Dhabí a 2 374 tis. v emirátu Sharjah.

Územní členění Spojených arabských emirátů je poměrně složité. Týká se to zejména emirátu Sharjah, který má mimo území navazující na emirát Dubaj ležící na pobřeží Perského zálivu též tři enklávy (Dibbe, Khor Fakkan a Kalba) ležící na pobřeží Ománského zálivu. Ty narušují územní celistvost emirátu Fujairah. Uvnitř území emirátu Sharjah leží emirát Ajman, který má jen 259 km² a patří mu 36 km pobřeží Perského zálivu. K emirátu patří dvě vnitrozemské enklávy (Masfut a Menama) v pohoří Napar.

V roce 2021 měly SAE 9 279 tis. obyvatel, tj. o cca 320 tis. méně než v roce 2018.

Údaje za Emiráty jsou z posledního censu (2018), údaje za města z let 2015 a 2021. Podstatná část obyvatel je soustředěna ve městech, zejména v hlavních městech jednotlivých emirátů.

Dubai City hranice, realizované projekty

Celkem 16 měst má více než 20 tis. obyv. a dalších pět měst více než 14 tis. obyv. Tři města mají více než 1 mil. obyv., jedno město více než 700 tis. obyv., jedno město 500 tis. obyv.

Za souvisle urbanizované území lze považovat města Dubaj (3 387 tis. obyv.), Sharjah (1 275 tis. obyv.), Ajman (490 tis. obyv.) a Jebel Ali (32 tis. obyv.). Zde je hlavní přístav Jebel Ali Port, Jebel Ali Free Zone a Jebel Ali Industrial Area a letiště Al Maktoum International Airport. Uvedená města mají celkem cca 5,2 mil. obyvatel, tj. víc než polovina UAE.

V největším emirátu Abú Dhabí je podstatná část obyvatel soustředěna v hlav-

ním městě Emirátu Abú Dhabí (1 275 tis. obyv.) a pouštním městě Al Ain (496 tis. obyv.). Na pobřeží Arabského moře vytváří malou aglomeraci Fujairah (92 tis. obyv.) a Khor Kalba (38 tis. obyv.).

Koncentrace obyvatel je zejména na pobřeží Perského zálivu, kde leží největší města – Dubaj, Abú Dhabí a Sharjah. Počet obyvatel velkých měst se zvýšil v letech 1980–2021:

- z 276 tis. na 3 489 tis., tj. 12,6krát v Dubaji,
- z 452 tis. na 1 512 tis., tj. 3,3krát v Abú Dhabí,
- ze 159 tis. na 1 273 tis., tj. 8,0krát ve městě Sharjahu.

Tento nárůst pochopitelně vyvolal rozsáhlou výstavbu bytů. V případě Dubaje je z významné části realizována tato výstavba výškovými stavbami s více než 50 podlažími. Ve městě Dubaj bylo realizováno 23 bytových domů vyšších než 250 m (počet pater vyšší než 50) a dalších 12 domů s byty a jinými funkcemi (většinou hotely).

Nejvyšší bytový dům Princess Tower má výšku 414 m (101 pater). Více než 300 m (75 pater) má dalších sedm bytových domů. Veškeré garážování je v bytových domech realizováno pod zemí. Nejvíce obytných věží bylo realizováno v lokalitě Marina City dokončené v r. 2018. Ve stavbě jsou v této zóně dvě bytové věže o výšce 516 m (122 pater) a 445 m (109 pater).

Nízkopodlažní výstavba je většinou realizována ve větší vzdálenosti od moře. Z nich nejrozsáhlejší je zřejmě lokalita Jumeirah Islands ležící jihovýchodně od Marina City a Jumeirah Lake Towers s rozsáhlými vodními plochami. Nízkopodlažní zástavba je pochopitelně v areálech Palm Jumeirah a Jebel Ali, které jsou realizovány v moři.

Téměř 80,4 % obyvatel Emirátu žije ve městech nad 20 tis. obyvatel, 77,8 % ve městech nad 50 tis. obyvatel.

Vývoj počtu obyvatel lze dobře vysledovat v rámci jednotlivých měst, než v jednotlivých emirátech.

V Dubaji žije 3 489 tis. obyvatel, v emirátu Dubaj 4 177 tis. obyv. V minulosti mělo město Dubaj plochu 35 km²,

Emirát	obyv. 2018			plocha	obyv./km²	hlavní města		ostatní významná města		
	tis.	%	km²			%	tis. obyv.		tis. obyv.	
							2015	2021	2015	2021
Abú Dhabí	2 784 490	29	67 340	86,7	41	1 203	1 248	Al Ain Madinat Zayed	496	767 29
Ajman	372 922	3,9	259	0,3	1 248	295	490			
Dubai	4 177 059	42,8	3 885	5	1 074	2 401	3 489	Jebel Ali		32
Fujairah	152 000	1,6	1 165	1,5	1 304	92	97	Dibba		41
Ras al Khaimah	416 600	4,3	2 486	3,2	1 688	115	116			
Sharjah	2 374 132	24,7	2 590	3,3	917	1 275	1 275	Khor Fakkan Khor Kalba		39 38
Umm Al Quwain	72 000	0,8	777	1	93	64	61,7	Khor Fakkan Kasba		39 37
SAE	9 599 353	100 %	77 700	100 %	124					

Demografické charakteristiky emirátů

současná plocha je cca 1 360 km², tj. 35 % plochy emirátu. V emirátu jsou další dvě města s více než 10 tis. obyvateli: Jebel Ali (32 tis.) a Hatta (12 tis.).

Vymezení území měst je velmi rozdílné, což se projevuje v hustotě zalidnění (obyv./km²). Zřejmě je to zejména u pouštního města Al Ain, kde jsou zahrnuta rozsáhlá území těžby. V přímořských částech dochází k rozšiřování území v důsledku nových ostrovů (Du-

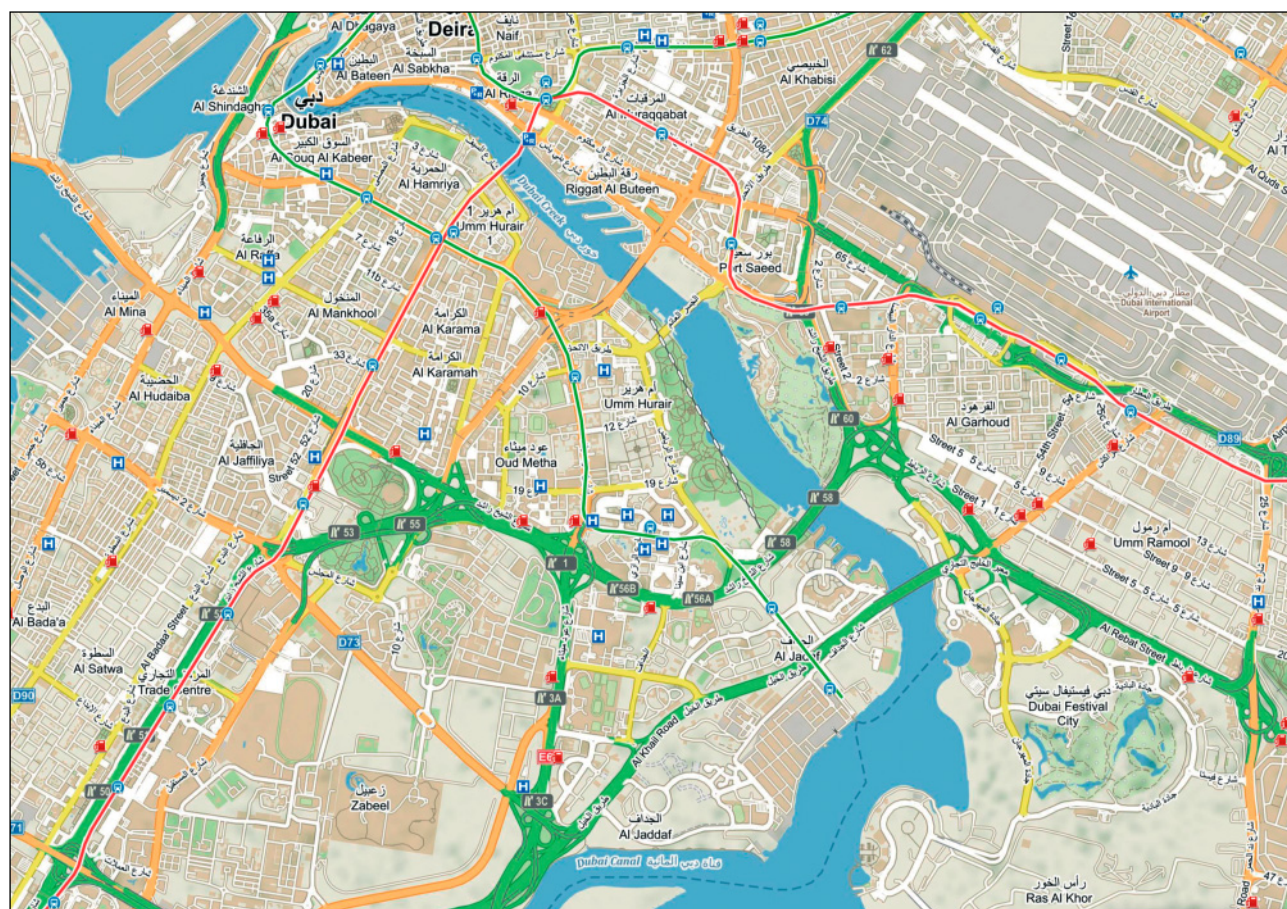
baj, Abú Dhabí, Sharjah), často až o desítky kilometrů čtverečních. Otázkou je započtení vodních ploch. Předvídat další vývoj není jednoduché, zejména u města Dubaje. Ve městě je vybudována rozsáhlá dopravní infrastruktura (silnice, metro), která někde prochází poměrně „prázdným“ územím. Některé areály (výstaviště, Outlet Mall) a zábavní centra jsou značně vzdáleny od zastavěného území. Jsou navrhovány i další záměry na umělých ostro-

vech. Pokračuje i dostavba území, např. v prostoru Burj Khalifa (Downtown) a v blízkosti mezinárodního letiště. Současná délka urbanizovaného území (od Dubai WaterFront po Sharjah) je cca 60 km, šířka 15–20 km.

V Dubaji žije 84 % obyvatel emirátu. V metropolitním území Dubaj–Sharjah–Ajman žije 5 640 tis. obyvatel.

město	počet obyv. (tis.)				plocha km ²	obyv./km ²	změna počtu obyv. (tis.)		
	1980	1995	2015	2021			1980–1995	1995–2015	2015–2021
Dubai	276	689	2 401	3 386,9	3 885	872	413	1 712	985
Abú Dhabí	452	942	1 203	1 807	972	1 859	490	261	604
Sharjah	159	403	1 275	1 273	236	5 380	244	872	-2
Al Ain	102	226	496	767	15 100	51	124	270	271
Aiman	36	121	295	490	148	3 318	85	174	195
Ras Al Quwain	74	78	115	263	372	312	4	37	148
Fujairah	13	33	92	97	46	2 113	20	59	5
Umm Al Quwain	10	25	64	62	-	-	15	39	-2
Dibba Al Fujairah	-	-	29	41	-	-	-	-	12
Khor Fakkan	11	23	39	39	32	1 225	12	16	0

Počet obyvatel ve městech Emirátu

Dubai City centrum – zahrnuje původní sídlo Dubai a Deira a dále území při zálivu Dubai Creek

Dopravní infrastruktura

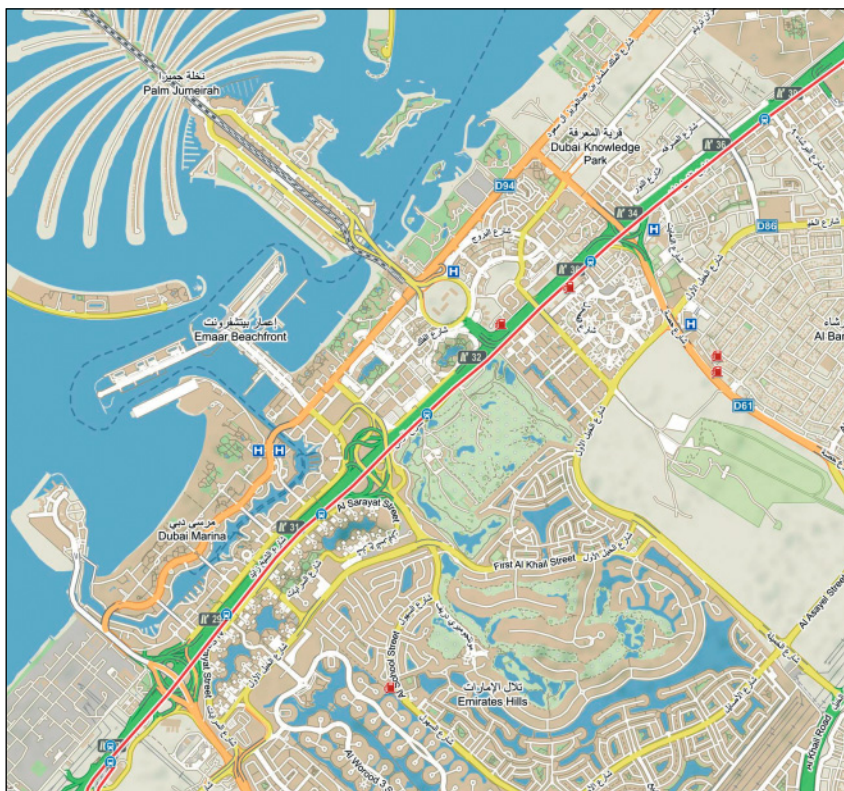
Mimořádný rozvoj bydlení, ekonomických i dalších aktivit pochopitelně vyžaduje rozsáhlou dopravní infrastrukturu. Její realizace výrazně ovlivňuje ekonomiku emirátů, které se staly významným logistickým fenoménem.

Vzhledem k tomu, že podstatná část osídlení je na pobřeží Perského zálivu, má námořní doprava historicky velký význam pro dopravní vazby v rámci emirátů, ale i na Středním východě.

Přístavy doznaly mimořádného rozvoje zejména pro přepravu zboží. Záliv Dubai Creek, u něž vzniklo původní městské osídlení, byl přirozeným přístavem pro lodě předminulého století. Přístav byl prodloužen a na jeho konci vzniklo jezero s přístavem Dubai Creek pro hotely. Mimo starou část je nyní obklopen parky a golfovým hřištěm.

Na břehu moře je přístav pro osobní lodě (Maritime City). V roce 2001 byl realizován Cruise Terminal pro velké hotelové lodě.

Hlavní nákladní přístav byl vybudován v zóně Jebel Ali Port. Má plochu 150 km² a je největším přístavem na Blízkém východě a třináctým největším na světě. Celkem mají Emiráty 20 přístavů. Mezi další významné přístavy patří Rashid (Dubaj), Zayed (Abú Dhabí), Khalid (Sharjah), Saqr (Ras al Khaimah), Fishing (Fujairah) a Khor Fakkan (Ománský záliv).

Dubai Marina a území Emirates Hills při umělých vodních plochách navazuje na Palm Jumeirah

Dubaj nemá železnici, neboť osídlení na břehu Perského zálivu umožňuje obsluhu lodní dopravou. Přístavy jsou většinou vybudovány v zálivech ve vazbě na sídla.

Dálniční síť emirátů je velmi rozsáhlá, má (na území SAE) délku 1 240 km, společně s dalšími kapacitními silnicemi pak 1 872 km. Nejvýznamnější trasou je E11 od hranice se Saudskou Arábií po hranici s Ománem, která má délku 558 km.

V Dubaji má většinou šestipruhově uspořádání, výjimečně nejsou ani úseky s deseti jízdními pruhy.

Při pobřeží vede v délce 14,5 km Jumeirah Beach Road (D94) od Burdž al-Arab po Sheik Rashid Road, která napojuje Maritime City na Sheik Zayed Road (E11). Trasa má 4 až 6 pruhů a úrovněvé křižovatky. Severozápadním směrem pokračuje Al-Sufouh Road (cca 6 km) k Marina City. Cel-

Pohled na Monorail napojující Palm Jumeirah

Vodní kanál Marina City, na nábřeží jsou obchody a restaurace

ková délka je cca 20 km, vzdálenost pobřežní trasy od E11 je od 800 m po 2 000 m. Souběžně ve vzdálenosti cca 1 000 m je v délce 14,5 km vedena čtyřpruhová ulice Al-Wast Road (D92).

Doprava v Dubaji je výrazně orientována na nadřazenou síť. Komunikace nižšího řádu většinou neumožňují propojení části města (omezení rychlosti, jednosměrné ulice aj.).

Hromadná doprava

Metro je základem hromadné dopravy. V současné době má dvě linky. První linka byla dána do provozu v r. 2009 (Red Line), druhá v r. 2011 (Green Line). V r. 2016 měla linka Red Line délku 52,1 km a 29 stanic, Green Line délku 23,9 km a 18 stanic (dvě stanice jsou přestupní). V roce 2021 při příležitosti konání výstavy Expo se prodloužila linka Red Line o 14,5 km. Celková délka sítě metra činí téměř 90 km s 85 stanicemi. Metro je nadzemní s výjimkou staré části u zálivu Creek, kde na lince Red Line je 5 km a na lince Green Line 8 km tunelů.

Plánovaný rozvoj předpokládá výstavbu Blue Line o délce 42 km (18 až 20 stanic) a Violet Line s délkou 49 km. Celkem by měla síť metra dosáhnout délky 166 km se 75–77 stanicemi. Stanice metra jsou napojeny klimatizovanými pěšími nadzemními „tunely“ s pohyblivými chodníky, jejich délka v některých případech (např. k Mall Dubai) má délku několika set metrů. Vlaky jsou bez obsluhy. Nástupiště jsou uzavřená, otevírají se současně s dveřmi vlaků.

Plošnou obsluhu doplňují linky tramvají (malý rozsah) a autobusů.

Tramvaj

Obdobně jako u metra jsou řešeny i stanice tramvaje. Rovněž některé stanice autobusů jsou klimatizovány. Tramvaj je v provozu od r. 2014, má jednu linku

Stanice metra DMCC

v délce 9,5 km s 11 stanicemi, část trasy je vedena v uliční síti. Tramvaj propojuje čtvrť Dubai Marina (Jumeirah Beach) se čtvrtí Al Sufouh. S rozvojem tramvajové sítě se zřejmě neuvažuje, plošnou obsluhu ke stanicím metra umožňují autobusy.

Ve dvou stanicích lze přestoupit na metro. Přestoupit lze též na Palm Jumeirah Monorail, což je jednokolejná dráha na estakádě na stejnojmenný ostrov. Má čtyři stanice, celkovou délku 5,45 km a vede až k hotelu Atlantis, uvažuje se s prodloužením trasy do stanice metra Al-Kheil (býv. Nakheel) na Red Line (cca 2,4 km).

Letecká doprava má pro Emiráty mimořádný význam. Letiště Dubai International bylo otevřeno v roce 2010 (pro nákladní dopravu), v r. 2013 byl zahájen provoz pro pasažéry. V roce 2018 bylo letiště svým výkonem 89 149,4 tis. odbavených pasažérů třetím terminálem na světě (po Atlantě a Pekingu). Letiště je vybaveno dvěma paralelními dráhami o velikosti 4 450 x 60 m a 4 000 x 60 m (letiště v Atlantě má pět paralelních drah). Letiště má dva terminály, oba jsou napojeny na metro. Jeden terminál je určen pro spoje Emirates, druhý pro ostatní dopravce.

Druhým velkým letištěm Emirátů je Abú Dhabí International s odbavením

24 482,1 tis. pasažérů (2016) s dvěma dráhami o délce 4 100 x 60 m.

Třetím největším letištěm je Sharjah s 11 993,8 tis. pasažéry (2015) s jednou dráhou o délce 4 060 x 45 m.

Dalšími velkými letišti jsou Al Maktoum International na západě emirátu Dubaj (nákladní doprava), dráha 4 500 m a Al Ain Int. v poušti emirátu Abú Dhabí, dráha 4 000 m. Celkový výkon tří největších letišť byl v roce 2018 cca 130 mil. cestujících.

Letecká společnost Emirates patří k nejvýznamnějším světovým dopravcům, byla založena v r. 1995. V roce 2005 měla 103 letadel (spojení do 85 měst v 54 zemích), v r. 2018 do 138 měst v 80 zemích. V r. 2018 přepravila Emirates 58,5 mil. osob. V r. 2021 měla 268 letadel (118 airbus, 150 boeing).

V souvislosti s vývojem počtu obyvatel byla realizována i rozsáhlá sociální infrastruktura. Nové obytné soubory mají veřejné vybavení a udržovanou zeleň. Byla realizována řada kulturních staveb a areálů. Nejvýznamnější sakrální stavbou je mešita Jumeirah Mosque, která byla postavena v roce 1975. Nabízí prostor pro 1 200 věřících, je otevřena nejen pro muslimy.

	1990	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2019	2020	2021
mil. pasažérů	4,3	6,3	9,7	16	28,8	47,2	70,5	89,1	86,4	18,2	20,7
počet destinací	36	54	110	170	195	210	240	—	—	—	—

Vývoj výkonů mezinárodního letiště Dubaj – významný pokles v souvislosti s covidem

Sociální infrastruktura

Univerzity a koleje

V Emirátech existuje 20 vysokých škol, z nichž 6 je státních a je členěno na mužské a ženské. V současné době mají univerzity 20–25 tis. studentů. Největší školy jsou v Dubaji, Abú Dhabí, Fujairahu a Ras al Khaimahu.

Soukromé školy většinou počty svých studentů nevykazují. Nejvíce vysokých škol je v Dubaji (8), Abú Dhabí (4), Sharjahu (3), Al Ainu (2), Ras al Khaimahu (2) a Aimanu (1). Komplex Dubaj International Academic City má rozlohu 12 km² a studuje zde 20 tis. studentů.

Mrakodrapy v Dubaji

Město Dubaj představuje významnou koncentraci výškových staveb. Je zde realizováno 34 budov s výškou více než 300 m (Shenzhen 21, New York 19).

Více než 150 m má v Dubaji 247 budov (Shenzhen 370, Hongkong 356, New York 316).

Více než 250 m má v Dubaji 46 budov. Jejich využití lze členit na smíšené (kanceláře, hotely, byty) – celkem 12 budov, kanceláře (4 budovy), hotely (7 budov) a bydlení (23 budov).

Nejvýznamnějšími výškovými budovami v Dubaji jsou:

- Burj Khalifa – 828 m, 163 podlaží, realizace 2010, kanceláře, byty a hotel,
- Marina 101 – 445 m, 104 podlaží, byty,
- Dream Dubai – 427 m, 101 podlaží, byty a hotel,
- Princess Tower – 414 m, 101 podlaží, byty.

Plánována je výstavba dalších výškových staveb: dvě stavby s výškou přesahující 550 m, dvě stavby s výškou 450 m a pět staveb nad 300 m.

Nejvíce výškových staveb (16) se nachází v lokalitě Dubai Marina. Na území Downtown Dubai je těchto staveb devět vč. nejvyššího mrakodrapu Burj Khalifa. Čtrnáct staveb je realizováno v koridoru dálnice E11 (Sheikh Zayed Road, ve

Pohled z umělého Bluewaters Island na Dubai Marina

kterém vede metro Red Line, která zde má 16 stanic). V hlavním městě Emirátů Abú Dhabí se nachází 26 budov s výškou nad 150 m, z toho 4 budovy nad 300 m, 6 budov nad 250 m a 13 nad 200 m.

Obchod, služby a cestovní ruch jsou významným ekonomickým „odvětvím“ v Dubaji (i v ostatních emirátech). Nejvýznamnějšími obchodními centry jsou:

	lokace	tis. m ²	počet obchodů
Dubai Mall	Downtown Dubai	350	1 200
Sahara Centre	Sharjah	240	530
Mall Emirates	Al Barsha	223	520
City Centre Deira	Deira	121	340
Nakheel Mall	Palm Jumeirah	–	350
BurJuman	Bur Dubai	72	300

S cestovním ruchem významně souvisí kapacita ubytování. V roce 2020 bylo v Dubaji celkem 710 ubytovacích zařízení s 126 947 pokoji s přibližně 200 000 lůžky. Nejvíce zastoupené byly hotely pětihvězdičkové (134 objektů s 44 067 pokoji), čtyřhvězdičkové hotely (161 objektů s 34 309 pokoji), ostatní hotely (225 s 21 734 pokoji) a apartmány (191 s 26 941 pokoji).

Vyšší kategorie pěti a čtyřhvězdičkových hotelů nabízejí 78 376 pokojů, tj. cca 62 % z celkového počtu. Při 80% obsaditelnosti těchto zařízení to znamená cca 160 tis. návštěvníků. Počet odbavených leteckých pasažérů v průměru za den byl v r. 2018 34,4 tis. pasažérů.

Největší pětihvězdičkové hotely (Hotel Burj Al Arab má sedm hvězdiček a má 205 apartmánů a 60 pater):

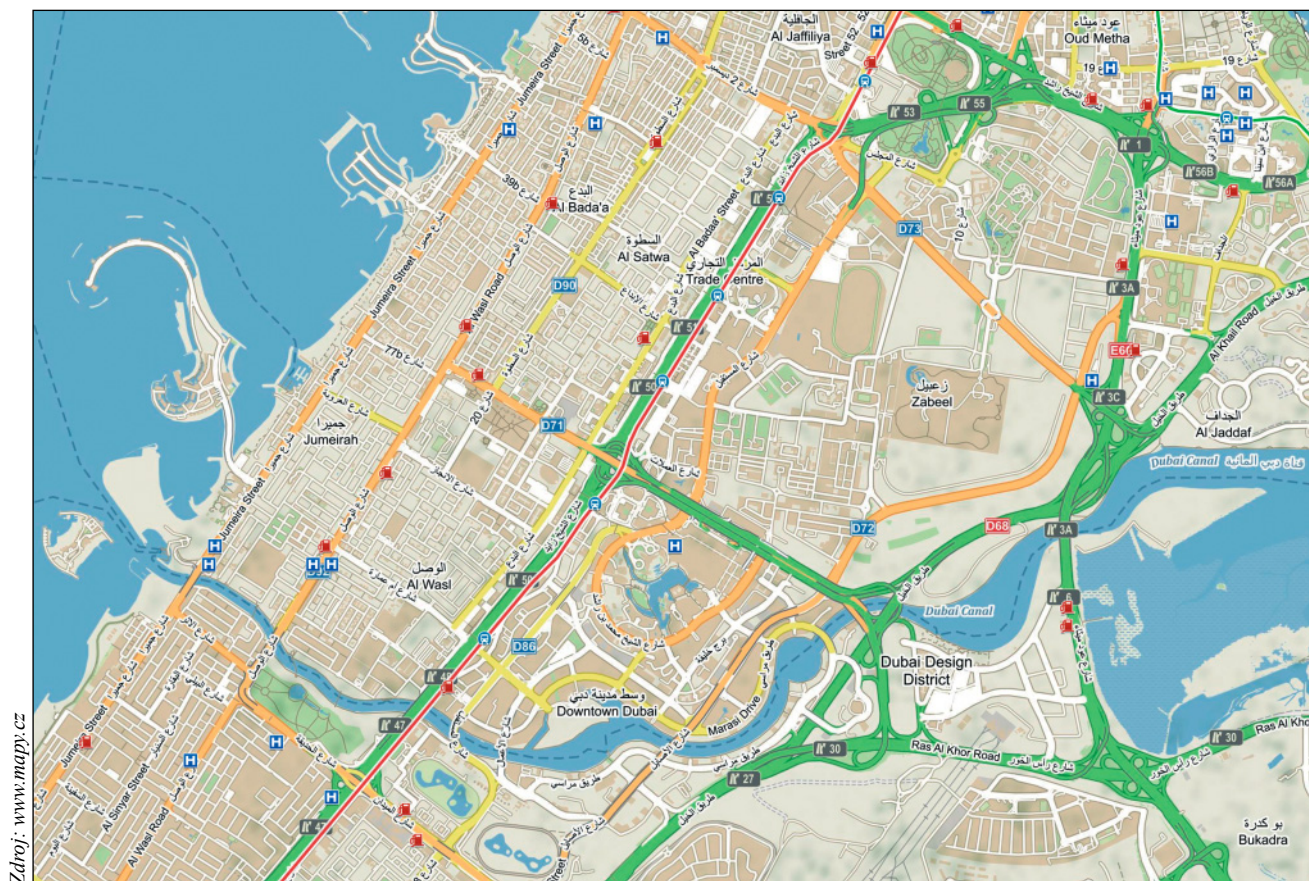
hotel	počet pokojů	počet pater *
JW Marriot	1 608	77
Atlantis The Palm	1 537	
Grosvenor Marina	742	
Grand Hyatt	682	
InterContinental	619	
Jumeirah Beach	612	
Conrad Dubai	555	51
Gevora Hotel	528	75
Radisson Royal	471	

hotel	počet pokojů	počet pater *
One & Only Radisson	541	
Address Beach Resort	443	77
Sofitel Jumeirah	438	
Hyatt Regency	414	
Jumeriah Emirates	400	56
Kempinski	394	
The Fairmont	381	

* počet pater je uváděn jen u hotelů vyšších 250 m

metra. Jednotlivé tematické okruhy měly další vstupy s rozsáhlými parkovišti pro auta a autobusy. Rovněž „zábavní“ zóny měly svá parkoviště.

Koncepci lze považovat za zdařilou. Hlavní trasy (avenue) byly neuzavřené elipsy jednotlivých tematických okruhů vycházející a končící v centru Al Wasi Plaza. Propojeny byly polookružní Ghaf Avenue procházející i přes „zá-

Downtown Dubai – území mezi Sheikh Zayed Rd a Dubai Canal s nejvyšší budovou Burj Khalifa a nákupním centrem Dubai Mall

EXPO 2020 (1. 10. 2021 – 31. 3. 2022)

Po roce 1990 se konaly světové výstavy v Seville (1992), Hannoveru (2000), Aichi (2005), Shanghai (2010), Milán (2015) a v Dubaji (2021). Příští má být v roce 2025 v Osace.

Areál výstaviště Expa se rozkládá při křižovatce dálnic E313 a E77 v blízkosti Free Zone Jebel Ali a Dubai Investments Park. Leží poměrně blízko hranice emirátu Abú Dhabí. Rozloha areálu je 438 ha. Výstavy se se svými pavilony zúčastni-

lo celkem 192 zemí, byly sledovány tři tematické okruhy Opportunity, Mobility a Sustainability, které měly „hlavní“ pavilony, a v jejich zónách (oranžová, modrá a zelená) byly národní a další pavilony. Další pavilony byly ve dvou parkových zónách (Al Forsan Park a Jubilee Park), které oddělovaly tematické zóny. Mimo pavilonů jednotlivých zemí bylo 13 pavilonů organizací a firem (OSN, EU, ASEAN, Africká unie, Liga arabských států, Emirates aj.), 46 objektů bylo věnováno atraktivitám. Centrem areálu byla Al Wasi Plaza. Hlavní nástupní centrum mělo napojení na stanici

bavní“ zóny. Hlavní pěší komunikace měly plachtové zastínění.

Největší zájem byl o pavilony Singapuru a Švýcarska (zde např. na čekání do malého pavilonu půjčovali červené slunečníky). V některých pavilonech (včetně českého) bylo více personálu (vč. ochranky) než návštěvníků. Přestože bylo celkově návštěvníků málo, před některými pavilony se tvořily fronty. Důvodem bylo omezování přístupu návštěvníků na poměrně malé skupiny. Největší zájem návštěvníků, zejména rodičů s dětmi, byl na volnočasové aktivity.

Významné pavilony

	m ²	autoři
SAE	15 064	S. Calatrava
Saúdská Arábie	13 069	B. Micka
Indie	8 750	CP Kukreja
Německo	4 561	Lava
USA	3 300	W. Bagot
Mobility		Foster and Part
Al Wasi Plaza		A. Smith a G. Gill

Vstupné zahrnovalo i dopravu autobusy k výstavišti, vstup pro seniory byl zdarma.

Jeden z nejzajímavějších pavilonů měly SAE (autor Santiago Calatrava), ten však byl v době naší návštěvy uzavřen (včetně blízkého okolí) kordonem policie (zřejmě šlo o významnou delegaci).

Navštívili jsme Expo v polovině prosince, návštěvnost byla velmi nízká. Covid-19 významně ovlivnil cestování. Letiště Dubai, které vykazalo v roce 2018 celkem 89,1 milionů pasažérů (vč. přestupů), mělo v roce 2021 jen 20,7 mil. pasažérů (tj. jen 23 %).

Hlavním cílem cesty nebylo Expo, ale urbanistický rozvoj města Dubaje a samozřejmě i významné architektonické počiny.

Prosincová návštěva Dubaje byla příjemná vzhledem k počasí (teplota cca 27 °C). Bohužel v této době jsou delší noci, takže na poznávání města a jeho architektury bylo málo času. Chtěli jsme původně navštívit i hlavní město Emiráťů Abú Dhabí (cca hodina cesty), v covidové době však uplatňovaly jednotlivé emiráty omezení přeshraničního cestování.

Pro poznání města Dubaje by bylo zapotřebí delšího času. Město má několik center a řadu dalších lokalit s významnými stavebními počiny. Pokud jsou ve větší vzdálenosti od stanic metra, jsou mimo taxi problematicky dostupné. S výjimkou Marina City v jiných významných „centrech“ probíhá výstavba dalších objektů. Týká se to zejména okolí Burj Khalifa (Downtown) a Festival City (Dubai Creek). Zřejmě nejví-

ce dokončeným územím jsou lokality Marina Beach a Jumeirah Lakes Towers, které mají rozsáhlé vodní plochy. Od sebe jsou oddělené koridorem dálnice Sheikh Zayed Road a trasou metra Red Line s dvěma stanicemi (Jumeirah Lake Towers a Dubai Marina), přes které je možné pěší propojení. Dubaj Marina je jediné území, které má též tramvaj. Problémem pro pěší jsou velmi časté vjezdy do podzemních garáží. Vzdálenost od letiště je 30 km. Nově byl na pláži dokončen hotel Address Beach Resort (294 m, 77 pater), dvě věže propojené mostem, a vybudován ostrov Bluewaters s Dubai Eye (největší ruské kolo na světě).

Nejlepší pohledy na Dubaj jsou z výšky, nejlépe z vrtulníku. Nabízí se řada „věží“, kde je však potřebné objednání na konkrétní čas. Jediným místem, které vydávalo vstupenky přes internet bez určené doby, byl Frame (rám) s výškou 150 m, umožňující pohledy jak na stavby v okolí Burj Khalifa, tak na starší městskou zástavbu a další výškové stavby ve větší vzdálenosti.

I když lze mít výhrady k urbanistickému řešení města, i k jednotlivým stavbám, je nejvýznamnějším poučením, že vizi rozvoje Dubaje lze realizovat ve velmi krátkém čase 30 let.

Vize byla formulována v roce 2006 šejkem Mohammedem bin Rashidem. Rozvoj byl zahájen již za jeho staršího bratra Maktouma (v roce 1990). První ikonická stavba hotel Burj al-Arab s výškou 321 m (60 pater) byla dokončena již v r. 1999. Nejvyšší stavba (světa) Burj Khalifa (828 m, 163 pater) byla dokončena v roce 2010.

Samozřejmě nejde jen o výškové stavby. Byla realizována rozsáhlá infrastruktura (nejen dopravní), ale byla vybudována též řada vodních kanálů a dalších ploch, parků i univerzitních a kulturních areálů a staveb. Udržení přijatelného prostředí je energeticky náročné – klimatizace budov a zavlažování veškeré zeleně vodou z odsolovacích stanic.

Hlavním zdrojem výroby elektrické energie byl zemní plyn, v současnosti jsou to zejména solární panely.

Počet obyvatel města Dubaje se od roku 1990 zvýšil z 586 tis. na 3 489 tis. v roce 2021, tj. nárůst 2 903 tis. Samozřejmě i výstavba bytů (nejen v mrakodrapch) v objemu cca 1 mil. byla společně s odpovídající sociální infrastrukturou významnou součástí rozvoje města.

Jediným městem na světě, které vykazalo větší dynamiku rozvoje, je čínský Shenzhen, který měl v r. 1990 počet obyvatel 845 tis. a v současné době má 17 500 tis. (2,3krát více než sousední Hongkong, v roce 2001 měla města přibližně stejný počet 6 700 tis. obyvatel).

V evropských podmínkách jsou přístupy Dubaje obtížně aplikovatelné. Rozsáhlá výstavba sídlišť byla realizována po druhé světové válce, a to jak obnova německých a polských měst, tak „novými městy“ v souvislosti s migrací z kolonií (Velká Británie, Francie).

U nás tento rozvoj probíhal zejména v 60. a 70. letech výstavbou velkých panelových sídlišť. Po roce 1990 v ČR došlo k „opuštění“ plánovacích koncepcí ve prospěch neřízeného rozvoje malých obcí v příměstském území některých velkých měst. V poslední době je pozitivním jevem dostavba a přestavba vnitřního území měst, která mají často charakter brownfieldů.

V důsledku populační i ekonomické stagnace zřejmě nelze uvažovat o výraznějším rozvoji. Významným problémem je rozsáhlý deficit dopravní infrastruktury řady velkých měst i celé České republiky.

Použité zdroje:

Spojené arabské emiráty, Freytag berndt, 2008.
Dubaj, Marco Polo, 2016.
EXPO 2020 Dubai, UAE.
List of Cities (britská Wikipedie).
Liste der Höchsten Wolkenkratzer in Dubai (německá Wikipedie).

Fotografický doprovod: Blanka Almasy

Ing. arch. Milan Körner, CSc.

V PRAZE SE USKUTEČNILA KONFERENCE K TÉMATU HOUSING FIRST A SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ V ČR

Ve dnech 23.–24. května se v Praze v prostorách Akademie veřejného investování (MMR) uskutečnila konference „Housing First a budoucnost sociálního bydlení v ČR“, kterou realizoval projekt MPSV Podpora sociálního bydlení ve spolupráci s Platformou pro sociální bydlení. První den byly představeny první výsledky a zkušenosti projektů Housing First realizovaných v rámci výzvy č. 108 Operačního programu Zaměstnanost, druhý den byl věnován především představení nové výzvy k sociálnímu bydlení v rámci Operačního programu Zaměstnanost plus a sdílení zkušeností s řešením bytové nouze u mladých osob v Kanadě.

Konference byla zahájena úvodními slovy **Zdislavy Odstrčilové**, náměstkyně pro řízení sekce rodinné politiky a sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí, a **Ivana Bartoše**, ministra pro místní rozvoj. Zaznělo zde, že krizi v bydlení dnes zažívá mnoho lidí a že je to třeba řešit systémově. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) společně již intenzivně pracuje na tezech zákona o sociálním a dostupném bydlení. Připravují se dotační výzvy, mnohé obce a nestátní neziskové organizace již pilotovaly či pilotují různé přístupy a nástroje řešení či předcházení bytové nouzi. Věří, že sdílení všech dosavadních zkušeností s přístupem Housing First v České republice i v zahraničí bude inspirující a že bude sloužit jako podklad pro tvorbu nového zákona.

Ondřej Vrba, evaluátor z Ministerstva práce a sociálních věcí, představil první výsledky z dotazníkového šetření podpořených domácností, jehož cílem je zachytit vývoj, jak zabydlení pomáhá zlepšovat různé oblasti života (zdraví, zaměstnání, komunitní začlenění, zlepšení situace dětí apod.). Dále vznikly dvě případové studie z města Jihlavy a neziskové organizaci Romodrom, kde

spíš než sociální práci sledovali samotnou realizaci projektu. Kromě toho se uskutečnily kvalitativní rozhovory s klienty projektů Housing First, které mapovaly přínosy zabydlení pro děti i dospělé, stabilitu, vliv na rodinné vztahy či zdraví. Pracuje se také na analýze využití vybraných zdravotnických služeb a čerpání finanční podpory bydlení, která mapuje situaci 12 měsíců před nastěhováním do sociálního bytu a situaci 12 měsíců po nastěhování.

Adam Fialík a Petr Schovánek z Platformy pro sociální bydlení (dále PSB) se ve svém příspěvku věnovali faktorům úspěšnosti programů Housing First. Za hlavní ukazovatele úspěšnosti považují udržení v bydlení / programu a udržitelnost programu, dalšími ukazateli byly zlepšení kvality života klientů, nízké dluhy na nájemném, spokojenost klienta s bydlením a návrat dětí do domácnosti. Jako faktory ovlivňující úspěšnost vyhodnotili funkční síť podpory, začleňování do komunity, volné finanční zdroje na přímou podporu klientů a druhé a další stěhování.

Další blok se věnoval tématu udržitelnosti projektů a dlouhodobému fungování Housing First v ČR. Dle **Ondřeje Skály** (PSB), experta na udržitelnost, je zde více otázek než hotových odpovědí. Současné projekty mají omezenou dobu realizace, je nutné udržet multidisciplinární týmy, které podpoří klienty v procesu zotavování. Zároveň je nezbytné vytvořit vhodné podmínky pro legislativní ukotvení, aby budoucí projekty v nové výzvě k sociálnímu bydlení neskončily s koncem programového období. **Daniel Škarka** sdílel zkušenosti s udržením projektu Housing First v Jihlavě prostřednictvím získání financí od Kraje Vysočina

pro pracovnice Oblastní charity Jihlava, které poskytují podporu v bydlení zabydleným domácnostem. Město se zavázalo nadále poskytovat 12 sociálních bytů a udržet pozici koordinátora projektu, který mimo jiné zajišťuje vzájemnou komunikaci mezi zapojenými aktéry z Magistrátu města Jihlava, Oblastní charity Jihlava a dalších. Zmínil zde také politický kontext, který dle jeho názoru proces trochu komplikoval. **Karolína Vodičková** (Plzeň) sdělila, že se nacházeli v komfortnější pozici. Po pilotování sociálního bydlení, kterému se plně věnovalo pět pracovníků, měli dostatek politické podpory a úředníci mohli zůstat. Postupem času vznikl Odbor dostupného bydlení a sociálního začleňování. Město dlouhodobě řeší komunitní témata, došlo k propojení sociální a bytové politiky, vznikla koncepce a celkově začalo docházet k transformaci města. V současné době staví a rekonstruuje byty a revitalizují sociálně vyloučené lokality. Do projektu Housing First se zapojili jako partneři neziskové organizace Ledovec, jejíž cílovou skupinou jsou osoby s duševním onemocněním. Je důležité síťování, vzájemná podpora, nezatajování informací a sdílení i příběhů se špatným koncem. **Josef Zdražil** (Otrokovice) popsal zkušenosti menšího města, kterému se již pět let daří snižovat počet lidí v bytové nouzi (z původních 45 na 15 osob) a zavést systém sociálního bydlení. V procesu rozlišuje, co chtějí, co mohou a co umí. Je zásadní udržet získané zkušenosti, což se díky stabilnímu týmu projektů k sociálnímu bydlení a k Housing First daří. Všichni vystupující akcentovali, že pro systémové a udržitelné fungování je nezbytný zákon k sociálnímu a dostupnému bydlení.

Další panel se věnoval budování sousedských vztahů a řešení stížností. **Daniel Vališ** (MHMP) a **Josefína Schneiderová** (Armáda spásy) představili schéma řešení, šetření a opatření Magistrátu hlavního města Prahy. Rozlišují tři stupně: upozornění, výzvu a důraznou výzvu před zasláním výpovědi. Jako účinné vnímají osobní jednání s nájemníkem za účasti ředitele Odboru bytového fondu MHMP. Pokud jsou opakované neodůvodněné stížnosti, nabídne se nájemníkovi jiný byt. **Klára Náplavová** popsala systém řešení stížností v Brně. Zdůraznila, že je potřeba věnovat pozornost pocitům stěžovatelů, při komunikaci s nimi je vhodné nebýt povýšený, vyslechnout je a poděkovat, vysvětlit proces řešení a podobně. Zkušenost z Plzně zprostředkovala **Karolína Vodičková**. Zde mají popis prevence ztráty v bydlení popsany v instrukci. Udělali také průzkum, jak podle obyvatel vypadá ideální soused. Důležité je nájemcům popisovat, co znamená být dobrým sousedem (zdravení, zodpovědnost za své návštěvy, noční klid, ...). **Eva Nedomová** (Romodrom) sdělila, že pracují na prevenci stížností již před nastěhováním tím, že s klientem projdou nájemní smlouvu a domovní řád, doporučují klientovi se seznámit se sousedy a předem se omluvit za hluk či nepořádek při stěhování. Vzniklé spory se řeší v bytě u kávy a bábovky, setkání zprostředkovává i facilituje metodička. Řeší i stížnosti ze strany jejich klientů. Je třeba dávat na jevo, že jsou standardním nájemníkem, který má svá práva a povinnosti.

V panelu věnovanému zavádění sociálního bydlení v obcích zazněly zkušenosti z měst různých velikostí a typů. Zaznělo, že zásluhové nastavení není efektivní, mnohá města měla z důvodu vysoce nastaveného prahu pro vstup do bytu prázdné sociální byty. Rovněž byla shodná zkušenost s tím, že zpočátku bylo těžké nastavit efektivní komunikaci uvnitř úřadu i mimo něj, tzn. sociální a bytový odbor, Úřad práce ČR, poskytovatelé sociální práce z řad neziskových organizací ad. **Daniel Škarka** (Jihlava) sdělil, že u nich změnu umožnily nečekané výsledky komunálních voleb. Pro úředníky bylo těžké přijmout, že je

v tomto nyní politické zadání, nicméně se postupně daří dělat systémové změny v nastavení bytové politiky města. Výzvou byla, s ohledem na předešlé negativní zkušenosti s médii z Brna, tvorba pozitivního obrazu sociálního bydlení. **Adam Zábranský** (MHMP) popsal pražské zkušenosti. Nebyli zde sociální pracovníci, kteří by poskytovali podporu v bydlení, a proto vznikla tzv. doplňková síť. V rámci komplexního řešení bytové politiky vznikají v Praze kontaktní místa pro bydlení či sociální realitní agentura, účinným nástrojem prevence ztráty bydlení je i finanční pomoc v těžkých situacích prostřednictvím spolupráce s Výborem dobré vůle – Nadací Olgy Havlové (dále VDV). V Ostravě dle slov **Zdeňka Živčáka** kladou důraz na dlouhodobost, v současné době připravují již třetí projekt k podpoře sociálního bydlení. Agendu mají provázanou se strategickými dokumenty. Poskytují městské byty a byty od soukromého vlastníka Heimstaden, s. r. o. Pro soukromé majitele používají jako záruku notářské doložky, ale upouští od nich. **Jan Šplíchal** z Ministerstva vnitra upozornil, že Nejvyšší soud v roce 2020 rozhodl o tom, že notářský zápis není exekutivním titulem. Vystěhování na jeho základě je tak protiprávním jednáním. **Michaela Baslerová** z Písku popsala úspěchy jejich projektu, v němž se podařilo během jednoho roku přestěhovat domácnosti ze sociálně vyloučené lokality a stabilizovat jejich situaci prostřednictvím případové individuální práce. Dosavadní zkušenosti je vedou k úvaze o zrušení bytové komise. Jejich kontaktní místo pro bydlení neplní jen poradenskou funkci, mají zde sociálního pracovníka i pracovníka domovní a bytové správy, který má přehled o dluzech.

V panelu věnovanému spolupráci s dalšími aktéry a vytváření sítě podpory klientů představil **Martin Chochola** Centrum bydlení Liberec. Popsal spolupráci jak v rámci úřadu, tak v rámci širší sítě aktérů. Jako zásadní vnímá výměnu aktuálních informací a jejich ověřování a identifikaci potřeb a rizik u klientů. **Filip Marek** (Božetice) sdělil, že se díky nasíťování klientů na další služby podařilo stabilizovat různé

životní oblasti, zejména zdraví, dluhy a celkově hospodaření, částečně i společenskou integraci. **Daniela Brúnová** a **David Starzyczný** (PORTAVITA) doporučují setkávat se s představiteli měst a prezentovat pravidelně výstupy své práce. Projekt jim umožnil získat pro klienty podporu expertů, kterých je v lokalitě nedostatek. Snaží se klientům zprostředkovat i další služby, například kadeřnické.

Zkušenosti s hledáním bytů pro sociální bydlení na soukromém trhu sdíleli **Matěj Turek** (Fond dostupného bydlení, dále FDB), **Daniela Zelenková** (DZ Nemovitosti) a **Jana Volná** (Nová možnost). FDB prostřednictvím půjček a darů pomáhají získat dostupné bydlení pro lidi v nouzi v různých městech včetně Prahy. Snaží se motivovat ostatní a šířit know-how, jsou schopni poskytnout základní servis pro lidi, kteří by chtěli zřídit FDB. Je podle Matěje Tourka vidět, že není nedostatek vlastníků bytů, kteří by byli ochotni pronajmout byt. Daniela Zelenková, která je realitní makléřkou v Českých Budějovicích, popsala svoji spolupráci s projektem Housing First. Za silný nástroj považuje sociální síť.¹⁾ Vyplácí se jí cílit na citovou stránku, je potřeba aktivně hledat, nejen čekat. Její rolí je zajistit byt, garanci poskytuje město. Jana Volná při své práci uplatňuje klientský přístup na obě strany, přičemž v rámci projektu Housing First důsledně odděluje roli toho, kdo pečuje o klienty, a toho, kdo pečuje o vlastníky bytů. Osvědčuje se jim mít domovníka, který zajišťuje údržbu a edukaci, a pracovníka, který vybírá nájem a vkládá je na účet za klienty.

Druhý den konference zahájila úvodní slova zástupkyň pořadatelů konference. **Barbora Bírová** (PSB) a **Jana Řeháková Fučíková** (MPSV) poděkovaly navzájem za dobrou spolupráci, dále zde zazněla poděkování realizátorům projektů Housing First, sociálním pracovníkům poskytujícím podporu v sociálním bydlení. Poté **Libor Prudký** (Univerzita Karlova) krátce představil projekt, který se mimo jiné věnuje návratu lidí bez domova do bydlení.²⁾

1) <http://www.danielazelenkova.cz/daniela-zelenkova-housing-first.html>

2) Výstupem byla i konsensuální konference, jejíž shrnutí naleznete zde: https://ceses.cuni.cz/CESES-474-version1-e_kniha_final.pdf.

U všech řečníků panovala shoda v tom, že je nezbytná mezirezortní spolupráce.

Poté vystoupili kanadští experti na problematiku řešení bytové nouze mladých lidí, **Melanie Redman** a **Stephen Gaetz**. Podstatou práce je podle nich prevence, spolupracují s poskytovateli služeb a snaží se ovlivnit i vládu. Klienti jsou osoby ve věku 13–24 let, kteří často spí venku nebo u kamarádů. Bezdomovectví mladých je těžké zachytit, jsou mnohdy neviditelní. Často trpí duševním onemocněním, jsou oběťmi trestných činů. Tyto negativní zkušenosti vedou k traumatu. Důležitá je přirozená podpora, neboť sociální péče jednou skončí, ale rodina tu bude pořád. Doporučují poskytovat podporu v místě, kde žijí, protože tam se nacházejí lidé, kteří jsou pro ně důležití. Zásadní je včasná intervence v rodině i ve škole, doporučují proškolení v pomoci těmto osobám pedagogy, zdravotní personál a další. Stephen Gaetz vytvořil manuál k Housing First pro mladé (projekt MPSV zajistil jeho překlad, bude k dispozici do konce roku 2022), který je adaptací Housing First pro dospělé. Je založen na pěti hlavních principech, kam patří právo na bydlení bez podmínek, možnost volby svého směřování, podpora zdravého vývoje, individuální podpora tak dlouho, jak je potřeba, a sociální inkluze. Upozorňuje na to, že se potřeby mění s přibývajícím věkem, přičemž základem je vždy láska a pocit bezpečí. Je dobré jim být podporou při určování svých cílů, nesoudit je za chyby, podporovat je v získávání dovedností a vysvětlovat jim, jak fungují systémy, které třeba dosud neměli možnost poznat. Je potřeba udržet nízký počet klientů (7–10) na jednoho sociálního pracovníka, aby bylo možné pracovat s klienty intenzivně, dle jejich potřeb. Důležité jsou evaluace, výsledky jsou měřitelné a je dobré je sdílet. Vystupující také poskytli mnoho typů na dokumenty či vzdělávací programy.

Další panely v sálu A byly věnované bližšímu představení výzvy k podpoře sociálního bydlení v Operačním programu Zaměstnanost plus. Ve svém příspěvku ji shrnula **Helena Petroková**, ředitelka Odboru realizace programů ESF – sociální začleňování, MPSV. Výzva bude průběžná a byla vyhlášena

30. června 2022. Maximální doba realizace projektu je 36 měsíců, finanční limit na projekt je 1–25 mil. Kč. Předpokládá se alokace přibližně 500 mil. Kč a opakování výzvy. Žádat mohou všechny obce, nestátní neziskové organizace, organizace zřízené krajem/obcí/městskou částí, dobrovolné svazky obcí a poskytovatelé sociálních služeb. Je nutné prokázat adekvátní zkušenosti a popsat spolupráci a komunikaci s obcí, kde bude projekt realizován. Před podáním žádosti je povinná konzultace. Jedná se o neinvestiční dotaci, kde bude spolufinancování ze strany příjemce, počítá se s 40% paušální sazbou. Cílovou skupinou jsou jednotlivci či rodiny, které jsou ohroženy či se přímo nachází v bytové nouzi. Hlavním cílem je získání standardního, nesegregovaného a nekoncentrovaného bydlení a jeho dlouhodobé udržení, v čemž je budou podporovat sociální pracovníci. Kromě hlavní povinné aktivity, zabydlení domácností a podpory v bydlení dle individuálních potřeb, si budou moct žadatelé zvolit tzv. doplňkové aktivity (aktivity B).

O doplňkových aktivitách, které mají sloužit k podpoře integrovaného řešení, blíže promluvili v dalším panelu **Michal Ďord'** (MPSV), **Ondřej Skála** (PSB) a **Martin Chochola** (MMR). Jedná se o tyto aktivity:

- B1. Kontaktní místo pro bydlení
- B2. Sociální realitní agentura / garantované bydlení
- B3. Posílení prevence ztráty bydlení
- B4. Podpora multidisciplinárních týmů při řešení bytové situace, case managementu, vytváření podpůrných sítí služeb
- B5. Strategické a koordinační aktivity na území obce nebo širším území (aktivita pouze pro žadatele typu „obec“)
- B6. Přejechod do bydlení při odchodech z institucí
- B7. Nástroje pro podporu sousedského soužití (domovník)
- B8. Prevence a řešení diskriminace v oblasti bydlení
- B9. Facilitace vzájemné podpory, svépomoci a dalších participativních forem podpory bydlení

Představení jednotlivých aktivit si můžete přečíst v prezentaci z konference.

V následujícím panelu byl věnovaný prostor otázkám k této výzvě, na něž odpovídali **Šárka Müllerová** a **Barbora Špicarová Stašková** z MPSV a **Adam Fialík** z PSB.

V sále B pokračovalo sdílení dosažených zkušeností v rámci sociálního bydlení a Housing First. K tématu využívání paušálu, garančních a krizových fondů promluvili **Jan Snopek** (PSB), **Jan Mužík** (Ledovec, Plzeň) a **František Kaisersot** (Mezi proudy, České Budějovice). Jan Snopek představil fungování Fondu podpory bydlení VDV a Sociálního nadačního fondu hl. m. Prahy. Popsal účel, kdo může žádat o příspěvek i podmínky a proces posouzení. Zmínil také nejčastější důvody podání žádosti, mezi něž patřily dopady opatření proti šíření covidu-19, komplikace při zajišťování dávek na bydlení, neplacení výživného či zhoršený zdravotní stav. Neziskové organizace Mezi proudy a Ledovec jsou zapojené do projektů Housing First, kde je k dispozici tzv. paušál, který lze využít pro podporu klientů v jejich snaze udržet si bydlení. Mnozí realizátoři jej využívali právě pro tvorbu garančních či krizových fondů. František Kaisersot popsal, k čemu využili paušál (příprava bytů, pojištění, propagace, školení atd.) a jak nastavili krizový a garanční fond v českobudějovickém projektu Housing First. Garanční fond je zde zaměřen na soukromý trh jako tzv. zajištění „garantovaného bydlení“, krizový fond je zaměřen na podporu klientů při hrazení nákladů na bydlení. Jan Mužík kladl při podpoře klientů důraz na důstojnost. Dle jeho slov někdy stačí málo a pomůže to hodně. Většinu věcí se snaží řešit jinak než využitím paušálu, takže jim ještě zbývají finance.

Na závěr konference promluvily v sále B klientky projektů Housing First z Brna, Jihlavy a Spolku PORTAVITA. Sdílely své zkušenosti s bytovou nouzí a zejména pak velký vděk za možnost získat standardní bydlení v rámci projektů Housing First. Poděkování směřovala zejména k sociálním pracovníkům, které jim poskytují podporu ve všem, co potřebují (vyplňování formulářů a doprovod na ÚP ČR, hledání vhodného nábytku, prodloužení nájemní smlouvy apod.). Výzvou jsou, jako všude, sou-

sedské stížnosti, například v Jihlavě pro řešení komplikovaných situací využívají facilitovaná setkání. Někteří popsali své zkušenosti s diskriminací při hledání bydlení kvůli etnicitě či velkému počtu dětí. Bytová nouze má za důsledek také rozdělení rodiny a nevhodné

podmínky pro zdravý vývoj dětí, což i podle slov nájemnic sociálních bytů pomáhá řešit toto nově získané bydlení. Nejen v evaluačních dotaznících zaznělo, že právě tyto příběhy s dobrým koncem jsou důkazem, že to má smysl.

Těšíme se na další projekty Housing First či Housing Led, která v rámci nové výzvy vzniknou, a děkujeme. Všechny videozáznamy a prezentace jsou k dispozici na: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/novinky/457-konference-housing-first-a-budoucnost-socialniho-bydleni-v-cr-materialy-a-videozaznam>.

Mgr. Andrea Chudobová
pracovnice podpory Housing First
Ministerstvo práce a sociálních věcí

KONFERENCE AUÚP – NOVÉ VÝZVY PRO ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

Jarní konference Asociace pro urbanismus a územní plánování proběhla ve dnech 28.–29. 4. 2022 v Lanškrouně v multifunkčním centru L'Art. Vrací se tak na místo, které bylo určeno pro konferenci ještě před pandemií covid-19. Ta se však kvůli pandemii přesunula do on-line prostředí. Tématem konference se pro tuto akci staly „*Nové výzvy pro územní plánování*“, které navazují na předešlou podzimní konferenci v Olomouci.

Zahájením účastníky provedl jako každoročně **Petr Durdík**. Hovořil o situaci ve světě a navazujících vlivech. Dále ve zdravici mluvila **Radka Vladýková** zastupující Svaz měst a obcí ČR, starosta Lanškrouna **Radim Vetchý** a ředitel Odboru majetkového, stavebního řádu a investic Krajského úřadu Pardubického kraje **Miroslav Vohlídal**.

Miroslav Vohlídal následně představil Pardubický kraj a zmínil historické a statistické souvislosti. Většina kulturních zařízení a aktivit se soustřeďuje převážně do měst. Explicitně byl zmíněn zámek Pardubice, památky UNESCO – Lito-myšl nebo národní hřebčín v Kladrubech nad Labem. Představeno bylo také několik investičních akcí kraje – Winternitzovy automatické mlýny, centrální urgentní příjem nemocnice v Ústí nad Orlicí, Nemocnice následné péče v České Třebové a současná megastavba za více než

1,5 mld. Kč centrálního urgentního příjmu v Pardubicích.

Radka Vladýková, výkonná ředitelka Svazu měst a obcí ČR, mluvila o energetické soběstačnosti. Přednáška se jmenovala „*Resilientní obec a územní plánování*“. Resilience tak v tomto kontextu neznamena pouze odolnost, ale především schopnost se přizpůsobovat, odolávat vnějším vlivům a pružně reagovat na změny. Příkladem se stalo aktuální téma války na Ukrajině, kdy je potřeba reagovat okamžitě, a i v oblasti energetiky a územního plánování činit rychlou odezvu.

Taavi Pipar, zahraniční host z Ministerstva financí Estonska, pod kterým funguje právě územní plánování, představil téma „*Digitální infrastruktura v Estonsku*“. Mluvil o přechodu na kompletně digitální společnost. V sektoru IT pracuje již šest procent zaměstnanců země. Internet je hlavním komunikačním prostředkem. Každý v digitálním prostoru disponuje svým „osobním číslem“ (obdoba rodného čísla) a má i elektronickou ID kartu (obdoba občanského průkazu). Všechny dokumenty už podepisují pouze elektronicky. Pro ochranu dat je používána technologie blockchainu. Vždy tedy existuje údaj o jakémkoliv změně a je možné ji vypátrat. Změnu údajů stačí udělat jednou, změnu mají všechny úřady ihned

k dispozici. Systém funguje ve školství, kde má každý žák a student přístup k internetu, a ve zdravotnictví, kde jsou zdravotní záznamy komplexní za celý obor. Volební systém funguje také v tomto prostředí, kde již více než dvě třetiny občanů fungují právě digitálně. V rámci povolování staveb funguje elektronické stavebnictví. Ve stavebnictví v minulosti nedocházelo k větší produktivitě práce. Funguje databáze staveb a dnes se pracuje na systému pro územní plánování. V testovacím režimu je systém pro stavební povolení, kdy pomocí automatizace program porovnává projekt se zákonnými požadavky a limity. Systém územního plánování Estonska má čtyři úrovně – státní, regionální, municipální a úroveň v podrobnosti regulačního plánu. Systém je podobný skandinávskému. Vláda odpovídá věcem na úrovni státu a ve zbytku má odpovědnost municipalita. Stávající dokumenty budou tedy postupně převáděny do digitální podoby tak, aby byly dostupné právě v tomto prostředí. Závěrem prezentace bylo poučení z historie začleňování do digitálního světa. Systémy by měly být jednoduché a transparentní, výhodné jsou sdílené systémy a jejich propojení. Důležitý je uživatelský komfort a design, mít odvahu udělat změnu, i když nebude jednoduchá, a vždy všechno otestovat v menším měřítku a dostat zpětnou vazbu.

Odpolední blok začal představením města Lanškrouna starostou **Radimem Vetchým** společně s městským architektem **Oldřichem Bittnerem**. Lanškroun je významným průmyslovým městem o střední velikosti s 10 000 obyvateli. Jen průmyslová zóna však zaměstnává na 6 500 zaměstnanců. Byly představeny významné realizace města, blízkost významných krajinných prvků (např. soustava Lanškrounských rybníků či největší poldr ve střední Evropě) i významné osobnosti. V současnosti se připravují velké rozvojové plochy pro bydlení, daří se však i zahušťovat centrum města.

„*Rozvoj a nové možnosti komunální energetiky*“, to bylo téma **Jiřího Karásk**a. Komunální energetika se rozvíjí především díky dostupnosti primárních surovin. Je vyvíjen tlak na zvyšování energetické náročnosti, zvyšování využívání obnovitelných zdrojů energie nebo snižování spotřeby, především z neobnovitelných zdrojů. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2019/944 ze dne 5. června 2019, o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, uvádí pravidla umožňující aktivní účast veřejnosti, na kterou navazuje i novela energetického zákona. Budovy s téměř nulovou spotřebou energie nás nutí přistupovat ke komplexnímu přístupu již při samotném návrhu budov. Cílem je tedy vytvoření architektonicko-energetického konceptu. U nových budov je snaha o co nejlepší energetickou efektivnost budovy na základě cenového optima, u rekonstrukcí budov se dává přednost komplexním renovacím. Kromě samotných budov s téměř nulovou spotřebou je třeba aplikovat energeticky plusové čtvrti, které jsou komplexními systémy zaměřené na řízení spotřeby energie. Jsou jedním z řešení dekarbonizace výroby energie a navíc nabízejí snížení přenosu energie na distribuční soustavu díky lokální výrobě a spotřebě energie. Jedná se tak o inovativní přístup k dosažení klimaticky neutrální budoucnosti. Posledním zmíněným tématem bylo energetické společenství, které je jednou z možných variant řešení, jak dosáhnout decentralizace energetiky v České republice. Cílem však není generovat zisk, což zatím naráží na legislativní překážky.

„*Zkušenosti cestovních kanceláří a agentur z probíhajících vln pandemie co-*

vid-19, jejich dopady na chování zákazníků v oblasti cestovního ruchu, a z toho vyplývající potenciální dopady na územní plánování“ sdílela **Kateřina Chaloupková**, výkonná ředitelka Asociace českých cestovních kanceláří a agentur. Představila vývoj turismu v České republice. Aktuálním trendem je trávit více času ve vlastním rekreačním zařízení a v tuzemsku, ale také mít více kratších dovolených během roku. Cílem pro dovolenou v ČR je především Středočeský kraj, v případě zahraničí je to Chorvatsko v závěsu se Slovenskem. Pokles realizovaných zájezdů byl v roce 2020 až o 90 %, v roce 2021 o 50–75 %. Projevíly se investice do vlastního bydlení a rekreačních objektů. V rámci dovolených během pandemie se 96 % z nich uskutečnilo v Evropě. Zaznamenán byl i velký odklon od letecké dopravy.

Po přestávce se představil **Radim Perlín** s tématem přednášky „*Jak a pro koho plánujeme*“. Víme, kdo plánuje, nebo si to alespoň myslíme, ale víme, jak plánujeme? Jaké metody a nástroje používáme? Jak také utváříme, modelujeme a interpretujeme legislativu územního plánování? Moderní plánování ve vyspělých zemích se liší svými nástroji, metodami a přístupy. Každá země vychází z tradice organizace veřejné správy, z tradice správního systému a tradice profese územního plánovače. Radim Perlín shrnul a vysvětlil také posun názorů a přístupů od první poloviny 20. století do současnosti. Územní plán z původního rozhodnutí o funkčním využití území se proměnil na dohodu o využití území. Územní plánování se tak stále více stává formálním a územní plán legislativním dokumentem. Nastává doba, kdy každý může cokoliv namítat, prohlašovat polopravdy a my musíme i naprosto faktické nepravdy a lži dokazovat a odůvodňovat. Pro koho tedy plánujeme? Kdo je odběratelem našich skvělých nápadů a vizí? Nabízíme nejen hotový výrobek, ale především proces dohody. Územní plán je dohodou o využití území pro tři skupiny, kterými jsou obec, stát a veřejnost. Měl by být však materiálem pro všechny tyto skupiny v těžišti jejich zájmů, bez zásadních vlivů jedné z těchto skupin.

Téma „*Budování zelené infrastruktury v krajině – fikce, nebo realita*“ předsta-

vil **Darek Lacina**. Svou přednášku začal s mnoha novými pojmy, které se v oboru objevují. Zelená infrastruktura se poprvé objevila v dokumentu, kdy Rada EU stanovila nový cíl Evropské unie v oblasti ochrany biologické rozmanitosti do roku 2020. USA a EU však pojem zelené infrastruktury chápou odlišně. Zelená infrastruktura není řešena jen v zastavěném území. Klimatická změna v poslední době zvyšuje povědomí o ekosystémových službách a zelené infrastruktury. Územní plánování ovlivňuje poskytování celé řady ekosystémových služeb, které se vzájemně překrývají. Prvek zelené infrastruktury skoro vždy poskytuje několik ekosystémových služeb. Územní systém ekologické stability (ÚSES) je nedílnou součástí zelené infrastruktury. Krajina se ochlazuje právě především odpařováním vody. Pokud chceme budovat nové prvky zelené infrastruktury, tak víme, co chceme, víme, jak to udělat, a víme, jak to zaplatit. Je však potřeba, aby to někdo zrealizoval. Zelená infrastruktura je nedílnou součástí našich životů a je třeba jí věnovat pozornost.

Posledním vystupujícím prvního dne byl **Roman Mentlík** s přednáškou „*Ovlivnění české ekonomiky a finančních trhů probíhajících pandemií covid-19, a s tím spojené potenciální dopady na bydlení*“. Pandemii charakterizuje pokles globálního HDP více než krize roku 2009, pokles zisku globálně působících korporací, rekordní rozpočtové deficity a rychle rostoucí státní dluhy. Geopolitické aspekty budou mít nejspíš mnohem větší dopady než samotná pandemie covid-19. V prezentaci byly srovnány úrokové sazby v posledních 20 letech, inflace v dlouhodobém horizontu a kurz koruny vůči euru. Z těchto dat v kontextu dlouhodobého horizontu se tedy nic závažného neděje. Dlouhodobé dopady na společnost a nemovitosti by tak mohly trvat několik let, ale nejedná se o extrémní výkyvy. V letošním roce se očekává nízká aktivita investorů, pouze u zdravotnických a logistických zařízení se očekává nárůst. Nejodolnějším vůči dopadům pandemie je trh s nájemním bydlením, který může ohrožovat pouze rostoucí nezaměstnanost.

Následovala panelová diskuse, kterou moderoval **Petr Durdík** a ve které se vrátil k jednotlivým příspěvkům prvního dne s detailním rozбором hlavních témat

a problémů. Klimatická změna, obnovitelné zdroje v návaznosti na elektromobilitu, problematika pandemie, migrace obecně a migrace z důvodů války, inflace a chudoba. Všechny tyto problémy byly diskutovány s účastníky Darkem Lacinou, Romanem Mentlíkem, Radimem Perlinem, Jiřím Plášilem, Radimem Vetchým a Romanem Vodným.

Druhý den konference zahájila **Kateřina Vrbová** s prezentací „*Jednotný standard územně plánovacích dokumentací v právních předpisech*“. Předmětem standardizace je jednotné vyhotovení a předání elektronických dat dokumentů územního plánování. Hlavním cílem je srozumitelnost, kontrolovatelnost a porovnatelnost a také prezentace a sdílení v Národním geoportálu územního plánování. Spuštění Národního geoportálu územního plánování se předpokládalo dle stavebního zákona od 1. 7. 2023, ale nejspíš bude spuštěn později. Předpokládá se, že míra standardizace jednotlivých ÚPD bude odlišná s ohledem na rozdílný charakter dokumentů a potřebu využití elektronických dat pro navazující činnost. Nejpodrobnější požadavky se budou týkat standardu územního plánu. Pro zásady územního rozvoje a regulační plány budou stanoveny zatím jen základní nároky. Budoucí rozvoj standardu by měl být v doplnění standardu záboru půdního fondu, standardu zásad územního rozvoje a také prostorové regulace v územním a regulačním plánu.

Jiří Plašil odprezentoval „*Zkušenosti s jednotným standardem na příkladu ÚP Liberce*“. Z hlediska grafiky může nastat problém u ploch změn, které umožňují zadat více ploch s rozdílným využitím. To v územním plánu Liberce nebylo využíváno a každá plocha měla určeno pouze jedno využití. Také není ideální využívat mnoho ploch s rozdílným způsobem využití, které se těžko barevně rozlišují. Není však nutné využívat všechny tyto možnosti, které standard umožňuje. Jiří Plašil dále představil konkrétní problémy, které se v rámci grafiky jednotného standardu na příkla-

du územního plánu Liberce vyskytovaly. Na liberecký příklad navázal **Pavel Přenosil** s problematikou grafických výstupů prostřednictvím nástrojů GIS. Existují přísné topologické vazby a logické souvislosti mezi veškerými daty územně plánovací dokumentace.

V dopoledním bloku s tématem „*Zkušenosti s kontrolním nástrojem ETL pro jednotný standard*“ se představili také **Jakub Hulec** a **Romana Vačkářová**. V metodickém pokynu jsou požadavky na digitální zpracování vektorových dat v GIS a CAD, které jsou důležité proto, aby bylo možné udělat kontrolu v rámci ETL nástroje. Formální náležitosti jsou zásadní a je tedy důležité dodržet povinné uspořádání odevzdaných dat. Data je třeba odevzdat v podobě, která umožní kontrolu pomocí ETL nástroje. Bylo také konkrétně představeno, jak tato kontrola probíhá a kde se vyskytují nejčastější chyby.

Před přestávkou prezentovala **Kateřina Vrbová** „*Přípravu jednotného standardu ÚAP*“. Nový stavební zákon č. 283/2021 Sb. rozšiřuje okruh poskytovatelů údajů o území. Předání údajů o území bude možné i nadále pořizovateli nebo předáním do DTM / RÚIAN / NGÚP. Povinně pořizovány jsou tedy územně analytické podklady (ÚAP) obcí, krajů a celorepublikové. Představila také Registr územní identifikace, adres a nemovitostí jako jeden ze čtyř základních registrů, jehož správcem je ČÚZK. Finanční prostředky na jednotnou databázi ÚAP v NGÚP budou čerpány v rámci Národního plánu obnovy. Výchozí princip pro tvorbu jednotného standardu ÚAP bude vycházet z dobré praxe datových modelů krajů, kde se se zástupci krajů předpokládá v rámci pracovní skupiny intenzivní spolupráce.

V odpoledním bloku s přednáškou „*Doplnění standardu vybraných částí územního plánu o standard vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení na zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa*“ vystoupil **Milan**

Svoboda. Obsahem je standardizovaný přehled jevů a jejich grafické znázornění a tabulky vyhodnocení předpokládaných záborů. Předmětem standardizace není textové zdůvodnění navrženého řešení ve vztahu k předpokládaným záborům půdního fondu. Byly představeny i praktické ukázky v rámci výkresů.

Posledním vystupujícím byl ředitel Odboru územního plánování MMR **Roman Vodný**, který představil aktuální informace k novelám stavebního zákona. Ústředním orgánem ve věcech územního plánování zůstává MMR. Politika územního rozvoje ČR, jakožto staronový nástroj územního plánování, by měla upustit od nutnosti konat veřejné projednání, nutně by bylo pouze vyvěšení na úřední desce. Nově nebude závazná pro rozhodování, ale pouze pro pořizování navazující územně plánovací dokumentace. Zmínil také nový úkol územního plánování – uplatňovat požadavky na adaptaci sídel a uspořádání krajiny vyplývající ze změny klimatu. Úkolem bude i stanovení podmínek prostupnosti území, nikoliv jen prostupnosti krajiny. Ředitel Vodný představil i zjednodušený obsah územního rozvojového plánu (ÚRP) a další související informace.

Následně proběhla krátká diskuse k předneseným příspěvkům. Nejvíce dotazů bylo k přednášce Milana Svobody ohledně představené standardizace záboru ZPF a související metodiky.

Závěrem konference provedl **Petr Durdík**, který zájemce pozval na podzimní konferenci AUÚP s tématem „*Město dobré pro život*“. Konference se uskuteční ve dnech 15.–16. září 2022 v Poděbradech v prostorách zámeckého divadla. Po ukončení konference čekala zájemce exkurze s prohlídkou významných staveb a míst v Lanškrouně, kterou provázal starosta města Lanškrouna Radim Vetchý.

Ing. Jakub Kotrla
Ústav územního rozvoje

SMART REGION TOUR JIHOMORAVSKÝ KRAJ

Smart Region Tour je soubor interaktivních konferencí v jednotlivých krajích České republiky, kde dochází k setkání klíčových stakeholderů působících v rámci daného kraje a kde jsou představeny potřeby kraje. Současně jsou představovány konkrétní projekty a řešení, které byly certifikovány v rámci příslušného ročníku soutěže Chytrá města. Veškeré výstupy jsou následně analyzovány a poskytnuty mezirezortnímu týmu Ministerstva pro místní rozvoj, Svazu měst a obcí ČR a Asociaci krajů ČR. Cílem Smart Region Tour je navýšení absorpčních kapacit, což by mělo vést k rychlejší a rozsahem větší a efektivnější realizaci projektů a rychlejšímu čerpání finančních prostředků. V neposlední řadě mají konference Smart Region Tour velmi pozitivní vliv na sdílení dobré praxe.

Poslední březnový den se na Fakultě stavební VUT v Brně uskutečnila po dlouhé době jedna z prvních akcí pro veřejnost. Jednalo se právě o konferenci Smart Region Tour, která navázala na proběhlé konference v Moravskoslezském a Jihočeském kraji. FAST VUT tak v rámci spolupráce poskytla místo, kde se mohli sejít zájemci o tuto problematiku. Úvodní slovo pronesl děkan Fakulty stavební VUT **Rostislav Drochytka**. Zástupce Ministerstva pro místní rozvoj **Jan Jelínek** vystoupil s příspěvkem „*Smart Cities: od koncepce k realizaci*“. Ministerstvo pro místní rozvoj spolu s Ministerstvem průmyslu a obchodu a mnoha dalšími institucemi akcí podporovalo a udělilo jí záštitu.

Prvním vystupujícím byla **Radka Vladyková**, výkonná ředitelka Svazu měst a obcí ČR. Příspěvek byl prezentován formou videa, ve kterém se reflektovalo téma „*resilience*“, konkrétně jak docílit resilientního státu za pomoci resilientních obcí. O resilienci mluvila nejen jako o schopnosti odolávat vnějším vlivům, ale také jako o pružné reakci a přizpůsobování se. Příkladem byla právě epidemie koronaviru nebo aktuální téma války na Ukrajině, kdy jsou to právě obce, které dokážou reagovat během několika hodin, zatímco stát potřebuje na odezvu řádově dny. Radka Vladyková taktéž zmínila téma zadávání veřejných zakázek, které by měly být zadávány jako sociálně odpovědné, environmentální a inovativní. Zároveň by mělo být zajištěno správné nastavení účelu a cíle zakázky.

Dalším řečníkem byl zástupce Fakulty stavební VUT, proděkan pro vnější vztahy, internacionalizaci a marketing **Zdeněk Dufek**. Představil „*Aktivitu Fakulty stavební VUT v oblasti Smart*

City“ přímo na konkrétních projektech, které fakulta, ať samostatně nebo v součinnosti s jinými univerzitami, vykonává. V rámci příspěvku také vyzdvihl výzkumné centrum AdMaS (Advanced Materials, Structures and Technologies), které je součástí fakulty a zaměřuje se na vývoj a aplikaci pokročilých stavebních materiálů, konstrukcí a technologií nejen v oblasti stavebnictví, ale i dopravních systémů a infrastruktury měst a obcí.

Radek Tahal spolu s kolegy z Centra marketingového výzkumu a tržních analýz ve videopříspěvku představili nejčastější odpovědi na otázky na téma „*Marketingový výzkum a chytrá řešení*“. Poukázali na to, jak se výzkumy provádí a jaké jsou jejich přednosti, především možnost zapojení respondentů v rámci českého národního panelu.

Statutární ředitel Smart City Innovations Institut, **Petr Tomáš**, pak navázal s představením soutěže „*Chytrá města 2022*“. Projekty, které úspěšně prošly hodnocením odborné poroty v některém z ročníků této soutěže, jsou posléze zařazovány do Smart City Hub, kde slouží jako zdroj inspirace a inovací, které je možné využívat a jsou právě prezentovány v rámci této příležitosti jako příklady dobré praxe.

Město Veselí nad Moravou reprezentovaly **Žaneta Jančaříková** a **Hana Šarmanová**. Ukázaly, jak i malé město může mít chytré projekty a řešení. V posledních letech byl ve městě vybudován mobilní rozhlas, který byl oceněn především během pandemie při posílání zpráv o výdeji dezinfekce, o očkování a testech ve městě. Portál občana minimalizuje docházení na městský úřad a přispívá k rozvoji digitalizace veřejné správy. Elektronické

úřední desky nabízejí kromě povinných informací také fotografie a aktuální zprávy. Chytré osvětlení přechodů šetří elektrickou energii a zvýší intenzitu světla jen při přechodu chodců přes vozovku. Dochází k pasportizaci hřbitovních míst i veřejného osvětlení. Dále ve Veselí nad Moravou najdete chytré bydlení stavěné městem, lavičky s wi-fi připojením a geoportál. I díky těmto inovacím město vyhrálo v soutěži Chytrá města 2021 v kategorii Idea.

Posledním přednášejícím dopoledního bloku byl **Jakub Váňa**, který představil za Krajský úřad Jihomoravského kraje příklad zadání zakázky v rámci „*Design & Build*“. V krajském projektu dětské léčebny se speleoterapií v Ostrově u Macochy se vydali v zadávání veřejných zakázek právě tímto směrem, kde spolupracovali i s Českou komorou architektů. Zvolili pevnou cenu, která byla cca 150 mil. Kč. V příštím roce by měl být projekt dokončen. Krajský úřad Jihomoravského kraje by chtěl i nadále pokračovat a využívat zadávání veřejných zakázek možností Design & Build, tedy společným zadáním na projekt a realizaci. Díky tomuto projektu se Jihomoravský kraj může pyšnit vítězstvím v soutěži Chytrá města 2021 v kategorii Projekt pro stát.

Po přestávce vystoupil **David Martinek** za ČEZ ESCO, který mluvil o „*De-karbonizaci regionů formou moderní energetiky*“. V rámci příspěvku také nabídl možnost pro určitý segment trhu využít fotovoltiku za korunu – když ČEZu pronajmete místo s možností využívat odkup levné zelené elektřiny z těchto panelů, po 15 letech tento systém můžete od ČEZu získat za jednu korunu. Tento projekt vyhrál v soutěži Chytrá města 2021 v kategorii Model.

Za firmu Axians Redtoo vystoupil **Tomáš Sedlář**, který představil „*Inteligentní dohledové a parkovací systémy*“. V příspěvku vysvětlil, jak funguje městský kamerový systém a kontrola parkování. Na konci přednášky pozval účastníky do showroomu v Plzni.

Marek Mat'a v příspěvku „*Inovace ve vodním hospodářství směřující ke konceptu chytrých měst*“ navázal na vydanou metodiku MMR o Smart Cities, kde s kolegy doplňovali zaměření právě na segment vodního hospodářství.

O sociální síti pro obce „*Municipo*“ hovořil **Jan Soukup**, který vysvětlil roz-

díly a výhody, které tato sociální síť nabízí v kontextu s ostatními celosvětově rozšířenými sociálními sítěmi.

Jan Haničinec z firmy BD Sensors poukázal na „*Environmentální management municipalit*“ – tedy možnosti senzorů schopných vzdáleného měření a monitoringu procesů, které se využívají v odpadovém hospodářství, školství a dalších oborech.

Krátká přednáška zazněla od **Zdeňka Zedníčka** z firmy Regutec zabývající se výrobou pryžových výrobků z granulátu z pneumatik, které se nejčastěji využívají na dětských hřištích, případně se po-

užívají jako odhlučňovací prvky u tramvajových a železničních tratí. Posledním přednášejícím byl **Petr Šprync** s tématem „*Využívání senzorických dat*“.

V rámci konference byly představeny zajímavé ideje, projekty a návrhy, které lze i nadále využívat a inspirovat se jimi kdekoli v České republice. Smart Region Tour i v dubnu a květnu pokračovala sdílením chytrých projektů a příkladů dobré praxe po dalších krajích České republiky.

Ing. Jakub Kotrla
Fakulta stavební

Vysoké učení technické v Brně

RECENZE KNIHY ELIŠKY VEJCHODSKÉ „PŮDA A JEJÍ HODNOTA. TEORIE A PRAXE“

Kniha představuje v české literatuře zatím ojedinělý přehled vývoje ekonomie v území jako teoretické disciplíny a posléze její aplikace do veřejné politiky. Podle těchto dvou témat je kniha členěna do dvou částí.

První část knihy obsahuje rešerši teorií o půdě, pozemkové rentě a jejím vztahu k veřejné politice. Přináší učebnicový přehled teoretických vhlédů a konceptů vztahujících se k ekonomii v území a zdůvodňuje potřebu veřejných politik, jejichž cílem je předejít či kompenzovat tržní selhání v rozmístování činnosti v území a v míře využití území.

Druhá část knihy se především zabývá nástroji veřejné politiky ve vztahu k půdě – tedy k území, jak jsou uplatňovány v různých zemích. Tyto nástroje se rozlišují podle jejich podoby na administrativní (změna vlastnictví, regulace využití, uvalení povinností na vlastníka, jednorázové anebo opakující se platby) a na nástroje tržně orientované (založené na obchodování práv a povolení nebo spočívající v platbách vlastníkov

za ekosystémové služby). Specifickým druhem jsou „měkké“ nástroje spočívající v informacích a poradenství. Z hlediska účelu autorka rozlišuje ty nástroje, jejichž cílem je efektivní využití území, a ty, které usilují o spravedlivější rozdělení užitek z jeho užívání. Jednotlivé druhy nástrojů jsou demonstrovány na příkladech z různých, především evropských, zemí a měst.

Do druhé části knihy je připojena kapitola věnovaná nástrojům k zachycení pozemkové renty užívaných v českém územním plánování. V ní autorka vychází z kritické analýzy našeho územního plánování, kde pojmenovává klíčové problémy, jejich kontext a důsledky, a nabízí možnosti řešení. Z porovnání nám zřejmě nejbližšího německého plánování vyvozuje zásadní odlišnost praxe v obou zemích, přestože se formální struktura územního plánování v zásadě neliší. Na podkladě poznatků z předchozích částí knihy pak autorka přichází s náměty na doplnění české legislativy o odvozy za plánovací zhodnocení pozemků, rozšíření možností využití

poplatků za připojení na veřejné infrastruktury, zásadní revizi právní úpravy plánovacích smluv a konečně navrhuje doplnit nový nástroj reorganizace území pro stavební využití obdobný stávajícím komplexním pozemkovým úpravám zemědělských pozemků.

Kniha je napsána způsobem, který je srozumitelný i čtenáři obeznámenému jen se základy ekonomiky, aniž by přitom rezignovala na teoretickou přesnost. Protože naprostá většina prací zabývajících se předmětem ekonomie

v území je v angličtině a řada v nich používaných pojmů nemá ustálené české ekvivalenty, autorka sice používá české překlady anglických termínů, ale důsledně uvádí i jejich anglické originály. Tím pomáhá případným zájemcům orientovat se i v literatuře, na niž text knihy odkazuje.

Obtíže, s nimiž se česká publikace potýká, lze doložit už na základním pojmu, s nímž kniha operuje. Samotný název knihy *Půda* a její hodnota evokuje

spíše pojednání o zemědělském využití. Najít český překlad anglického *land* používaného v souvislosti ekonomiky užívání tohoto zdroje je obtížné: autorka hned v úvodní části knihy upozorňuje, že půda v jejím textu není ekvivalentem anglického *soil*. V kontextu českého územního plánování by bylo možno hovořit spíše o území, popřípadě tam, kde se jedná o funkční využití, o plochách (například obytné plochy, lesní plochy atd.).

Knihy je nesporným obohacením probíhající diskuse o potřebné reformě územního plánování. Je velká škoda, že z takto fundovaného textu neměli příležitost vycházet tvůrci návrhu nového stavebního zákona. Snad se alespoň podaří použít některé poznatky do jeho upravené verze.

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ústav prostorového plánování
Fakulta architektury ČVUT v Praze

CO PÍŠÍ JINDE

Projekt Re:Ukraine

Etablovaná kyjevská kancelář Balbek Bureau jako reakci na tuto situaci představila projekt Re:Ukraine. Je založen na standardizované dřevěné konstrukci, kterou lze vybavit různými interiéry a vytvořit tak obytné prostory a společné kuchyně, koupelny a veřejné prostory.

Tyto jednotky lze skládat na sebe a kombinovat do větších celků, které jsou proťány náměstími a zelenými plochami. Lze tak rychle a jednoduše vytvořit vše od osady pro 100 osob až po ekvivalent malého města pro 8 200 osob.

Systém se opírá o vyměnitelný standardizovaný modul, který se skládá z dřevěného rámu, stěn z dřevovláknitých desek a asfaltové střešní krytiny, jejichž výroba by dohromady stála přibližně 350 až 550 dolarů za metr čtvereční. Jedná se o „stavební materiály, které naše země dokáže vytěžit a vyrobit v dostatečném množství“, uvedlo studio Balbek Bureau. K montáži pak není potřeba odborné znalosti nebo vybavení.

Studio navrhlo šablony, jak lze tyto moduly kombinovat do šesti různých typů soběstačných jednotek, z nichž každá obsahuje alespoň jednu kuchyň, jednu koupelnu a jeden veřejný prostor, kterým je společenská místnost, komunitní centrum nebo náměstí.

Kancelář Balbek Bureau také namodelovala, jak by tyto plány mohly být zvětšeny do větších čtvrtí a osad pro více než 8 200 lidí, aniž by bylo nutné provádět zásadní změny původních modulů. Více informací na <https://www.balbek.com/reukraine>.

[Zdroj: Daniel Zeman, asb-portal.cz, 27. 4. 2022; balbec.com/reukraine]

Jan Kasl pokračuje ve funkci předsedy ČKA

Představenstvo České komory architektů (ČKA) na svém prvním zasedání po volbách zvolilo jako svého předsedu jednomyslně architekta Jana Kasla, který tak potvrdil mandát a pokračuje ve funkci zastávané od dubna 2019. Prvním místopředsedou zůstává Petr Lešek, druhým místopředsedou byl zvolen Stašek Žerava. Komora, která letos slaví 30 let od svého založení, bude i nadále pokračovat v nastavených dlouhodobých prioritách.

Architekt Jan Kasl (*1951) je předsedou ČKA od dubna 2019. Současně působí jako člen pracovní skupiny ČKA pro legislativu. Autorizovaným architektem je od roku 1992, v současnosti vede ateliér JK ARCHITEKTI. V minulosti byl

aktivní v politické sféře, v letech 1998 až 2002 působil jako primátor hlavního města Prahy.

V následujícím funkčním období se Jan Kasl chce soustředit především na péči o prostředí pro práci členů ČKA, což má úzkou návaznost na nadále probíhající proces rekodifikace stavebního práva a změny v autorizačním zákoně.

„Věřím, že se nám podaří pokračovat v trendu získávání většího respektu profese architekta i kvality vystavěného prostředí a péče o krajinu, prosazení Politiky architektury a stavební kultury v každodenní praxi.“ Výzvy blízké budoucnosti vidí v energetické krizi a válce na Ukrajině. *„Chceme být konkurenceschopní v evropském měřítku, a to s sebou nese potřebu trvalého vzdělávání a adaptace členů na nové technické požadavky i technologie. Chci i nadále sbližovat naše obě komory a víc ČKA prosazovat v kontextu ACE – architektonické unijní rodiny.“* Podle Jana Kasla čeká ČKA rušný rok také v souvislosti s českým předsednictvím EU.

[ČKA, 4. 5. 2022]

Nový územní plán Brna míří ke schválení, Kancelář architekta města odevzdala jeho finální verzi

Po 20 letech práce je hotovo – nový územní plán města Brna je připraven na projednání a schválení Zastupitelstvem města Brna. Finální verzi dokončeného návrhu převzal brněnský magistrát od zpracovatele, kterým byla od roku 2018 Kancelář architekta města Brna (KAM). Na novém územním plánu pracovalo město Brno s přestávkami od roku 2002. Ten stávající se tak kvůli dlouhé době stal postupně nejstarším dokumentem svého druhu v České republice, platný je od roku 1994.

„Nový územní plán přináší konkrétní výškové úrovně a předepisuje tak maximální výšku zástavby. Podobně vyžaduje minimální procento zeleně, například 30 % u ploch pro bydlení a smíšených obytných, modrozelenou infrastrukturu nebo moderní urbanistické principy, jako je město krátkých vzdáleností, které dále zlepš

život ve městě Brně,“ říká Filip Chvátal, radní pro územní plánování a rozvoj města Brna a zároveň určený zastupitel, který za zastupitelstvo koordinoval proces vzniku územního plánu.

Stávající územní plán má již prakticky vyčerpané lokality pro další rozvoj. Jeho stárí se projevuje v nemožnosti zajistit dostatek dostupného bydlení či v zastaralé koncepci dopravy. Novou výstavbu dále komplikují například neexistující protipovodňová opatření nebo napojení na dopravní a technickou infrastrukturu. Brownfieldy u centra města stejně jako bývalá zemědělská družstva v okrajových městských částech je nemožné přestavět, což dále zvyšuje tlak na novou výstavbu za městem. *„Nový územní plán je proto potřeba uvést co nejdříve do praxe, aby se město Brno mohlo dále rozvíjet,“* doplňuje Chvátal.

„Nový územní plán je připraven s nadhledem a vědomím všech celoměstských či regionálních souvislostí, ale současně s pochopením konkrétních míst, lidí a jejich pohledů. Je to nejdéle připravovaný a nejvíce projednaný územní plán v České republice. Je to jediný územní plán se třemi veřejnými projednáními,“ vyzdvihuje Michal Sedláček, ředitel KAM, která nový územní plán připravovala.

„Po více než dvaceti letech přešlapování si Brno nutně zaslouží nový moderní územní plán, podle kterého se město může naplno rozvíjet a konkurovat tak dalším aglomeracím. Raketový růst cen bydlení je dán právě i nedostatkem nové výstavby s tím, že město Brno odkládalo potřebná rozhodnutí, jak je právě definuje nový územní plán, včetně polohy nádraží, velkého městského okruhu i rychlostní silnice na Svitavy. Za poslední čtyři roky proběhly k novému územnímu plánu stovky setkání od tří oficiálních veřejných projednání přes nespočet jednání s krajem, městskými částmi Brna a ministerstvy po debaty s odborníky, občanskými i zájmovými skupinami a zástupci veřejnosti. Město vyšlo Brňanům maximálně vstříc a územní plán představilo a projednalo výrazně nad rámec požadavků stavebního zákona,“ uvádí radní Filip Chvátal.

Na základě námitek a připomínek byly mezi jednotlivými projednáními územního plánu zapracovány úpravy s dopadem

na celé město. *„Nově se například změnil požadavek na minimální zastoupení zeleně a požadavky na adaptační opatření v území. Příklady úprav je možné najít v každé městské části, byly například rozšířeny plochy zahrádek, přibýlo podzemní vedení silnice X43 v tunelu pod Bystřicí, některé záměry byly na žádost městských částí převedeny do rezervy (mj. most Sadová, obchvat Medlánek), byla snížena intenzita výstavby v lokalitě Bohunice-Lány nebo Maloměřicích a Obřanech,“* dále doplňuje městský architekt Michal Sedláček.

„Během trojího veřejného projednávání návrhu územního plánu jsme dostali od občanů velké množství připomínek, bylo uplatněno téměř 12 000 podání – 8 200 v roce 2020, 3 000 v létě 2021 a 200 na podzim 2021,“ říká Pavla Pannová, vedoucí odboru územního plánování brněnského magistrátu, který celý proces pořízení územního plánu řídí. *„Pokud bude nový územní plán schválen v červnu, pak nabude účinnosti do konce prázdnin,“* doplňuje.

„Ani tím to ale pro nás nekončí. Už teď pracujeme na Manuálu územního plánu, který přinese grafické znázornění některých regulativů pro všechny, kteří s ním budou v budoucnu pracovat. Počítáme s jeho pravidelným doplňováním na základě praxe a plánovaného vydání Brněnských stavebních předpisů. Zkušenost s fungováním podobných manuálů si města v zahraničí chválí,“ uzavírá Sedláček.

Další podrobnosti o novém územním plánu města Brna najdete v aktualizovaném Průvodci Brňana novým územním plánem: <https://kambrno.cz/wp-content/uploads/2022/04/Pruvodce2022.pdf>.

[kambrno.cz, 12. 5. 2022]

Metropolitní plán navrhuje téměř 450 hektarů ploch pro novou veřejnou vybavenost

Nově je možné umisťovat školy, školky nebo ordinace v již zastavěném nebo zastavitelném území téměř kamkoli, kde budou splněny další normy. Plán zároveň chrání existující služby, na sídlištích i komerční vybavenost. Cílem je podpořit vznik města krátkých vzdáleností.

Připravovaný nový územní plán pro Prahu – Metropolitní plán – nově navrhuje téměř 450 hektarů ploch pro veřejnou vybavenost a ochraňuje tu současnou. Nově bude možné i s ohledem na hygienické normy a další pravidla umisťovat vybavenost i do stávajících budov. Na rozdíl od dnes platného územního plánu tak nebude do budoucna potřeba složitá změna územního plánu, pokud by bylo potřeba postavit například novou školu či školku. V Metropolitním plánu je občanská vybavenost navržena zejména třemi způsoby – bodově, plošně a pomocí požadavku ve formě procentuálního podílu v konkrétním území.

„V plánu najdete oranžové tečky reprezentující už fungující veřejnou vybavenost, kterými jsou školy, školky nebo polikliniky. Plán tak chrání hlavní síť míst nabízející potřebné služby občanům. Přesnou polohu je možné částečně měnit, pokud se ale výrazně nevzdálí od dnešního místa, musí být také zachována alespoň původní rozloha. To je výrazně flexibilnější řešení, než nabízí stávající územní plán, v němž má každá funkční plocha přesně daný tvar. Složitá parcela tak sice často splňuje potřebné metry čtvereční, ale kvůli tvaru či orientaci ji architekti nemohou dobře využít,“ komentuje Metropolitní plán Petr Hlaváček, I. náměstek primátora.

Už ve stávajícím územním plánu u většiny ploch nenajdete, pro jakou konkrétní veřejnou vybavenost jsou určené. Pozemek tak může sloužit lékařům, školám, sociálním službám i veřejné správě. Metropolitní plán je v tomto stejně flexibilní, aby konkrétní využití sloužilo aktuálním potřebám Prahy.

Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR), který plán zpracovává, se zaměřil na současný stav občanské vybavenosti a pracoval s prognózou obyvatel. „Metropolitní plán očekává nárůst obyvatel v Praze a zohledňuje to tak i v plochách, které vymezuje pro občanskou vybavenost. Celkově navrhuje téměř 450 hektarů, které poslouží školám, školkám, poliklinikám a dalším. Kromě toho ochraňuje i vybavenost současnou,“ doplňuje Ondřej Boháč, ředitel IPR.

V rozvojových a transformačních územích stávající plán vymezil přesný po-

zemek pro veřejnou vybavenost. Nově je zde však vybavenost určena bodem nebo požadovanými parametry tak, aby zapadla do budoucí čtvrti. V území výstavba nezačne, dokud se majitelé pozemků a město neshodnou například na podrobném regulačním plánu či územní studii.

Územní plán však není lékem na celou problematiku veřejné vybavenosti v Praze. Ač Metropolitní plán tyto plochy a místa vymezuje, nemůže zajistit jejich vznik a financování. Je nutné ho proto koordinovat s dalšími strategickými dokumenty. Jedním z důležitých kroků, které Praha udělala, jsou proto kontribuce developerů, které dopomohou s financováním například škol či školek.

[praha.eu, 26. 5. 2022]

Navrhli sme pravidlá, ktoré určia maximálnu výšku nových budov

Zachovať panorámu Bratislavy s ohľadom na Malé Karpaty a vyniknutie dominant ako Kamzík či Bratislavský hrad a zastaviť nekonceptnú výstavbu má pomôcť nová Urbanistická štúdia výškového zónovania. Dokument pri naša dôležité usmernenie, ako sa má hlavné mesto rozvíjať do výšky.

Urbanistická štúdia výškového zónovania predstavuje smerný územnoplánovací podklad, na základe ktorého je možné usmerňovať rozvoj územia na úrovni ďalších spodrobňujúcich územnoplánovacích dokumentácií, akými sú územné plány zón, urbanistické štúdie, či súťaže návrhov.

Na to, aby sa regulatívy, princípy, zásady a kritériá formulované v Urbanistickej štúdii výškového zónovania premietli do územnoplánovacej praxe ako záväzné požiadavky uplatňované pre jednotlivé investičné zámery, je potrebné ich zapracovať do ÚPN hl. m. SR Bratislavy formou zmien a doplnkov.

Zmeny a doplnky ÚPN mesta pojednávajúce o výškovej zonácii budú metodickými zmenami, priamo naviazanými na výzvy klimatických zmien, potrieb riešenia kvalitných verejných priestorov, kom-

paktných plôch parkovej zelene a intenzity zastavania územia. Táto komplexná téma bude tvorená participatívnym spôsobom a umožní opätovne širokú diskusiu laickej i odbornej verejnosti s cieľom skvalitniť život v Bratislave.

[MIB, Metropolitný inštitút Bratislava, květen 2022]

Soutěž na budovu filharmonie v Praze vyhrálo studio Bjarke Ingels Group

Vítězem mezinárodní architektonické soutěže na podobu nové budovy filharmonie v Praze se stalo dánské studio Bjarke Ingels Group. Výsledky 17. června vyhlásili zástupci hlavního města a jeho Institutu plánování a rozvoje. Budova by podle plánů vedení města měla být hotová v roce 2032, náklady se odhadují asi na šest miliard korun. Nové kulturní centrum s několika sály, které by mělo být i sídlem České filharmonie, má stát u stanice metra Vltavská.

Vedení České filharmonie na dotaz ČTK dnes sdělilo, že by po dokončení nové budovy nadále využívalo i své tradiční sídlo v Rudolfinu. Výstavba nového kulturního centra je součástí proměny lokality Bubny-Zátory, kde se plánuje vznik nové čtvrti až pro 25 000 lidí. Diskuse o stavbě koncertního sálu v Praze s parametry odpovídajícími potřebám hudebníků i publika se vedou desítky let.

Do soutěže se přihlásilo 115 týmů, do finále postoupilo 15 a pět týmů pořadatelé sami vyzvali. Páté z rozhodnutí mezinárodní poroty skončilo mezinárodní studio Snøhetta, čtvrtý český ateliér Petr Hájek architekti, na třetím místě bylo slovinské studio Bevk Perovic Arhitekti a na druhém španělská kancelář Barozzi Veiga, která soutěžila spolu s českým studiem Atelier M1.

Magistrát usiluje o spolufinancování stavby státem, neboť z vlastních peněz by podle dřívějších vyjádření vedení města Praha stavbu nezaplátila. Zvažuje také zapojení soukromých investorů. Městská rada v březnu odsouhlasila změnu územního plánu Holešovic, která výstavbu umožní.

padů v Kodani, která funguje zároveň jako lyžařská sjezdovka, LEGO House v dánském městě Billund, který připomíná kostičky známé stavebnice. Portfolio ateliéru zahrnuje návrhy obytných budov, muzeí nebo výstavních center.

[ČTK, archiweb, 17. 5. 2022]

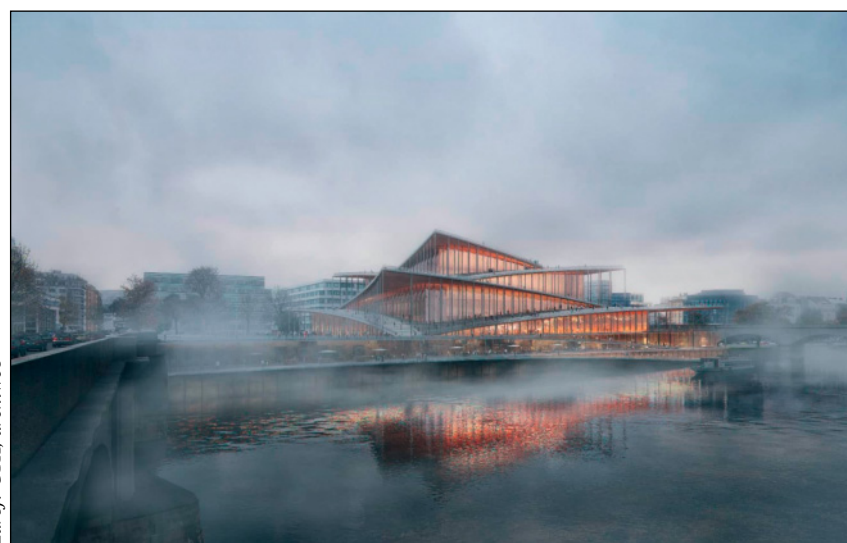
The Pritzker Architecture Prize

Pritzkerovu cenu za rok 2022 získal Diébédó Francis Kéré z Burkiny Faso. Vystudoval architekturu na Technické univerzitě v Berlíně. Jeho díla nalezneme v Dánsku, Německu, Velké Británii, Itálii i ve Spojených státech.

Dílo Francise Kérého je bojem za změnu neudržitelných vzorců výroby a spotřeby, bojem za snahu poskytnout adekvátní budovy a infrastrukturu miliardám lidí v nouzi. Kéré klade zásadní otázky po smyslu stálosti a trvanlivosti stavby v kontextu neustálých technologických změn a využití a opětovného použití konstrukcí. V jeho vývoji současného humanismu se zároveň snoubí hluboká úcta k historii a tradici jeho rodné země.

Více informací na: <https://www.pritzkerprize.com/laureates/diebodo-francis-kere>.

[www.pritzkerprize.com © The Hyatt Foundation 2022]

Zdroj: ČTK, archiweb

Vltavská filharmonie by měla mít tři sály – koncertní pro 1 800 diváků, menší pro komorní hudbu s kapacitou 500 míst a multifunkční pro ostatní žánry a typy akcí s kapacitou až 700 osob. V budově by měl sídlit i Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK nebo hudební oddělení Městské knihovny v Praze. Filharmonie bude podle představ města otevřena celodenně a nabídne kromě kulturních prostor také například kavárny či restaurace.

Ateliér Bjarke Ingels Group (BIG) s pobočkami v Kodani, Londýně, New Yorku, Barceloně a Shenzhenu zaměstnává nejen odborníky z řad architektů, designérů a inženýrů, ale také teoretiky, kteří se zabývají architekturou, urbanismem, výzkumem a vývojem budov. Mnohé návrhy studia BIG, které vzniklo v roce 2005 v Kodani pod vedením dánského architekta Bjarkeho Ingelse, jsou typické použitím průkop-

nických technologií a často vynikají popíráním konvencí. Je tomu tak třeba v případě Amager Bakke, spalovny od-

Léo lékařské bydlení (Léo, Burkina Faso 2019; foto © Jaime Herraize)

Hadí pavilon (Spojené království, Londýn 2017; foto © Iwan Baan)

Koncept řetězové výstavby

Koncept řetězové výstavby je nový koncept, který vznikl jako reakce na „sídelní kaši“ satelitů. Svým důrazem na tradiční principy venkovské výstavby, dostatek zeleně a lidské měřítko i potřeby se snaží překonávat nedostatky většiny satelitních příměstských projektů a nastiňuje cestu k modernímu, trvale udržitelnému bydlení.

Řetězová zástavba pracuje s tradiční typologií podélných domů obepínajících náves a dotvářejících tak charakter místa. Celek má za úkol působit harmonicky – nabízí řadu variant domů

(např. různá délka domu, přítomnost vikýře, různé štíty apod.) při zachování harmonie celku. Svou semknutostí navíc podporuje vznik funkčních sociálních vazeb a nabízí podmínky pro vznik zajímavého veřejného prostoru.

„Cílem našeho návrhu je sjednocení ploch. Auta a chodci se tu pohybují ve stejném prostoru. Vychází to ohleduplnost a potřebu se chovat ve čtvrti jako ten, komu na místě záleží. Majitelé domů v ní nejsou na návštěvě – bydlí tu a pořád se sem budou vracet,“ říká Jakub Mareš, architekt Ateliéru k světu.

První řetězová výstavba v Česku vzniká ve Vejprnicích u Plzně v rámci projektu Na Křížení cest. Na ploše o rozloze ne-

celých tří hektarů vyroste téměř 40 rodinných domů ve dvou dispozičních řešeních s obytnou plochou 112–215 m², zahradou, terasou a krytým stáním či garáží. Zahradu je možné také rozšířit o terasu či pergolu. Projekt je rozdělen do dvou fází: Náves-sever a Náves-jih.

Výhody řetězové výstavby:

- Řetězová výstavba s tímto konceptem umožňuje racionální využití zastavěného území a přitom zajištění vysokého standardu bydlení. Díky umístění domu v rohu parcely nevznikají nikde hluchá, obtížně využitelná místa. Pozemek může být efektivně využit a jeho majitelé mají k dispozici plnohodnotnou zahradu i předzahrádku.
- Výšky plotů u řetězové výstavby jsou regulované, i přesto ale díky vhodné umístění a dispozici staveb vzniká na zahradách soukromý prostor odstíněný od ulice i sousedů.
- Domy a rozestupy mezi nimi jsou navrženy tak, aby každý měl dostatek přirozeného denního světla. Domy tak poskytují prosvětlený interiéru.
- Návrh dispozičního řešení efektivně využívá každý metr prostoru. Domy mají množství propracovaných funkčních detailů, jejich řešení a variabilita pak zohledňuje potřeby a preference obyvatel.

Celková zastavěná plocha: max. 40 % plochy pozemku (součet všech staveb)

Ateliér: Ateliér k světu

Autoři průmyslového vzoru řetězové výstavby a projektu Na Křížení cest: Jan Ret, Markéta Holotová, Josef Váně a Jakub Mareš

[stavbaWEB, 5. 5. 2022]

Titul Urbanistický projekt roku 2022 získalo Jiráskovo náměstí v Kolíně

Ocenění v soutěži Urbanistický projekt roku 2022 si odneslo celkem šest projektů z 16 přihlášených urbanistických projektů z celé České republiky. Soutěž vypisuje tradičně Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství spolu s Ministerstvem pro místní rozvoj, Asociací pro urbanismus a územní plánování ČR, Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků

Vizualizace Na Křížení cest, Vejprnice u Plzně

činných ve výstavbě a Českým svazem stavebních inženýrů a s podporou Ministerstva průmyslu a obchodu.

Cílem soutěže je seznámit nejširší odbornou i laickou veřejnost s důležitostí územního plánování. Soutěž je vysána na podporu realizace kvalitních územních i regulačních plánů, urbanistických studií i koncepčních řešení částí územních celků, měst, obcí i krajiny. Projekty ukazují velmi vysokou úroveň zpracování, velký rozsah, hloubku a široký záběr řešení jednotlivých lokalit. Soutěž tak odráží důležitost a význam kvalitního zpracování studií pro přípravu územních plánů, jejich změn i investičních záměrů.

V klání o křišťálové razítko roku 2022 se utkaly urbanistické projekty z celkem deseti krajů. Hned tři želízka v ohni měla Praha a Jihomoravský kraj, po dvou projektech měly zastoupení kraje Středočeský a Jihočeský kraj, dále po jednom projektu kraje Královéhradecký, Liberecký, Olomoucký, Pardubický, Ústecký a v Kraj Vysočina. Oceněny byly dva projekty ve Středočeském kraji a dále pak po jednom ocenění získaly kraje Jihomoravský, Královéhradecký, Olomoucký a Kraj Vysočina.

Odborná porota Urbanistického projektu roku 2022 byla složená tradičně ze zástupců vypisovatelů. Předsedou poroty je **Petr Durdík** z Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, **Josef Morkus** za Ministerstvo pro místní rozvoj, **Jiří Vasiluk** za Nadaci pro rozvoj architektury a stavitelství, **Pavel Křeček** z České komory autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě a **Adam Vokurka** za Český svaz stavebních inženýrů. Nově v porotě zasedal **Milan Košař** za AUÚP, který je také předsedou pracovní skupiny Urbanismus České komory architektů.

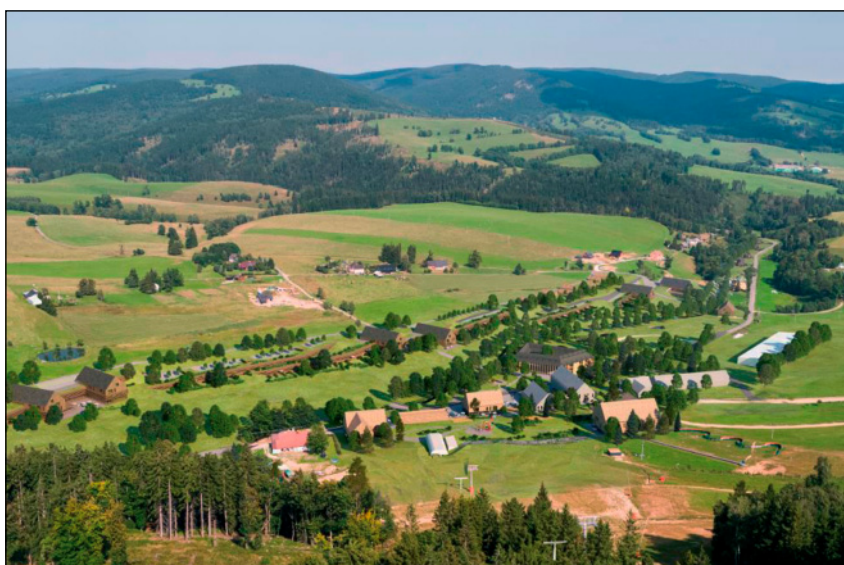
Výsledky soutěže byly vyhlášeny a představeny na slavnostním večeru, který se uskutečnil v Nadaci ABF 27. června 2022 a který s noblesou a vtípem moderoval herec **Tomáš Novotný**. Uděleny byly nominace, titul, cena veřejnosti a také zvláštní ceny. Držitelé titulu získali unikátní symbolické křišťálové razítko v designu Ronyho Plesla od sklárny Rückl.

Jiráskovo náměstí v Kolíně

Miltown – město budoucnosti

Urbanistická studie Stříbrnice

Aktuálně jsou všechny projekty do konce září 2022 k vidění na výstavě v Galerii Nadace ABF, seznámit se s nimi bude moci veřejnost i na veletrhu FOR ARCH 2022 a při galavečeru 30 let Stavby roku – rekapitulace 30 let stavitelství a architektury v ČR, který se uskuteční 18. listopadu 2022 v pražském Rudolfinu. V průběhu roku je uvidíte i na řadě dalších akcích a místech po celé České republice.

Oceněné urbanistické projekty v roce 2022

Titul Urbanistický projekt roku 2022 a nominace na titul: Jiráskovo náměstí v Kolíně (autor: Verónica Gallego Sotelo, Ondřej Fabián); **nominace na titul Urbanistický projekt roku 2022: Miltown – město budoucnosti** (autor: Michal Postránecký); **Urbanistická studie Stříbrnice** (autor: Ondřej Chybík, Michal Křištof); **Nová Zbrojovka, Brno** (autor: Tomáš Pilař, Ivona Uherková, Jan Růžička, Denisa Boháčová); **Bydlení v areálu bývalé koželužny v Hradci Králové** (autor: Michaela Bergová).

Zvláštní cena poroty 2022: Miltown – město budoucnosti (autor: Michal Postránecký); **Cena Ministerstva průmyslu a obchodu 2022: Nová Zbrojovka, Brno** (autor: Tomáš Pilař, Ivona Uherková, Jan Růžička, Denisa Boháčová); **Ceny veřejnosti Urbanistický projekt roku 2022: 1. cena – Bydlení v areálu bývalé koželužny v Hradci Králové** (autor: Michaela Bergová); **2. cena – Nová Zbrojovka, Brno** (autor: Tomáš Pilař, Ivona Uherková, Jan Růžička, Denisa Boháčová); **3. cena – Revitalizace části města Žďár nad Sázavou** (autor: Michal Šourek, Jakub Mazur, Linda Svobodová, Kateřina Fišerová, Pavel Hřebecký, Kseniya Bahdanovich).

Více o Urbanistickém projektu roku 2022 na: www.stavbaroku.cz.

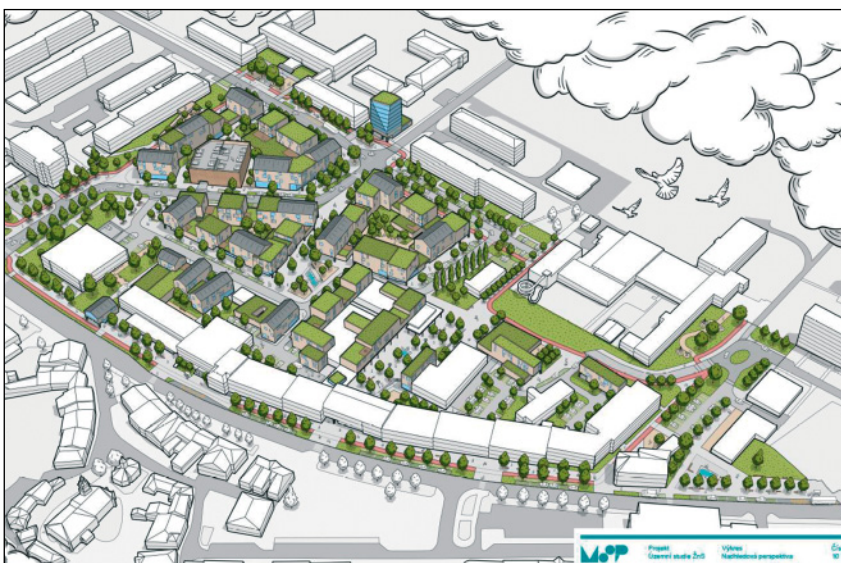
[Stavba roku, 1. 7. 2022]

Nová Zbrojovka, Brno

Bydlení v areálu bývalé koželužny v Hradci Králové

Revitalizace části města Žďár nad Sázavou

Města a obce budou mít více času připravit se na změny územních plánů

Ministerstvo pro místní rozvoj připravilo prováděcí vyhlášky ke stavebnímu zákonu, které zavádějí jednotný standard územně plánovacích dokumentací, zejména územních plánů. Na základě připomínek při projednání vyhlášek bude jejich účinnost posunuta o půl roku – na 1. 1. 2023.

„Digitalizace územních plánů pomůže jak obcím, tak stavebníkům. Prvním krokem je jejich jednotný standard. Nejprve ale chceme věnovat více času všem obcím a městům na seznámení se s novými požadavky. Pro snadnější porozumění novým řešením, která se budou týkat hlavně projektantů, ale i pořizovatelů, navíc poskytneme sérii školení. Do doby účinnosti vyhlášek budou mít projektanti k dispozici elektronický nástroj, který provede kontrolu souladu územního plánu s požadavky jednotného standardu,“ říká místopředseda vlády pro digitalizaci a ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš.

Standardizace územně plánovacích dokumentací zahrnuje zejména požadavky na jednotné uspořádání elektronických dat, ale i na grafické zobrazení vybraných jevů použitých v těchto dokumentacích. Standard se dotýká zásad územního rozvoje, regulačních plánů a zejména územních plánů, na jejichž zpracování jsou kladeny nejkompaktnější požadavky.

Na transformaci stávajících územních plánů do jednotného standardu by z programu IROP II měla být dostupná podpora ve výši 600 mil. Kč. Malé obce by měly mít přístup ke zdrojům z národního programu.

První z novel vyhlášek, které se týká jednotného standardu, je vyhláška č. 360/2021 Sb., která novelizovala vyhlášku č. 501/2006 Sb. a řešila zejména podrobnější členění ploch s rozdílným

způsobem využití. Účinnosti měla nabýt 1. 7. 2022, novelou však bude účinnost odsunuta na 1. 1. 2023.

Z hlediska legislativního ukotvení jednotného standardu je významnější novela vyhlášky č. 500/2006 Sb., která obsahuje konkrétní požadavky na jednotlivé dokumentace. V průběhu jejího projednání byly vzneseny požadavky na posun navrhované účinnosti, čemuž bylo vyhověno. Nově by měla být novela účinná od 1. 1. 2023.

[MMR, 27. 6. 2022]

Ministr Ivan Bartoš představil priority resortu pro období českého předsednictví v Radě EU

Ministerstvo pro místní rozvoj se během českého předsednictví v Radě Evropské unie prioritně zaměří na politiku soudržnosti, regionální rozvoj, cestovní ruch a elektronizaci veřejných zakázek. Informace o konkrétních aktivitách úřadu a jejich benefitech pro české regiony, podnikatele i občany přináší nově spuštěné webové stránky.

Česká republika se 1. července ujímá svého již druhého předsednictví v Radě Evropské unie. Ministerstvo pro místní rozvoj vybralo ze své široké a dlouhodobě zpracovávané agendy čtyři oblasti, kterým hodlá během následujících šesti měsíců věnovat ještě vyšší prioritu. *„Veškerou činnost podřizujeme základnímu úkolu předsednictví, totiž zajištění kontinuity fungování a směřování EU. První prioritou je tak logicky politika soudržnosti, což je osvědčený nástroj pomáhající snižovat rozdíly ve výspělosti mezi jednotlivými regiony,“* vysvětluje místopředseda vlády pro digitalizaci a ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš.

„Ze stejného důvodu jsme jako prioritu zvolili také regionální rozvoj. V souladu s našimi dosavadními aktivitami budeme akcentovat i elektronizaci veřejných zakázek, která i malým a středním podnikatelům přinese snížení administrativní zátěže a umožní přístup k novým zakázkám. Čtvrtou prioritou ministerstva pak bude cestovní ruch, u kterého se zaměříme mimo jiné na otázky udržitel-

nosti, odolnosti, ochrany spotřebitele a digitalizace,“ dodává ministr. Dění ve zmíněných prioritních oblastech se bude ministerstvo podle Ivana Bartoše snažit ovlivnit tak, aby byly maximálně zohledněny zájmy českých regionů, podnikatelů i občanů.

Aktivita ministerstva v prioritních oblastech podpoří během půlročního českého předsednictví v Radě EU více než dvě desítky mezinárodních jednání, konferencí, workshopů a dalších akcí. Z těch klíčových můžeme zmínit zářijové neformální jednání ministrů zodpovědných za politiku soudržnosti, 213. jednání Byra Evropského výboru regionů, říjnovou konferenci k politikám architektury a stavební kultury, listopadové Evropské fórum cestovního ruchu či na prosinec naplánovanou odbornou konferenci programu ESPON.

Pro zájemce o podrobnější informace k jednotlivým prioritám a souvisejícím akcím připravilo ministerstvo webové stránky: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – Předsednictví ČR v Radě EU.

[MMR, 21. 6. 2022]

Ministr Bartoš: Odklad části nového stavebního zákona míří do Senátu. Zabráníme chaosu a zachráníme 371 stavebních úřadů v obcích

Odklad části nového stavebního zákona prošel v Poslanecké sněmovně třetím čtením a nyní jej bude projednávat Senát. Odklad účinnosti je nutný, aby nenastal chaos a všichni se nepřipravovali na vznik předraženého superúřadu a státní soustavy stavebních úřadů, které nevzniknou. K novele stavebního zákona, která zanechává princip „jeden úřad, jedno razítko, jedno řízení“ a zachraňuje 371 úřadů v obcích, nyní běží vypořádání připomínek se všemi dotčenými partnery a připomínkovými místy.

„Naše věcná novela zohledňuje nejen dostupnost stavebních úřadů v regionech, ale také například ochranu životního prostředí a památek, což minulá vláda nebrala v potaz. Nový stavební zákon minulého vlády totiž rušil kompletně všechny obecní stavební úřady a zřizo-

val zcela novou státní stavební správu v čele s Nejvyšším stavebním úřadem. Zůstalo by jen 14 krajských státních stavebních úřadů, které by si mohly zřizovat maximálně pobočky, a to jen na základě libovůle ředitele (krajského) úřadu. Naše novela stavebního zákona zachraňuje 371 úřadů v obcích a městech všude tam, kde úřad splnil alespoň jedno z kritérií ze studie Ministerstva vnitra. Ta jasně definuje parametry, které zahrnují například počet úředníků úřadu, počet provedených úkonů stavebních úřadů a dostupnost stavebního úřadu pro občany počítaná na skutečně ujeté kilometry. Maximální dojezdová vzdálenost na stavební úřad pak bude 35 km. Na základě tohoto klíče připravilo Ministerstvo vnitra seznam stavebních úřadů, který společně s Ministerstvem pro místní rozvoj projednalo se zástupci samospráv," říká místopředseda vlády pro digitalizaci a ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš.

Nový stavební zákon s sebou nese velké nároky nejen na pravidelná školení úředníků, ale třeba i na techniku a na vybavení. Pro ty úplně nejmenší obce by vlastní stavební úřad představoval poměrně značnou zátěž, časovou i finanční.

„K původnímu ‚zákonu roku‘ minulé vlády se vznesl takový odpor, že v rámci našeho meziresortního připomínkového řízení přišly připomínky dokonce i k němu. A bylo jich přes 230. Zákon byl protlačen na sílu a přes odpor dotčených subjektů. My jdeme zcela opačnou cestou. Transparentně se všemi řešíme jejich připomínky a hledáme shodu,“ dodává Ivan Bartoš.

Věcnou novelou bude zrušen Nejvyšší stavební úřad a jemu podřízená nová soustava krajských stavebních úřadů, která by byla zbytečně drahá a také nepraktická. Nebude tedy zřízena nová

„pyramida“ stavebních úřadů, ale úředníci stavebních úřadů zůstanou tam, kde jsou dnes, tedy nejbližší k lidem. Díky novele také dojde k větší ochraně životního prostředí a památek.

Stále ale platí původní plán, že si stavebník jen podá žádost a stavební úřad si veškeré záležitosti obstará sám, což zásadně ovlivní i digitalizace. Princip „jeden úřad, jedno razítko, jedno řízení“ zůstane zachován, podobně jako Specializovaný stavební úřad. Ten bude mít na starost velké projekty, takže stavby dálnic, železnic nebo energetické infrastruktury bude možné stavět rychleji než dnes.

Do konce června bude novela předložena vládě. Po projednání Legislativní radou vlády by měla být na programu jednání vlády v září a sněmovna by ji měla začít projednávat v říjnu. Definitivní verze novely by měla být schválena už do konce tohoto roku. Účinnost všech částí zákona pak bude od roku 2024.

[MMR, 14. 6. 2022]

Poslanecká sněmovna schválila zákon, který pomůže lidem s bydlením a vzděláváním

Poslanecká sněmovna 14. června schválila zákon Ministerstva pro místní rozvoj o zvláštních postupech v oblasti územního plánování a stavebního řádu v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace. Zákon umožní rychle postavit dočasné stavby pro bydlení a vzdělávání.

„Zákon zrychlí povolování tzv. nezbytných staveb, což jsou primárně stavby pro bydlení, ubytování, vzdělání, zdravotnictví a sociální služby, které jsou

potřebné ke zmírnění následků přílivu lidí z Ukrajiny. Jeho přijetí bylo nezbytné, protože se ukázalo, že zejména kapacita vzdělávacích zařízení bude na podzim nedostatečná. Zároveň je to další možnost pro obce, jak v tuto chvíli řešit problémy s ubytováním a v delším časovém horizontu také obohatit svůj bytový fond,“ řekl místopředseda vlády pro digitalizaci a ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš.

Zákon také umožňuje prostřednictvím výjimek z územního plánu realizovat nezbytné stavby i na plochách, kde by to nebylo za normálních okolností možné – o výjímce rozhoduje rada obce nebo zastupitelstvo obce. Zákon dále stanoví mírnější technické požadavky na nezbytné stavby – např. požadavky na parkovací stání, a to tak, aby byla zajištěna dostatečná bezpečnost a zdraví a život osob a zvířat a ochrana životního prostředí.

Nezbytné stavby budou povolovány režimem společného souhlasu, což je režim stavebním úřadům dobře známý a stavebníky využívaný. Zákon tedy nezavádí ani nevytváří nový procesní režim nad rámec postupů dnes známých ve stavebním zákoně. Všechny nezbytné stavby budou realizovány jako stavby dočasné s dobou trvání tří let, poté musí být buď upraveny tak, aby splňovaly všechny požadavky právních předpisů a být tzv. rekolaudovány, tedy změněny na stavby trvalé, anebo musí být odstraněny.

Cílem zákona není ponechat v území stavby dočasné povahy nesplňující všechny technické požadavky jako jiné stavby, ale rychle a efektivně reagovat na nastalou situaci, která vytváří silnou potřebu budování staveb pro bydlení, vzdělávání a zdravotnictví.

[MMR, 14. 6. 2022]

ECTP-CEU

RE-START EUROPE. Deklarace o inkluzivní a spravedlivé postcovidové budoucnosti pro všechny komunity

Evropská rada urbanistů (ECTP-CEU) cítila potřebu zamyslet se nad dopady současné krize na naše budoucí životní a pracovní prostředí. Deklarace se snaží využít tvůrčí sílu a technickou odbornost územních plánovačů při řešení sociální a ekonomické krize způsobené pandemií covid-19. Pandemie prohloubila společenskou nerovnost a odhalila slabiny ve společnostech napříč Evropou, to vše ohrožuje nejen krátkodobý, ale i střednědobý a dlouhodobý současný životní standard obyvatel Evropy. Kromě preambule a přílohy s hlavními trendy deklarace stanoví zásady, které musí být uplatňovány v Plánu na podporu oživení Evropy.

Creating our futures

ECTP-CEU

European Council of Spatial Planners
Conseil européen des Urbanistes

RE-START- EUROPE

ECTP-CEU 2020 declaration
for an *inclusive* and *just*
post-covid future for all
communities

OCTOBER 2020

Publikace je dostupná ke stažení zde: <https://ectp-ceu.eu/ectp-ceu-re-start-europe-manifesto/>.

